॥ ॐ ॥

શ્રીજૈનસિદ્ધાન્તપ્રવેશિકા.

આદ્યલેખક

જગવિખ્યાત સ્યાદ્વાદવારિધિ વિદ્વચ્છિરોમણિ

સ્વ૦ પંડિત શ્રીગોપાલદાસજી બરૈયા.

ગુજરાતી અનુવાદપરથી તૈયાર કરનાર

ભાયાણી હરિલાલ જીવરાજભાઈ

કાપડિયા-ભાવનગર

પ્રકાશક

ઝવેરી નાનાલાલ કાલિદાસ.

રાજકોટસદર-કાઠિયાવાડ.

વીર સં. ૨૪૬૫ વિ. સં. ૧૯૯૫

મૂલ્ય-નિત્ય સ્વાધ્યાય.

મું. આનંદ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ
સોનગઢ–કાઠિયાવાડ

ગુરુનું વચન.

संविशुद्धपरमात्मभावना
संविशुद्धपदकारणं भवेत् ।
सेतरेतरकृते सुवर्णतो
लोहतश्च विकृती तदाश्रिते ॥

અર્થ — જે પ્રકારે સુવર્ણથી સુવર્ણપાત્રાદિ ઉત્પત્તિ થાય છે અને લોખંડથી લોખંડપાત્રની ઉત્પત્તિ થાય છે તેમ વિશુદ્ધ પરમાત્માની ભાવના કરવાથી શુદ્ધપદ—મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ થાય છે તથા અશુદ્ધ ભાવનાથી અશુદ્ધપદ—સ્વર્ગ નરકાદિ પદની પ્રાપ્તિ થાય

પદ્મનંદિપંચવિંશતિકા—સદ્બોધચંદ્રોદયાધિકાર

મુદ્રક
વોરા અમૃતલાલ દેવકરણ

તેથી શ્રીયુત મગનચંદભાઈ પાસે આ ઉપયોગી પુસ્તકની ગુજરાતી દ્વિતીયાવૃત્તિ કાઢવાની રજા માગતા તેમણે તે સહર્ષ આપી છે તેથી તેમનો આભાર માનું છું તે પુસ્તકમાં જે સ્ખલનાઓ લાગી તે યથાશક્તિ દૂર કરી છે અને તેના માટે આ પુસ્તકના પૃષ્ઠ ૧૮૧ પર 'શુદ્ધિ' આપેલ છે તે પ્રમાણે આ પુસ્તક સુધારી લેવા વિનતિ છે તેમ છતાં મતિદોષના કારણે કોઈ ભૂલો રહી હોય તો ક્ષમા માગી તે દર્શાવવા પ્રાર્થના કરું છું આ પુસ્તકની વિષયાનુક્રમણિકા પુસ્તકને અંતે આપેલ છે

આ પુસ્તકમાં જે ધર્મસ્નેહીઓએ મદદ આપી છે તેમનો તથા આ પુસ્તકના પ્રકાશક ઉદારચિત્ત દાના શ્રીમાન **નાનાલાલભાઈ કાળિદાસ ઝવેરીનો** પણ હૃદયપૂર્વક ઉપકાર માની વિરમું છું

ફાલ્ગુન
અષ્ટાહ્નિકા
૧૯૯૫ સોનગઢ

આત્મસેવક
ભાયાણી હરિલાલ જીવરાજભાઈ.

॥ श्री परमात्मने नमः ॥

શ્રી જૈન સિદ્ધાન્ત પ્રવેશિકા.

नत्वा जिनेन्द्रं गतसर्वदोषं
सर्वज्ञदेवं हितदर्शकं च ।
श्रीजैनसिद्धान्तप्रवेशिकेयं
विरच्यते स्वल्पधियां हिताय ॥

અર્થ:—જેના સર્વ દોષો નાશ થયા છે, અને જેઓ હિતને માટે ઉપદેશ આપનાર છે, એવા સર્વજ્ઞ-દેવ શ્રીજિનેન્દ્ર ભગવાનને નમસ્કાર કરીને આ "શ્રીજૈનસિદ્ધાન્તપ્રવેશિકા" ગ્રંથ અલ્પ બુદ્ધિવાળાના હિતને માટે રચવામા આવે છે

પ્રથમોઽધ્યાય: ।

૧ પ્ર. પદાર્થોને જાણવાના કેટલા ઉપાય છે?

ઉ. ચાર ઉપાય છે. ૧ લક્ષણ, ૨ પ્રમાણ, ૩ નય, અને ૪ નિક્ષેપ.

૨ પ્ર. લક્ષણ કોને કહે છે?

ઉ. ઘણાએક મળેલા પદાર્થોમાંથી કોઈ એક પદાર્થને જુદો કરનાર હેતુને લક્ષણ કહે છે. જેમકે.- જીવનું લક્ષણ ચેતના

૩ પ્ર. લક્ષણના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે ભેદ છે-એક આત્મભૂત બીજો અનાત્મભૂત.

૪ પ્ર. આત્મભૂતલક્ષણ કોને કહે છે?

ઉ. જે લક્ષણ વસ્તુના સ્વરૂપમા મળેલુ હોય. જેમકે અગ્નિનુ લક્ષણ ઉષ્ણપણુ.

૫ પ્ર. અનાત્મભૂતલક્ષણ કોને કહે છે?

ઉ. જે લક્ષણ વસ્તુના સ્વરૂપમા મળેલુ ન હોય. જેમકે-દડી પુરુષનુ લક્ષણ દડ

૬ પ્ર. લક્ષણાભાસ કોને કહે છે?

ઉ. જે લક્ષણ સદોષ હોય

૭ પ્ર. લક્ષણના દોષ કેટલા છે?

ઉ. ત્રણ છે અવ્યાપ્તિ, અતિવ્યાપ્તિ અને અસભવ.

૮ પ્ર. લક્ષ્ય કોને કહે છે?

ઉ. જેનુ લક્ષણુ કરવામાં આવે તેને લક્ષ્ય કહે છે.

૯ પ્ર. અવ્યાપ્તિદોષ કોને કહે છે ?

ઉ લક્ષ્યના એક દેશમાં (એક ભાગમા) લક્ષણનુ રહેવું તેને અવ્યાપ્તિ દોષ કહે છે, જેમકે પશુનુ લક્ષણુ શીગડુ

૧૦ પ્ર. અતિવ્યાપ્તિદોષ કોને કહે છે?

ઉ. લક્ષ્ય તેમજ અલક્ષ્યમા લક્ષણનુ રહેવુ, તેને અતિવ્યાપ્તિ દોષ કહે છે જેમકે ગાયનુ લક્ષણુ શીંગડા.

૧૧ પ્ર. અલક્ષ્ય કોને કહે છે ?

ઉ. લક્ષ્ય સિવાયના બીજા પદાર્થોને અલક્ષ્ય કહે છે.

૧૨ પ્ર. અસંભવદોષ કોને કહે છે ?

ઉ. લક્ષ્યમાં લક્ષણની અસભવતાને અસભવ-દોષ કહે છે.

૧૩ પ્ર. પ્રમાણુ કોને કહે છે ?

ઉ. સાચા જ્ઞાનને પ્રમાણુ કહે છે

૧૪ પ્ર. પ્રમાણના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. બે ભેદ છે એક પ્રત્યક્ષ અને બીજો પરોક્ષ

૧૫ પ્ર. પ્રત્યક્ષ કોને કહે છે ?

ઉ. જે પદાર્થને સ્પષ્ટ જાણે

૧૬ પ્ર. પ્રત્યક્ષના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. બે ભેદ છે એક સાંવ્યવહારિકપ્રત્યક્ષ, અને બીજો પારમાર્થિકપ્રત્યક્ષ

૧૭ પ્ર. સાંવ્યવહારિકપ્રત્યક્ષ કોને કહે છે ?

ઉ. જે ઇન્દ્રિય અને મનની સહાયતાથી પદાર્થને એક દેશ [ભાગ] સ્પષ્ટ જાણે

૧૮ પ્ર. પારમાર્થિકપ્રત્યક્ષ કોને કહે છે ?

ઉ. જે કોઇની પણ સહાયતા વગર પદાર્થને સ્પષ્ટ જાણે.

૧૯ પ્ર. પારમાર્થિકપ્રત્યક્ષના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. બે ભેદ છે—વિકલપારમાર્થિક અને સકલ-પારમાર્થિક.

૨૦ પ્ર. વિકલપારમાર્થિકપ્રત્યક્ષ કોને કહે છે ?

ઉ. જે રૂપી પદાર્થોને કોઇની સહાયતા વિના સ્પષ્ટ જાણે

૨૧ પ્ર. વિકલપારમાર્થિકપ્રત્યક્ષના કેટલા ભેદ છે. ?

ઉ. બે ભેદ છે —એક અવધિજ્ઞાન અને બીજુ મન પર્યયજ્ઞાન.

૨૨ પ્ર. અવધિજ્ઞાન કોને કહે છે ?

ઉ. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવની મર્યાદાથી જે રૂપી પદાર્થને સ્પષ્ટ જાણે

૨૩ પ્ર. મન:પર્યયજ્ઞાન કોને કહે છે ?

ઉ. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવની મર્યાદાથી જે બીજાના મનમા રહેલા રૂપી પદાર્થને સ્પષ્ટ જાણે

૨૪ પ્ર. સકલપારમાર્થિકપ્રત્યક્ષ કોને કહે છે ?

ઉ. કેવલજ્ઞાનને

૨૫ પ્ર કેવલજ્ઞાન કોને કહે છે ?

ઉ. જે ત્રિકાળવર્તી (ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળના) સમસ્ત પદાર્થોને યુગપત્ (એક સાથે) સ્પષ્ટ જાણે.

૨૬ પ્ર. પરોક્ષપ્રમાણ કોને કહે છે ?

ઉ. જે બીજાની (ઇંદ્રિય અને મનની) સહાયતાથી પદાર્થને સ્પષ્ટ જાણે

૨૭ પ્ર. પરોક્ષપ્રમાણના કેટલા ભેદ છે?

ઉ પાચ છે–સ્મૃતિ, પ્રત્યભિજ્ઞાન, તર્ક, અનુમાન અને આગમ

૨૮ પ્ર. સ્મૃતિ કોને કહે છે?

ઉ. પહેલા અનુભવ કરેલ પદાર્થને યાદ કરવો તેને સ્મૃતિ કહે છે.

૨૯ પ્ર. પ્રત્યભિજ્ઞાન કોને કહે છે?

ઉ. સ્મૃતિ અને પ્રત્યક્ષના વિષયભૂત પદાર્થોમા જોડરૂપ જ્ઞાનને પ્રત્યભિજ્ઞાન કહે છે. જેમકે આ તે જ મનુષ્ય છે કે, જેને કાલે જોયો હતો

૩૦ પ્ર. પ્રત્યભિજ્ઞાનના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. એકત્વપ્રત્યભિજ્ઞાન, સાદશ્યપ્રત્યભિજ્ઞાન આદિ અનેક ભેદ છે

૩૧ પ્ર એકત્વપ્રત્યભિજ્ઞાન કોને કહે છે?

ઉ. સ્મૃતિ અને પ્રત્યક્ષના વિષયભૂત પદાર્થમા એકતા બતાવતા જોડરૂપ જ્ઞાનને એકત્વપ્રત્યભિજ્ઞાન

કહે છે. જેમકે–આ તે જ મનુષ્ય છે કે જેને કાલે જોયો હતો

૩૨ પ્ર. સાદશ્યપ્રત્યભિજ્ઞાન કોને કહે છે?

ઉ. સ્મૃતિ અને પત્યક્ષના વિષયભૂત પદાર્થોમા સાદશ્ય [સમાન] દેખાડતા જોડરૂપ જ્ઞાનને સાદશ્યપત્યભિજ્ઞાન કહે છે જેમકે આ ગાય રોઝના જેવી છે.

૩૩ પ્ર. તર્ક કોને કહે છે?

ઉ. વ્યાપ્તિના જ્ઞાનને તર્ક કહે છે

૩૪ પ્ર. વ્યાપ્તિ કોને કહે છે?

ઉ. અવિનાભાવસબધને વ્યાપ્તિ કહે છે,

૩૫ પ્ર. અવિનાભાવસંબંધ કોને કહે છે?

ઉ. જ્યાં જ્યાં સાધન (હેતુ) હોય, ત્યા ત્યા સાધ્યનુ હોવુ અને જ્યાં જ્યાં સાધ્ય ન હોય ત્યાં ત્યા સાધનના પણ ન હોવાને અવિનાભાવસબધ કહે છે જેમકે–જ્યા જ્યાં ધૂમાડો છે, ત્યાં ત્યાં અગ્નિ છે અને જ્યા જ્યાં અગ્નિ નથી, ત્યા ત્યાં ધૂમાડો પણ નથી

૩૬ પ્ર. સાધન કોને કહે છે?

ઉ. જે સાધ્ય વિના ન હોય. જેમકે—અગ્નિનો હેતુ (સાધન) ધૂમાડો

૩૭ **પ્ર. સાધ્ય કોને કહે છે ?**

ઉ. ઇષ્ટ અબાધિત અસિદ્ધને સાધ્ય કહે છે

૩૮ **પ્ર. ઇષ્ટ કોને કહે છે ?**

ઉ. વાદી અને પ્રતિવાદી જેને સિદ્ધ કરવાને ચાહે, તેને ઇષ્ટ કહે છે

૩૯ **પ્ર. અબાધિત કોને કહે છે ?**

ઉ. જે બીજા પ્રમાણથી બાધિત ન હોય. જેમકે—અગ્નિમા ઠંડાપણુ પ્રત્યક્ષપ્રમાણથી બાધિત છે, એ કારણથી આ ઠંડાપણુ સાધ્ય (સિદ્ધ) થઈ શકતું નથી

૪૦ **પ્ર. અસિદ્ધ કોને કહે છે ?**

ઉ. જે બીજા પ્રમાણથી સિદ્ધ ન થાય અથવા જેનો નિશ્ચય ન હોય તેને અસિદ્ધ કહે છે.

૪૧ **પ્ર. અનુમાન કોને કહે છે ?**

ઉ. સાધનથી સાધ્યના જ્ઞાનને અનુમાન કહે છે.

૪૨ **પ્ર. હેત્વાભાસ(સાધનાભાસ) કોને કહે છે ?**

ઉ. સદોષ હેતુને અથવા દોષ સહિત હેતુને

૪૩ **પ્ર. હેત્વાભાસના કેટલા ભેદ છે?**

ઉ. ચાર છે – અસિદ્ધ, વિરુદ્ધ, અનૈકાન્તિક (વ્યભિચારી) અને અકિંચિત્કર

૪૪ **પ્ર. અસિદ્ધહેત્વાભાસ કોને કહે છે?**

ઉ. જે હેતુના અભાવનો (ગેરહાજરીનો) નિશ્ચય હોય અથવા તેના સદ્ભાવમા (હાજરીમા) સંદેહ (શક) હોય, તેને અસિદ્ધહેત્વાભાસ કહે છે જેમકે–"શબ્દ નિત્ય છે કેમકે નેત્રનો વિષય છે," પરન્તુ શબ્દ કર્ણ (કાન) નો વિષય છે, નેત્રનો થઈ શકતો નથી, તેથી "નેત્રનો વિષય" એ હેતુ અસિદ્ધહેત્વાભાસ છે

૪૫ **પ્ર. વિરુદ્ધહેત્વાભાસ કોને કહે છે?**

ઉ. સાધ્યથી વિરુદ્ધ પદાર્થની સાથે જેની વ્યાપ્તિ હોય, તેને વિરુદ્ધહેત્વાભાસ કહે છે જેમકે–"શબ્દ નિત્ય છે કેમકે પરિણામી છે" આ અનુમાનમાં પરિણામીની વ્યાપ્તિ અનિત્યની સાથે છે, નિત્યની સાથે નથી, તે માટે નિત્યત્વનો " પરિણામી હેતુ " વિરુદ્ધ-હેત્વાભાસ છે.

૪૬ પ્ર. અનૈકાન્તિક (વ્યભિચારી) હેત્વાભાસ કોને કહે છે.?

ઉ. જે હેતુ પક્ષ, સપક્ષ, વિપક્ષ એ ત્રણેમા વ્યાપે, તેને અનૈકાન્તિક (વ્યભિચારી) હેત્વાભાસ કહે છે જેમકે–"આ ઓરડામા ધૂમાડો છે કેમકે તેમા અગ્નિ છે" અહીયા અગ્નિ હેતુ પક્ષ, સપક્ષ, વિપક્ષ એ ત્રણેમા વ્યાપક હોવાથી અનૈકાન્તિકહેત્વાભાસ છે

૪૭ પ્ર. પક્ષ કોને કહે છે?

ઉ. જ્યા સાધ્યને રહેવાનો શક હોય જેમકે ઉપરના દૃષ્ટાન્તમા ઓરડો

૪૮ પ્ર. સપક્ષ કોને કહે છે?

ઉ. જ્યા સાધ્યના સદ્‌ભાવ (હાજરી) નો નિશ્ચય હોય જેમકે–ધૂમાડાનો સપક્ષ લીલા ઈંધન (બળતણ) થી મળેલી અગ્નિવાળુ રસોઇઘર છે

૪૯ પ્ર. વિપક્ષ કોને કહે છે?

ઉ. જ્યા સાધ્યના અભાવ (ગૈરમૌજૂદગી) નો નિશ્ચય હોય. જેમકે અગ્નિથી તપલો લોઢાનો ગોળો

૫૦ પ્ર અકિઞ્ચિત્કરહેત્વાભાસ કોને કહે છે?

ઉ. જે હેતુ કોઈપણ કાર્ય (સાધ્યની સિદ્ધિ) કરવામા સમર્થ ન હોય

૫૧ પ્ર. અકિઞ્ચિત્કરહેત્વાભાસના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે —એક સિદ્ધસાધન, બીજો બાધિતવિષય.

૫૨ પ્ર. સિદ્ધસાધન કોને કહે છે ?

ઉ. જે હેતુનુ સાધ્ય સિધ્ધ હોય. જેમકે —અગ્નિ ગરમ છે કેમકે સ્પર્શ ઇન્દ્રિયથી એવુ જ પ્રતીત થાય છે

૫૩ પ્ર. બાધિતવિષયહેત્વાભાસ કોને કહે છે ?

ઉ. જે હેતુના સાધ્યમા બીજા પ્રમાણુથી બાધા (હરકત) આવે

૫૪ પ્ર. બાધિતવિષયહેત્વાભાસના કેટલાભેદ છે?

ઉ. પ્રત્યક્ષબાધિત, અનુમાનબાધિત, આગમ-બાધિત, સ્વવચનબાધિત, આદિ અનેક ભેદ છે

૫૫ પ્ર. પ્રત્યક્ષબાધિત કોને કહે છે ?

ઉ. જેના સાધ્યમા પ્રત્યક્ષથી બાધા આવે જેમકે "અગ્નિ ઠડી છે, કેમકે એ દ્રવ્ય છે", આ હેતુ-પ્રત્યક્ષબાધિત છે

૫૬ પ્ર. અનુમાનબાધિત કોને કહે છે?

ઉ. જેના સાધ્યમા અનુમાનથી બાધા આવે. જેમકે 'ઘાસ આદિ કર્ત્તાનુ બનાવેલુ છે, કેમકે–એ કાર્ય છે,' પરન્તુ આમા આ અનુમાનથી બાધા આવે છે કે ઘાસ આદિ કોઈનુ બનાવેલુ નથી, કેમકે તેનો બનાવવાવાળો શરીરધારી નથી જે જે શરીરધારીનુ બનાવેલુ નથી, તે તે વસ્તુઓ કર્ત્તાની બનાવેલી નથી જેમકે–આકાશ

૫૭ પ્ર. આગમબાધિત કોને કહે છે?

ઉ. શાસ્ત્રથી જેનુ સાધ્ય બાધિત હોય તેને આગમબાધિત કહે છે જેમકે–પાપ સુખને આપવા-વાલુ છે, કેમકે તે કર્મ છે જે જે કર્મ હોય છે, તે તે સુખના આપવાવાલા હોય છે, જેમકે–પુણ્યકર્મ આમા શાસ્ત્રથી બાધા આવે છે, કેમકે શાસ્ત્રમા પાપને દુ ખ દેવાવાળુ લખ્યુ છે

૫૮ પ્ર. સ્વવચનબાધિત કોને કહે છે?

ઉ. જેના સાધ્યમા પોતાના વચનથી જ બાધા આવે જેમકે–મારી માતા વધ્યા છે, કેમકે પુરુષનો

સયોગ થવા છતાં પણ તેને ગર્ભ રહેતો નથી

૫૯ પ્ર. અનુમાનના કેટલા અંગ છે ?

ઉ. પાંચ છે –પ્રતિજ્ઞા, હેતુ, ઉદાહરણ, ઉપનય અને નિગમન

૬૦ પ્ર. પ્રતિજ્ઞા કોને કહે છે ?

ઉ. પક્ષ અને સાધ્યના કહેવાને પ્રતિજ્ઞા કહે છે જેમકે–"આ પર્વતમા અગ્નિ છે."

૬૧ પ્ર. હેતુ કોને કહે છે ?

ઉ. સાધનના વચનને (કહેવાને) હેતુ કહે છે, જેમકે–"કેમકે આ ધૂમવાન્ છે"

૬૨ પ્ર. ઉદાહરણ કોને કહે છે ?

ઉ. વ્યાપ્તિપૂર્વક દષ્ટાન્તને કહેવુ તેને ઉદાહરણ કહે છે જેમકે–"જ્યા જ્યા ધૂમાડો છે, ત્યા ત્યા અગ્નિ છે જેમકે રસોડુ અને જ્યા જ્યા અગ્નિ નથી, ત્યા ત્યા ધૂમાડો પણ નથી જેમકે–"તળાવ"

૬૩ પ્ર. દૃષ્ટાન્ત કોને કહે છે ?

ઉ. જ્યા સાધ્ય અને સાધનની મૌજૂદગી (હાજરી) અથવા ગૈરમૌજૂદગી દેખાઈ જાય જેમકે–

રસોઇનુ ઘર અથવા તળાવ

૬૪ પ્ર. દૃષ્ટાન્તના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. બે. અન્વયદૃષ્ટાન્ત અને વ્યતિરેક દૃષ્ટાન્ત

૬૫ પ્ર અન્વયદૃષ્ટાન્ત કોને કહે છે ?

ઉ. જ્યા સાધનની હૈયાતિમા સાધ્યની હૈયાતિ બતાવાય તેને જેમકે-રસોડામા ધૂમાડાનો સદ્ભાવ (હાજરી હોવાથી અગ્નિનો સદ્ભાવ બતાવ્યો

૬૬ પ્ર. વ્યતિરેકદૃષ્ટાન્ત કોને કહે છે ?

ઉ. જ્યા સાધ્યની ગેરહાજરીમા સાધનની ગેર-હાજરી દેખાડાય તેને જેમકે-તળાવ

૬૭ પ્ર. ઉપનય કોને કહે છે ?

ઉ. પક્ષ અને સાધનમા દૃષ્ટાન્તની સદૃશતા દેખાડવાને ઉપનય કહે છે જેમકે-આ પર્વત પણ એવા જ ધૂમાડાવાળો છે

૬૮ પ્ર. નિગમન કોને કહે છે ?

ઉ. પરિણામ દેખાડીને પ્રતિજ્ઞાને સિધ્ધ કરવાને ફરીથી કહેવુ તેને નિગમન કહે છે જેમકે- તેથી કરીને આ પર્વત પણ અગ્નિવાન્ છે.

૬૯ પ્ર. હેતુના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ત્રણ ભેદ છે કેવલાન્વયી, કેવલવ્યતિરેકી અને અન્વયવ્યતિરેકી

૭૦ પ્ર. કેવલાન્વયી હેતુ કોને કહે છે?

ઉ. જે હેતુમા માત્ર અન્વય દૃષ્ટાન્ત હોય જેમકે-જીવ અનેકાન્તસ્વરૂપ છે કેમકે સત્સ્વરૂપ છે જે જે સત્સ્વરૂપ હોય છે, તે તે અનેકાન્તસ્વરૂપ હોય છે, જેમકે-પુદ્ગલાદિક

૭૧ પ્ર. કેવલવ્યતિરેકી હેતુ કોને કહે છે?

ઉ. જેમા માત્ર વ્યતિરેકી દૃષ્ટાન્ત હોય તેને જેમકે-સજીવ શરીરમાં આત્મા છે, કેમકે તેમા શ્વાસો-ચ્છ્વાસ છે જ્યા જ્યા આત્મા હોતો નથી, ત્યા ત્યા શ્વાસોચ્છ્વાસ પણ હોતો નથી, જેમકે-મેજ વગેરે

૭૨ પ્ર અન્વયવ્યતિરેકી હેતુ કોને કહે છે?

ઉ. જેમા અન્વયી દૃષ્ટાન્ત અને વ્યતિરેકી દૃષ્ટા-ન્ત બન્ને હોય તેને. જેમકે-પર્વતમા અગ્નિ છે, કેમકે તેમા ધૂમાડો છે જ્યા જ્યા ધૂમાડો છે, ત્યા ત્યા અગ્નિ હોય છે. જેમકે રસોડુ, જ્યા જ્યા અગ્નિ નથી,

ત્યા ત્યા ધૂમાડો પણ નથી જેમકે—તળાવ.

૭૩ પ્ર. આગમપ્રમાણ કોને કહે છે?

ઉ. આપ્તના વચન આદિથી ઉત્પન્ન થયેલા પદાર્થના જ્ઞાનને

૭૪ પ્ર. આપ્ત કોને કહે છે?

ઉ. પરમહિતોપદેશક સર્વજ્ઞદેવને આપ્ત કહે છે

૭૫ પ્ર. પ્રમાણનો વિષય શું છે?

ઉ. સામાન્ય અથવા ધર્મી, તથા વિશેષ અથવા ધર્મ, એ બન્ને અંશોના સમૂહરૂપ વસ્તુ તે પ્રમાણનો વિષય છે

૭૬ પ્ર. વિશેષ કોને કહે છે?

ઉ વસ્તુના કોઈ ખાસ અંશ અથવા ભાગને વિશેષ કહે છે

૭૭ પ્ર. વિશેષના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે—સહભાવી વિશેષ અને ક્રમભાવી વિશેષ

૭૮ પ્ર. સહભાવી વિશેષ કોને કહે છે?

ઉ. વસ્તુના પૂરા ભાગમા તથા તેની સર્વ અવ-

સ્થાઓમાં રહેવાવાળા વિશેષને સહભાવી વિશેષ અથવા ગુણ કહે છે.

૭૯ પ્ર. ક્રમભાવી વિશેષ કોને કહે છે?

ઉ. ક્રમથી થનાર વસ્તુના વિશેષને ક્રમભાવી વિશેષ અથવા પર્યાય કહે છે

૮૦ પ્ર. પ્રમાણાભાસ કોને કહે છે?

ઉ. મિથ્યાજ્ઞાનને પ્રમાણાભાસ કહે છે.

૮૧ પ્ર. પ્રમાણાભાસ કેટલા છે?

ઉ. ત્રણ છે. સંશય, વિપર્યય અને અનધ્યવસાય.

૮૨ પ્ર સંશય કોને કહે છે?

ઉ. વિરુદ્ધ અનેક કોટી સ્પર્શ કરવાવાલા જ્ઞાનને સંશય કહે છે, જેમકે–સીપ છે કે ચાદી?

૮૩ પ્ર વિપર્યય કોને કહે છે?

ઉ વિપરીત એક કોટી (પ્રકાર)નો નિશ્ચય કરવાવાળા જ્ઞાનને વિપર્યય કહે છે, જેમકે સીપને ચાદી જાણવી.

૮૪ પ્ર. અનધ્યવસાય કોને કહે છે?

ઉ. "આ શું છે" એવા પ્રતિભાસને અનધ્યવસાય કહે છે જેમકે રસ્તામા ચાલતા થકા તૃણ વગેરેનુ જ્ઞાન

૮૫ પ્ર. નય કોને કહે છે?

ઉ. વસ્તુના એક દેશ (ભાગ) ને જાણવાવાલા જ્ઞાનને નય કહે છે

૮૬ પ્ર. નયના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે એક નિશ્ચયનય બીજો વ્યવહારનય અથવા ઉપનય

૮૭ પ્ર. નિશ્ચયનય કોને કહે છે?

ઉ. વસ્તુના કોઈ અસલી (મૂળ) અંશને ગ્રહણ કરવાવાળા જ્ઞાનને નિશ્ચયનય કહે છે જેમકે–માટીના ઘડાને માટીનો ઘડો કહેવો.

૮૮ પ્ર. વ્યવહારનય કોને કહે છે?

ઉ. કોઈ નિમિત્તના કારણથી એક પદાર્થને બીજા પદાર્થરૂપે જાણવાવાળા જ્ઞાનને વ્યવહારનય કહે છે જેમકે–માટીના ઘડાને ઘીના રહેવાના નિમિત્તથી ઘીનો ઘડો કહેવો

૮૯ પ્ર. નિશ્ચયનયના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે દ્રવ્યાર્થિક નય અને પર્યાયાર્થિક નય.

૯૦ પ્ર. દ્રવ્યાર્થિકનય કોને કહે છે?

ઉ. જે દ્રવ્ય અર્થાત્ સામાન્યને ગ્રહણ કરે.

૯૧ પ્ર. પર્યાયાર્થિકનય કોને કહે છે?

ઉ. જે વિશેષને (ગુણ અથવા પર્યાયને) વિષય કરે

૯૨ પ્ર. દ્રવ્યાર્થિકનયના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ત્રણ છે નૈગમ, સંગ્રહ અને વ્યવહાર

૯૩ પ્ર. નૈગમનય કોને કહે છે?

ઉ. બે પદાર્થોમાથી એકને ગૌણ અને બીજાને પ્રધાન કરી ભેદ અથવા અભેદને વિષય કરવાવાળુ (જાણવાવાળુ) જ્ઞાન નૈગમનય છે તથા પદાર્થના સંકલ્પને ગ્રહણ કરવાવાળુ જ્ઞાન નૈગમનય છે. જેમકે – કોઈ પુરુષ રસોઇમા ચોખા લઇને વીણતો હતો, તે વખતે કોઇએ તેને પૂછ્યુ કે, તમે શુ કરી રહ્યા છો? ત્યારે તેણે કહ્યુ કે હુ ભાત બનાવી રહ્યો છુ અહીંયા ચોખા અને ભાતમાં અભેદવિવક્ષા છે, અથવા ચોખામા ભાતનો સંકલ્પ છે.

૯૪ પ્ર. સંગ્રહનય કોને કહે છે?

ઉ. પોતાની જાતિનો વિરોધ નહિ કરીને અનેક વિષયોને એકપણાથી જે ગ્રહણ કરે, તેને સંગ્રહનય કહે છે જેમકે—જીવ કહેવાથી ચારે ગતિના સર્વ જીવોનુ ગ્રહણ હોય છે

૯૫ પ્ર. વ્યવહારનય કોને કહે છે?

ઉ. જે સગ્રહનયથી ગ્રહણ કરેલા પદાર્થોનો વિત્રિપૂર્વક ભેદ કરે, તે વ્યવહારનય છે જેમકે—જીવના ભેદ ત્રસ અને સ્થાવર વગેરે કરવા.

૯૬ પ્ર. પર્યાયાર્થિકનયના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ચાર ભેદ છે. ઋજુસૂત્ર, શબ્દ, સમભિરૂઢ અને એવભૂત

૯૭ પ્ર. ઋજુસૂત્રનય કોને કહે છે?

ઉ. ભૂત ભવિષ્યત્‌ની અપેક્ષા ન કરીને વર્તમાનપર્યાય માત્રને જે ગ્રહણ કરે, તે ઋજુસૂત્રનય છે.

૯૮ પ્ર. શબ્દનય કોને કહે છે?

ઉ. લિંગ, કારક, વચન, કાળ, ઉપસર્ગાદિકના

ભેદથી જે પદાર્થને ભેદરૂપ ગ્રહણ કરે, તે શબ્દનય છે. જેમકે-દાર, ભાર્યા, કલત્ર એ ત્રણે જુદા જુદા લિંગના શબ્દ એક જ સ્ત્રી પદાર્થના વાચક છે, તેથી આ નય સ્ત્રી પદાર્થને ત્રણ ભેદરૂપે ગ્રહણ કરે છે એવી રીતે કારકાદિનુ પણ દષ્ટાન્ત જાણવું

૯૯ પ્ર. સમભિરૂઢનય કોને કહે છે?

ઉ. લિંગાદિકના ભેદ ન હોવા છતા પણ પર્યાયશબ્દના ભેદથી જે પદાર્થને ભેદરૂપ ગ્રહણ કરે જેમકે-શક્ર, પુરન્દર, ઇન્દ્ર, એ ત્રણે એક જ લિંગના પર્યાયશબ્દ દેવરાજના વાચક છે, તેથી આ નય દેવરાજને ત્રણ ભેદરૂપે ગ્રહણ કરે છે.

૧૦૦ પ્ર. એવંભૂતનય કોને કહે છે?

ઉ. જે શબ્દનો જે ક્રિયારૂપ અર્થ હોય, તે ક્રિયારૂપ પરિણમેલ પદાર્થને જે ગ્રહણ કરે, તે એવંભૂતનય છે જેમકે-પૂજારીને પૂજા કરતી વખતે જ પૂજારી કહેવો.

૧૦૧ પ્ર. વ્યવહારનય અથવા ઉપનયના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ત્રણ છે. સદ્ભૂતવ્યવહારનય, અસદ્ભૂતવ્ય-વહારનય, અને ઉપચરિતવ્યવહારનય અથવા ઉપચરિ-તાસદ્ભૂતવ્યવહારનય

૧૦૨ પ્ર. સદ્ભૂતવ્યવહારનય કોને કહે છે?

ઉ. એક અખંડ દ્રવ્યને ભેદરૂપ વિષય કરવાવાળા જ્ઞાનને સદ્ભૂતવ્યવહારનય કહે છે જેમકે જીવના કેવ-ળજ્ઞાનાદિક વા મતિજ્ઞાનાદિક ગુણ છે

૧૦૩ પ્ર. અસદ્ભૂતવ્યવહારનય કોને કહે છે?

ઉ. જે મળેલા ભિન્ન પદાર્થોને અભેદરૂપે ગ્રહણ કરે જેમકે—આ શરીર મારૂ છે અથવા માટીના ઘડાને ઘીનો ઘડો કહેવો

૧૦૪ પ્ર. ઉપચરિતવ્યવહાર અથવા ઉપચરિત અસદ્ભૂતવ્યવહારનય કોને કહે છે?

ઉ. અત્યન્ત ભિન્ન પદાર્થોને જે અભેદરૂપે ગ્રહણ કરે જેમકે હાથી, ઘોડા, મહેલ, મકાન મારાં છે ઇત્યાદિ

૧૦૫ પ્ર. નિક્ષેપ કોને કહે છે?

ઉ. યુક્તિદ્વારા સુયુક્ત માર્ગ પ્રાપ્ત થતા કાર્યના

વશથી નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય અને ભાવમા પદાર્થના સ્થાપનને નિક્ષેપ કહે છે

૧૦૬ પ્ર. નિક્ષેપના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ચાર છે —નામનિક્ષેપ, સ્થાપનાનિક્ષેપ, દ્રવ્ય-નિક્ષેપ અને ભાવનિક્ષેપ

૧૦૭ પ્ર. નામનિક્ષેપ કોને કહે છે?

ઉ. જે પદાર્થમા જે ગુણ નથી, તેને તે નામથી કહેવુ (અથવા ગુણ, જાતિ, દ્રવ્ય, અને ક્રિયાની અપેક્ષા રહિત કેવળ લોક વ્યવહારને માટે નામ સ્થાપન કરવુ, તેને નામનિક્ષેપ કહે છે, જેમકે કોઇએ પોતાના છોકરાનુ નામ હાથીસિહ રાખ્યુ છે, પણ તેનામા હાથી અને સિંહ બન્નેના ગુણો નથી.

૧૦૮ પ્ર. સ્થાપનાનિક્ષેપ કોને કહે છે?

ઉ. સાકાર અથવા નિરાકાર પદાર્થમાં તે આ છે, એવી રીતે અવધાન કરીને નિવેશ (સ્થાપન) કરવાને સ્થાપનાનિક્ષેપ કહે છે. જેમકે—પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને પાર્શ્વનાથ કહેવા અથવા સેતરજની સોકટીને હાથી ઘોડા કહેવા

૧૦૯ પ્ર. નામનિક્ષેપ અને સ્થાપનાનિક્ષેપમાં શા ભેદ છે ?

ઉ. નામનિક્ષેપમાં મૂળ પદાર્થની માફક સત્કાર આદિકની પ્રવૃત્તિ હોતી નથી, પરન્તુ સ્થાપનાનિક્ષેપમા હોય છે જેમકે–કોઇએ પોતાના છોકરાનુ નામ પાર્શ્વ-નાથ રાખ્યુ છે, તો તે છોકરાનો સત્કાર પાર્શ્વનાથની માફક થતો નથી, પરન્તુ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાનો સત્કાર થાય છે

૧૧૦ પ્ર દ્રવ્યનિક્ષેપ કોને કહે છે ?

ઉ. જે પદાર્થ ભવિષ્યના પરિણામની યોગ્યતા રાખવાવાળો હોય તેને દ્રવ્યનિક્ષેપ કહે છે–જેમકે રાજાના પુત્રને રાજા કહેવો

૧૧૧ પ્ર ભાવનિક્ષેપ કોને કહે છે ?

ઉ વર્તમાનપર્યાયસયુક્ત વસ્તુને ભાવનિક્ષેપ કહે છે. જેમકે રાજ્ય કરતા પુરુષને રાજા કહેવો.

ઇતિ પ્રથમોડધ્યાય સમાપ્ત ॥ ૧ ॥

દ્વિતીયોઽધ્યાયઃ ।

—૦—

૧૧૨ પ્ર. દ્રવ્ય કોને કહે છે ?

ઉ. ગુણોના સમૂહને દ્રવ્ય કહે છે.

૧૧૩ પ્ર. ગુણ કોને કહે છે ?

ઉ. દ્રવ્યના પૂરા ભાગમા અને તેની સર્વ હાલતોમા (અવસ્થામા) જે રહે, તેને ગુણ કહે છે.

૧૧૪ પ્ર. ગુણના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. બે છે એક સામાન્ય, બીજો વિશેષ

૧૧૫ પ્ર. સામાન્યગુણ કોને કહે છે ?

ઉ. જે સર્વ દ્રવ્યોમા વ્યાપે, તેને સામાન્યગુણ કહે છે

૧૧૬ પ્ર. વિશેષગુણ કોને કહે છે ?

ઉ. જે સર્વ દ્રવ્યોમા ન વ્યાપે, તેને વિશેષગુણ કહે છે.

૧૧૭ પ્ર. સામાન્યગુણ કેટલા છે ?

ઉ. અનેક છે, પણ તેમા છ ગુણ મુખ્ય છે જેમકે –અસ્તિત્વ, વસ્તુત્વ, દ્રવ્યત્વ, પ્રમેયત્વ, અગુરુલઘુત્વ અને પ્રદેશત્વ.

૧૧૮ પ્ર. અસ્તિત્વગુણ કોને કહે છે ?

ઉ. જે શક્તિના નિમિત્તથી દ્રવ્યનો કદી નાશ ન થાય, તેને અસ્તિત્વ ગુણ કહે છે

૧૧૯ પ્ર. વસ્તુત્વગુણ કોને કહે છે ?

ઉ. જે શક્તિના નિમિત્તથી દ્રવ્યમા અર્થક્રિયા હોય, તેને વસ્તુત્વગુણ કહે છે જેમકે-ઘડાની અર્થ-ક્રિયા જલધારણ છે

૧૨૦ પ્ર. દ્રવ્યત્વગુણ કોને કહે છે ?

ઉ. જે શક્તિના નિમિત્તથી દ્રવ્ય સર્વદા એક સરખા ન રહે અને જેની પર્યાયો (હાલતો) હમેશા બદલતી રહે

૧૨૧ પ્ર. પ્રમેયત્વગુણ કોને કહે છે ?

ઉ. જે શક્તિના નિમિત્તથી દ્રવ્ય કોઈ ને કોઈ જ્ઞાનનો વિષય હોય, તેને પ્રમેયત્વગુણ કહે છે

૧૨૨ પ્ર. અગુરુલઘુત્વગુણ કોને કહે છે ?

ઉ. જે શક્તિના નિમિત્તથી દ્રવ્યની દ્રવ્યતા કાયમ રહે, અર્થાત્ એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યરૂપ ન પ-

રિણમે અથવા એક ગુણ બીજા ગુણરૂપ ન પરિણમે તથા એક દ્રવ્યના અનેક અથવા અનન્તગુણ વિખરાઇને જુદા જુદા ન થઈ જાય, તેને અગુરુલઘુત્વગુણ કહે છે

૧૨૩ પ્ર. પ્રદેશત્વગુણ કોને કહે છે?

ઉ. જે શક્તિના નિમિત્તથી દ્રવ્યનો કોઇપણ આકાર અવશ્ય હોય

૧૨૪ પ્ર. દ્રવ્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ૭ ભેદ છે–જીવ, પુદ્ગલ, ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાળ

૧૨૫ પ્ર. જીવદ્રવ્ય કોને કહે છે?

ઉ જેમા ચેતના ગુણ પ્રાપ્ત હોય, તેને જીવ-દ્રવ્ય કહે છે

૧૨૬ પ્ર. પુદ્ગલ દ્રવ્ય કોને કહે છે?

ઉ જેમા સ્પર્શ, રસ, ગન્ધ, અને વર્ણ હોય

૧૨૭ પ્ર. પુદ્ગલ દ્રવ્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉ બે ભેદ છે એક પરમાણુ, બીજો સ્કન્ધ

૧૨૮ પ્ર. પરમાણુ કોને કહે છે?

ઉ. સર્વથી નાના પુદ્ગલને પરમાણુ કહે છે

૧૨૯ પ્ર. સ્કન્ધ કોને કહે છે?

ઉ. અનેક પરમાણુઓના બન્ધને સ્કન્ધ કહે છે

૧૩૦ પ્ર. બન્ધ કોને કહે છે?

ઉ. અનેક ચીજોમા એકપણાનુ જ્ઞાન કરાવવાવાળા સમ્બન્ધવિશેષને બધ કહે છે

૧૩૧ પ્ર. સ્કન્ધના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. આહારવર્ગણા, તૈજસવર્ગણા, ભાષાવર્ગણા, મનોવર્ગણા, કાર્માણવર્ગણા વગેરે બાવીશ ભેદ છે

૧૩૨ પ્ર. આહારવર્ગણા કોને કહે છે?

ઉ. ઔદારિક, વૈક્રિયિક અને આહારક, એ ત્રણ શરીરરૂપ જે પરિણમે, તેને આહારવર્ગણા કહે છે.

૧૩૩ પ્ર ઔદારિક શરીર કોને કહે છે?

ઉ. મનુષ્ય, તિર્યંચના સ્થૂલ શરીરને ઔદારિક શરીર કહે છે

૧૩૪ પ્ર. વૈક્રિયિક શરીર કોને કહે છે?

ઉ. જે નાના, મોટા, એક, અનેક વગેરે જુદા જુદા પ્રકારની ક્રિયાઓને કરે એવા દેવ અને નારકીઓના શરીરને વૈક્રિયિક શરીર કહે છે

૧૩૫ પ્ર. આહારક શરીર કોને કહે છે ?

ઉ. છઠ્ઠા ગુણસ્થાનવર્તી મુનિને તત્ત્વોમાં કોઈ શકા ઉત્પન્ન થયેથી કેવળી અથવા શ્રુત કેવળીની સમીપ જવાને માટે મસ્તકમાથી જે એક હાથનુ પૂતળુ નીકળે છે, તેને આહારક શરીર કહે છે

૧૩૬ પ્ર. તૈજસ વર્ગણા કોને કહે છે ?

ઉ. ઔદારિક અને વૈક્રિયિક શરીરને કાન્તિ આપવાવાળુ તૈજસ શરીર જે વર્ગણાથી બને, તેને તૈજસ વર્ગણા કહે છે

૧૩૭ પ્ર. ભાષા વર્ગણા કોને કહે છે ?

ઉ. જે શબ્દરૂપ પરિણમે, તેને ભાષા વર્ગણા કહે છે

૧૩૮ પ્ર. કાર્માણવર્ગણા કોને કહે છે ?

ઉ. જે કાર્માણ શરીરરૂપ પરિણમે, તેને કાર્માણવર્ગણા કહે છે

૧૩૯ પ્ર. કાર્માણ શરીર કોને કહે છે ?

ઉ. જ્ઞાનાવરણ આદિ આઠ કર્મોના સમૂહને કાર્માણ શરીર કહે છે

૧૪૦ પ્ર તૈજસ અને કાર્માણ શરીર કોને હોય છે?

ઉ. સર્વ સસારી જીવોને તૈજસ અને કાર્માણ શરીર હોય છે

૧૪૧ પ્ર. ધર્મ દ્રવ્ય કોને કહે છે ?

ઉ. ગતિરૂપ પરિણત જીવ અને પુદ્ગલોને જે ગમન કરવામા સહાયકારી હોય, તેને ધર્મ દ્રવ્ય કહે છે જેમકે-માછલીને માટે પાણી

૧૪૨ પ્ર. અધર્મ દ્રવ્ય કોને કહે છે ?

ઉ. ગતિપૂર્વક સ્થિતિરૂપ પરિણામને પ્રાપ્ત થયેલા જીવ અને પુદ્ગલને સ્થિતિમા જે સહાયકારી હોય, તેને અધર્મદ્રવ્ય કહે છે

૧૪૩ પ્ર. આકાશદ્રવ્ય કોને કહે છે ?

ઉ. જે, જીવાદિક પાચે દ્રવ્યોને રહેવાને માટે જગ્યા આપે

૧૪૪ પ્ર. કાળ દ્રવ્ય કોને કહે છે ?

ઉ. જે, જીવાદિક દ્રવ્યોને પરિણમનમાં સહકારી (સહાયક) હોય, તેને કાળદ્રવ્ય કહે છે જેમકે-કુભારના ચાકને ફરવાને માટે લોઢાનો ખીલો.

૧૪૫ પ્ર. કાળદ્રવ્યના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. બે છે એક નિશ્ચયકાળ, બીજો વ્યવહારકાળ

૧૪૬ પ્ર. નિશ્ચયકાળ કોને કહે છે ?

ઉ. કાળદ્રવ્યને નિશ્ચયકાલ કહે છે

૧૪૭ પ્ર. વ્યવહારકાળ કોને કહે છે ?

ઉ. કાળદ્રવ્યની ઘડી, દિવસ, માસ આદિ પ-
ર્યાયોને વ્યવહારકાળ કહે છે

૧૪૮ પ્ર. પર્યાય કોને કહે છે ?

ઉ. ગુણના વિકારને પર્યાય કહે છે

૧૪૯ પ્ર. પર્યાયના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. બે છે વ્યંજનપર્યાય અને અર્થપર્યાય

૧૫૦ પ્ર. વ્યંજનપર્યાય કોને કહે છે ?

ઉ. પ્રદેશત્વ ગુણના વિકારને વ્યંજનપર્યાય કહે છે

૧૫૧ પ્ર. વ્યંજન પર્યાયના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ બે છે—સ્વભાવવ્યંજનપર્યાય અને વિભાવ-
વ્યંજનપર્યાય

૧૫૨ પ્ર. સ્વભાવવ્યંજનપર્યાય કોને કહે છે ?

ઉ. બીજાના નિમિત્ત વિના જે વ્યંજનપર્યાય હોય જેમકે—જીવનો સિદ્ધપર્યાય.

૧૫૩ પ્ર. વિભાવવ્યંજનપર્યાય કોને કહે છે?

ઉ બીજાના નિમિત્તથી જે વ્યંજનપર્યાય હોય જેમકે—જીવના મનુષ્ય નારકાદિ પર્યાય.

૧૫૪ પ્ર અર્થપર્યાય કોને કહે છે?

ઉ પ્રદેશવત્ત્વ ગુણના સિવાય અન્ય સમસ્ત ગુણોના વિકારને અર્થપર્યાય કહે છે

૧૫૫ પ્ર. અર્થપર્યાયના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે સ્વભાવઅર્થપર્યાય અને વિભાવ-અર્થપર્યાય

૧૫૬ પ્ર. સ્વભાવઅર્થપર્યાય કોને કહે છે?

ઉ. બીજાના નિમિત્ત વિના જે અર્થપર્યાય હોય, તેને સ્વભાવઅર્થપર્યાય કહે છે જેમકે—જીવનુ કેવળજ્ઞાન.

૧૫૭ પ્ર. વિભાવઅર્થપર્યાય કોને કહે છે?

ઉ. બીજાના નિમિત્તથી જે અર્થપર્યાય હોય, તેને વિભાવઅર્થપર્યાય કહે છે જેમકે— જીવના રાગ, દ્વેષ આદિ

૧૫૮ પ્ર. ઉત્પાદ કોને કહે છે?

ઉ. દ્રવ્યમાં નવીન પર્યાયની પ્રાપ્તિને ઉત્પાદ કહે છે.

૧૫૯ પ્ર. વ્યય કોને કહે છે?

ઉ. દ્રવ્યના પૂર્વ પર્યાયના ત્યાગને વ્યય કહે છે.

૧૬૦ પ્ર. ધ્રૌવ્ય કોને કહે છે?

ઉ. પ્રત્યભિજ્ઞાનના કારણભૂત દ્રવ્યની કોઈ પણ અવસ્થાની નિત્યતાને ધ્રૌવ્ય કહે છે

૧૬૧ પ્ર. દ્રવ્યોમાં વિશેષ ગુણ ક્યા ક્યા છે?

ઉ. જીવ દ્રવ્યમાં ચેતના, સમ્યક્ત્વ, ચારિત્ર ઈ-ત્યાદિ પુદ્ગલદ્રવ્યમા સ્પર્શ, રસ, ગન્ધ, વર્ણ; ધર્મ દ્રવ્યમાં ગતિહેતુત્વ વગેરે, અધર્મ દ્રવ્યમાં સ્થિતિહેતુત્વ વગેરે, આકાશ દ્રવ્યમા અવગાહનહેતુત્વ અને કાળ દ્રવ્યમા પરિણમનહેતુત્વ વગેરે

૧૬૨ પ્ર. આકાશના કેટલા ભેદ છે!

ઉ. આકાશ એક જ અખડ દ્રવ્ય છે.

૧૬૩ પ્ર. આકાશ ક્યાં છે?

ઉ. આકાશ સર્વવ્યાપી છે

૧૬૪ પ્ર લોકાકાશ કોને કહે છે?

ઉ. જ્યા સુધી જીવ, પુદ્ગલ, ધર્મ, અધર્મ, કાળ–એ પાચ દ્રવ્ય છે, ત્યા સુધીના આકાશને લોકાકાશ કહે છે

૧૬૫ પ્ર. અલોકાકાશ કોને કહે છે?

ઉ. લોકના બહારના આકાશને અલોકાકાશ કહે છે

૧૬૬ પ્ર. લોકની મોટાઈ, ઊંચાઈ અને પહોળાઈ કેટલી છે?

ઉ. લોકની મોટાઇ ઉત્તર અને દક્ષિણ દીશામા સર્વ જગ્યાએ સાત રાજૂ છે પહોળાઈ પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશામાં મૂળમા (નીચે જમીનમા) સાત રાજૂ છે અને ઉપર અનુક્રમે ઘટીને સાત રાજૂની ઊચાઈ ઉપર પહોળાઈ એક રાજૂ છે પછી અનુક્રમે વધીને સાડા દશ રાજૂની ઊચાઈ ઉપર પહોળાઈ પાચ રાજૂ છે પછી અનુક્રમે ઘટીને ચૌદ રાજૂની ઊચાઈ ઉપર એક રાજૂ પહોળાઈ છે અને ઊર્ધ્વ તથા અધો દિશામા ઊંચાઈ ચૌદ રાજૂની છે

૧૬૭ પ્ર. ધર્મ તથા અધર્મ દ્રવ્ય ખંડરૂપ છે કે અખંડરૂપ છે? અને તેની સ્થિતિ ક્યાં છે?

ઉ. ધર્મ અને અધર્મ બન્ને એક એક અખડ દ્રવ્ય છે અને તે બન્નેય સમસ્ત લોકાકાશમાં વ્યાપ્ત છે.

૧૬૮ પ્ર. પ્રદેશ કોને કહે છે?

ઉ. આકાશના જેટલા ભાગને એક પુદ્ગલ પ-રમાણુ રોકે, તેટલા ભાગને પ્રદેશ કહે છે

૧૬૯ પ્ર. કાળદ્રવ્ય કેટલા ભેદરૂપ છે અને તેની સ્થિતિ ક્યાં છે?

ઉ. લોકાકાશના જેટલા પ્રદેશ છે, તેટલા જ કાળદ્રવ્ય છે અને લોકાકાશના એક એક પ્રદેશપર એક એક કાળદ્રવ્ય (કાલાણુ) સ્થિત (રહેલ) છે.

૧૭૦ પ્ર. પુદ્ગળદ્રવ્ય કેટલા અને તેની સ્થિતિ ક્યાં છે?

ઉ. પુદ્ગલદ્રવ્ય અનતાનત છે અને તે સમસ્ત લોકાકાશમા ભરેલા છે.

૧૭૧ પ્ર. જીવ દ્રવ્ય કેટલા અને ક્યાં છે?

ઉ. જીવદ્રવ્ય અનન્તાનંત છે અને તે સમગ્ત લોકાકાશમા ભરેલા છે

૧૭૨ પ્ર. એક જીવ કેટલો મોટો છે?

ઉ. એક જીવ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ લોકાકાશની બરાબર છે, પરન્તુ સંકોચ વિસ્તારના કારણથી પોતાના શરીરપ્રમાણ છે અને મુક્ત જીવ અન્તના શરીરપ્રમાણ છે

૧૭૩ પ્ર. લોકાકાશની બરાબર કયો જીવ છે?

ઉ. મોક્ષ જતા પહેલાં સમુદ્દ્ઘાત કરવાવાળો જીવ લોકાકાશની બરાબર થાય છે.

૧૭૪ પ્ર. સમુદ્દ્ઘાત કોને કહે છે?

ઉ. મૂળ શરીર છોડયા વગર જીવના પ્રદેશોને બહાર નીકળવુ તેને સમુદ્દ્ઘાત કહે છે

૧૭૫ પ્ર. અસ્તિકાય કોને કહે છે?

ઉ બહુ પ્રદેશી દ્રવ્યને અસ્તિકાય કહે છે

૧૭૬ પ્ર. અસ્તિકાય કેટલા છે?

ઉ. પાચ છે જીવ, પુદ્ગલ, ધર્મ, અધર્મ અને

આકાશ, એ પાંચ દ્રવ્યોને પંચાસ્તિકાય કહે છે કાળ-દ્રવ્ય બહુપ્રદેશી નથી, તે કારણથી તે અસ્તિકાય પણ નથી.

૧૭૭ પ્ર. યદિ પુદ્દગલપરમાણુ એક પ્રદેશી છે, તો તે અસ્તિકાય કેવી રીતે છે?

ઉ. પુદ્ગલપરમાણુ શક્તિની અપેક્ષાથી અસ્તિ-કાય છે અર્થાત્ સ્કંધ રૂપમા થઈ (રૂપે પરિણમી) બહુપ્રદેશી થઈ જાય છે, તે માટે ઉપચારથી તે અ-સ્તિકાય છે.

૧૭૮ પ્ર. અનુજીવી ગુણ કોને કહે છે?

ઉ. ભાવસ્વરૂપ ગુણોને અનુજીવી ગુણ કહે છે જેમકે'—સમ્યક્ત્વ, ચારિત્ર, સુખ, ચેતના, સ્પર્શ, રસ, ગન્ધ, વર્ણાદિક.

૧૭૯ પ્ર. પ્રતિજીવી ગુણ કોને કહે છે?

ઉ. વસ્તુના અભાવસ્વરૂપ ધર્મને પ્રતિજીવી ગુણ કહે છે, જેમકે નાસ્તિત્વ, અમૂર્ત્તત્વ, અચેતનત્વ વગેરે

૧૮૦ પ્ર. અભાવ કોને કહે છે?

ઉ. એક પદાર્થનુ બીજા પદાર્થમા નહિ હોવા-પણાને અભાવ કહે છે

૧૮૧ પ્ર અભાવના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ચાર છે-પ્રાગભાવ, પ્રધ્વસાભાવ, અન્યો-ન્યાભાવ અને અત્યન્તાભાવ

૧૮૨ પ્ર. પ્રાગભાવ કોને કહે છે?

ઉ. વર્તમાન પર્યાયનો પૂર્વ પર્યાયમા જે અભાવ, તેને પ્રાગભાવ કહે છે

૧૮૩ પ્ર પ્રધ્વંસાભાવ કોને કહે છે?

ઉ આગામી પર્યાયમા વર્તમાન પર્યાયના અભા-વને પ્રધ્વસાભાવ કહે છે

૧૮૪ પ્ર. અન્યોન્યાભાવ કોને કહે છે?

ઉ. પુદ્ગલદ્રવ્યના એક વર્તમાન પર્યાયમા બીજા પુદ્ગલના વર્તમાન પર્યાયના અભાવને અન્યોન્યાભાવ કહે છે

૧૮૬ પ્ર. અત્યન્તાભાવ કોને કહે છે?

ઉ. એક દ્રવ્યમા બીજા દ્રવ્યના અભાવને અ-ત્યન્તાભાવ કહે છે

અનુજીવી ગુણ.

૧૮૬ પ્ર. જીવના અનુજીવી ગુણ કયા કયા છે?

ઉ. ચેતના, સમ્યક્ત્વ, ચારિત્ર, સુખ, વીર્ય, ભવ્યત્વ, અભવ્યત્વ, જીવત્વ, વૈભાવિક, કર્તૃત્વ, ભોક્તૃત્વ, વગેરે અનન્તગુણ છે

૧૮૭ પ્ર. જીવના પ્રતિજીવી ગુણ કયા કયા છે?

ઉ. અવ્યાબાધ, અવગાહ, અગુરુલઘુ, સૂક્ષ્મત્વ, નાસ્તિત્વ ઇત્યાદિ

૧૮૮ પ્ર. ચેતના કોને કહે છે?

ઉ. જેમા પદાર્થોનો પ્રતિભાસ (જાણ) હોય, તેને ચેતના કહે છે

૧૮૯ પ્ર. ચેતનાના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે દર્શનચેતના, અને જ્ઞાનચેતના

૧૯૦ પ્ર. દર્શનચેતના કોને કહે છે?

ઉ. જેમા મહાસત્તાનો (સામાન્યનો) પ્રતિભાસ (નિરાકાર ઝલક) હોય, તેને દર્શનચેતના કહે છે

૧૯૧ પ્ર. મહાસત્તા કોને કહે છે?

ઉ. સમસ્ત પદાર્થોના અસ્તિત્વગુણને ગ્રહણ કરવાવાળી સત્તાને મહાસત્તા કહે છે.

૧૯૨ પ્ર. જ્ઞાનચેતના કોને કહે છે?

ઉ. અવાન્તરસત્તાવિશિષ્ટ વિશેષપદાર્થને વિષય કરવાવાળી ચેતનાને જ્ઞાનચેતના કહે છે.

૧૯૩ પ્ર. અવાન્તરસત્તા કોને કહે છે?

ઉ. કોઈપણ વિવક્ષિત પદાર્થની સત્તાને અવાન્તર સત્તા કહે છે

૧૯૪ પ્ર. દર્શનચેતનાના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ચાર છે—ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન, અવધિ-દર્શન અને કેવળદર્શન

૧૯૫ પ્ર. જ્ઞાનચેતનાના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. પાચ છે—મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મન પર્યયજ્ઞાન અને કેવળજ્ઞાન.

૧૯૬ પ્ર. મતિજ્ઞાન કોને કહે છે?

ઉ. ઇન્દ્રિય અને મનની સહાયતાથી જે જ્ઞાન થાય, તેને મતિજ્ઞાન કહે છે.

૧૯૭ પ્ર. મતિજ્ઞાનના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે. સાંવ્યવહારિક પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ.

૧૯૮ પ્ર. પરોક્ષ મતિજ્ઞાનના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ચાર છે સ્મૃતિ, પ્રત્યભિજ્ઞાન, તર્ક અને અનુમાન

૧૯૯ પ્ર. મતિજ્ઞાનના બીજી રીતે કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ચાર છે—અવગ્રહ, ઈહા, અવાય અને ધારણા.

૨૦૦ પ્ર અવગ્રહ કોને કહે છે?

ઉ. ઇન્દ્રિય અને પદાર્થના યોગ્ય સ્થાનમા (મૌજૂદ સ્થાનમાં) રહેવાથી સામાન્યપ્રતિભાસરૂપ દર્શનની પછી અવાન્તરસત્તાસહિત વિશેષ વસ્તુના જ્ઞાનને અવગ્રહ કહે છે જેમકે આ મનુષ્ય છે

૨૦૧ પ્ર. ઈહાજ્ઞાન કોને કહે છે?

ઉ. અવગ્રહ જ્ઞાનથી જાણેલા પદાર્થના વિશેષમા ઉત્પન્ન થયેલા સશયને દૂર કરતા એવા અભિલાષ સ્વરૂપ જ્ઞાનને ઈહા કહે છે. જેમકે—તે ઠાકુ-

રદાસજી છે આ જ્ઞાન એટલુ કમજોર છે કે કોઈપણ પદાર્થની ઈહા થઇને છૂટી જાય, તો તેના વિષયમા કાળાન્તરમા સશય અને વિસ્મરણ થઈ જાય છે.

૨૦૨ પ્ર. અવાય કોને કહે છે?

ઉ. ઈહાથી જાણેલા પદાર્થમા આ તે જ છે, અન્ય નથી એવા મજબુત જ્ઞાનને અવાય કહે છે. જેમકે તે ઠાકોરદાસજી જ છે, બીજો કોઈ નથી અવાયથી જાણેલા પદાર્થમા સશય તો થતો નથી, પરન્તુ વિસ્મરણ થઈ જાય છે

૨૦૩ પ્ર. ધારણા કોને કહે છે?

ઉ. જે જ્ઞાનથી જાણેલા પદાર્થમાં કાળાન્તરમાં સશય તથા વિસ્મરણ ન હોય તેને ધારણા કહે છે

૨૦૪ પ્ર. મતિજ્ઞાનના વિષયભૂત પદાર્થોના કેટલા ભેદ છે?

ઉ બે છે. વ્યક્ત અને અવ્યક્ત

૨૦૫ પ્ર. અવગ્રહાદિક જ્ઞાન બન્નેય પ્રકારના પ-

દાર્થોમાં થઈ શકે છે અથવા કેવીરીતે?

ઉ. વ્યક્ત (પ્રગટરૂપ) પદાર્થમાં અવગ્રહાદિક ચારે જ્ઞાન હોય છે પરન્તુ અવ્યક્ત (અપ્રગટરૂપ) પદાર્થનુ માત્ર અવગ્રહ જ્ઞાન જ હોય છે

૨૦૬ પ્ર અર્થાવગ્રહ કોને કહે છે?

ઉ. વ્યક્ત (પ્રગટ) પદાર્થના અવગ્રહજ્ઞાનને અર્થાવગ્રહ કહે છે

૨૦૭ પ્ર. વ્યંજનાવગ્રહ કોને કહે છે?

ઉ. અવ્યક્ત (અપ્રગટરૂપ) પદાર્થના અવગ્રહને વ્યજનાવગ્રહ કહે છે.

૨૦૮ પ્ર. વ્યંજનાવગ્રહ અર્થાવગ્રહની માફક સર્વ ઇન્દ્રિયો અને મનદ્વારા થાય છે? કે કેવી રીતે?

ઉ. વ્યજનાવગ્રહ ચક્ષુ અને મનના સિવાય બાકીની સર્વે ઇન્દ્રિયોથી થાય છે.

૨૦૯ પ્ર. વ્યક્ત અને અવ્યક્ત પદાર્થોના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. દરેકના બાર બાર ભેદ છે. બહુ, એક, બહુવિધ, એકવિધ, ક્ષિપ્ર, અક્ષિપ્ર, નિઃસૃત, અનિઃસૃત, ઉક્ત, અનુક્ત, ધ્રુવ, અધ્રુવ

૨૧૦ પ્ર. શ્રુતજ્ઞાન કોને કહે છે?

ઉ. મતિજ્ઞાનથી જાણેલા પદાર્થથી સબન્ધને લઇને થયેલ કોઇ બીજા પદાર્થના જ્ઞાનને શ્રુતજ્ઞાન કહે છે. જેમકે–'ઘડો' શબ્દ સાભળવા પછી ઉત્પન્ન થયેલા કંબુગ્રીવાદિરૂપ ઘડાનુ જ્ઞાન

૨૧૧ પ્ર. દર્શન ક્યારે થાય છે?

ઉ. જ્ઞાનના પહેલા દર્શન હોય છે દર્શન વિના અલ્પજ્ઞ જનોને જ્ઞાન હોતુ નથી, પરન્તુ સર્વજ્ઞ દેવને જ્ઞાન અને દર્શન એક સાથે થાય છે.

૨૧૨ પ્ર. ચક્ષુર્દર્શન કોને કહે છે?

ઉ. નેત્રજન્ય મતિજ્ઞાનના પહેલા સામાન્ય પ્રતિભાસ અથવા અવલોકનને ચક્ષુર્દર્શન કહે છે.

૨૧૩ પ્ર. અચક્ષુર્દર્શન કોને કહે છે?

ઉ. ચક્ષુ (આંખ)ના સિવાય બાકીની ઇન્દ્રિયો અને મનસ બન્ધી મતિજ્ઞાનના પહેલાં થવાવાળા સામાન્ય અવલોકન (દર્શન) ને અચક્ષુર્દર્શન કહે છે.

૨૧૪ પ્ર. અવધિદર્શન કોને કહે છે?

ઉ. અવધિજ્ઞાનની પહેલા થનાર સામાન્ય અવલોકનને અવધિદર્શન કહે છે

૨૧૫ પ્ર. કેવળદર્શન કોને કહે છે?

ઉ. કેવળજ્ઞાનની સાથે થનાર સામાન્ય અવલોકનને કેવલદર્શન કહે છે.

૨૧૬ પ્ર. સમ્યક્ત્વગુણ કોને કહે છે?

ઉ. જે ગુણના પ્રગટ થવાથી પોતાના શુદ્ધ આત્માનો પ્રતિભાસ થાય, તેને સમ્યક્ત્વગુણ કહે છે

૨૧૭ પ્ર. ચારિત્ર કોને કહે છે?

ઉ. બાહ્ય અને આભ્યન્તર ક્રિયાના નિરોધ થી પ્રાદુર્ભૂત આત્માની શુદ્ધિવિશેષને ચારિત્ર કહે છે.

૨૧૮ પ્ર. બાહ્યક્રિયા કોને કહે છે?

ઉ. હિંસા કરવી, જૂઠુ બોલવુ, ચોરી કરવી, મૈથુન સેવવુ, પરિગ્રહસંચય કર્યા કરવો.

૨૧૯ પ્ર. આભ્યન્તરક્રિયા કોને કહે છે?

ઉ. યોગ અને કષાયને આભ્યન્તર ક્રિયા કહે છે

૨૨૦ પ્ર. યોગ કોને કહે છે?

ઉ. મન, વચન, કાયના નિમિત્તથી આત્માના પ્રદેશો ચંચળ થવાપણાને યોગ કહે છે

૨૨૧ પ્ર. કષાય કોને કહે છે?

ઉ. ક્રોધ, માન, માયા, લોભરૂપ આત્માના વિભાવ પરિણામોને કષાય કહે છે

૨૨૨ પ્ર. ચારિત્રના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ચાર છે સ્વરૂપાચરણચારિત્ર, દેશચારિત્ર, સકલચારિત્ર, અને યથાખ્યાતચારિત્ર

૨૨૩ પ્ર. સ્વરૂપાચરણચારિત્ર કોને કહે છે?

ઉ. શુદ્ધાત્માનુભવથી અવિનાભાવી ચારિત્રવિશેષને સ્વરૂપાચરણચારિત્ર કહે છે

૨૨૪ પ્ર. દેશચારિત્ર કોને કહે છે?

ઉ. શ્રાવકોના વ્રતોને દેશચારિત્ર કહે છે.

૨૨૫ **પ્ર. સકલચારિત્ર કોને કહે છે?**

ઉ. મુનિયોના વ્રતોને સકલચારિત્ર કહે છે.

૨૨૬ **પ્ર. યથાખ્યાતચારિત્ર કોને કહે છે?**

ઉ. કષાયોના સર્વથા અભાવથી પ્રાદુર્ભૂત આત્માની શુદ્ધિવિશેષને યથાખ્યાતચારિત્ર કહે છે

૨૨૭ **પ્ર. સુખ કોને કહે છે?**

ઉ. આહ્લાદસ્વરૂપ આત્માના પરિણામ વિશેષને સુખ કહે છે

૨૨૮ **પ્ર. વીર્ય કોને કહે છે?**

ઉ. આત્માની શક્તિને (બળને) વીર્ય કહે છે

૨૨૯ **પ્ર. ભવ્યત્વ ગુણ કોને કહે છે?**

ઉ. જે શક્તિના નિમિત્તથી આત્મામા સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર પ્રગટ થવાની યોગ્યતા હોય, તેને ભવ્યત્વ ગુણ કહે છે

૨૩૦ **પ્ર. અભવ્યત્વ ગુણ કોને કહે છે?**

ઉ. જે શક્તિના નિમિત્તથી આત્મામા સમ્ય-

ગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર પ્રગટ થયાની યોગ્ય-
તા ન હોય તેને અભવ્યત્વ ગુણ કહે છે

૨૩૧ **પ્ર. જીવત્વ ગુણ કોને કહે છે ?**

ઉ. જે શક્તિના નિમિત્તથી આત્મા પ્રાણ ધારણ
કરે તેને જીવત્વ ગુણ કહે છે

૨૩૨ **પ્ર. પ્રાણ કોને કહે છે ?**

ઉ. જેના સંયોગથી આ જીવ, જીવન અવસ્થાને
પ્રાપ્ત થાય અને વિયોગથી મરણ અવસ્થાને પ્રાપ્ત
થાય, તેને પ્રાણ કહે છે

૨૩૩ **પ્ર. પ્રાણના કેટલા ભેદ છે ?**

ઉ. બે છે દ્રવ્યપ્રાણ અને ભાવપ્રાણ

૨૩૪ **પ્ર. દ્રવ્યપ્રાણના કેટલા ભેદ છે ?**

ઉ. દશ છે મન, વચન, કાય, સ્પર્શનેન્દ્રિય,
રસનેન્દ્રિય, ઘ્રાણેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, શ્રોત્રેન્દ્રિય,
શ્વાસોચ્છ્વાસ અને આયુ

૨૩૫ **પ્ર. ભાવપ્રાણ કોને કહે છે ?**

ઉ. આત્માની જે શક્તિના નિમિત્તથી ઇન્દ્રિ-
યાદિક પોતાના કાર્યમા પ્રવર્ત્તે તેને ભાવપ્રાણ કહે છે.

૨૩૬ પ્ર. કયા જીવને કેટલા પ્રાણ હોય છે?

ઉ. એકેન્દ્રિય જીવને ચાર પ્રાણ હોય છે સ્પર્શનેન્દ્રિય, કાયબળ, શ્વાસોચ્છ્વાસ અને આયુ દ્વીન્દ્રિય જીવને ૭ પ્રાણ–સ્પર્શનેન્દ્રિય, કાયબળ, શ્વાસોચ્છ્વાસ, આયુ, રસનેન્દ્રિય, અને વચન ત્રીન્દ્રિય જીવને સાત પ્રાણ–સ્પર્શનેન્દ્રિય, કાયબળ, શ્વાસોચ્છ્વાસ, આયુ, રસનેન્દ્રિય, વચન, ઘ્રાણેન્દ્રિય ચતુરિન્દ્રિય જીવોને આઠ પ્રાણ –સ્પર્શનેન્દ્રિય, કાયબળ, શ્વાસોચ્છ્વાસ, આયુ, રસનેન્દ્રિય, વચન, ઘ્રાણેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય ૫ચેન્દ્રિય અસૈની જીવોને નવ પ્રાણ –સ્પર્શનેન્દ્રિય, કાયબળ, શ્વાસોચ્છ્વાસ, આયુ, રસનેન્દ્રિય, વચન, ઘ્રાણેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, શ્રોત્રેન્દ્રિય અને સૈની ૫ચેન્દ્રિય જીવોને દશ પ્રાણ –સ્પર્શનેન્દ્રિય, કાયબલ, શ્વાસોચ્છ્વાસ, આયુ, રસનેન્દ્રિય, વચન, ઘ્રાણેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, શ્રોત્રેન્દ્રિય, અને મનબલ

૨૩૭ (ક) પ્ર. ભાવપ્રાણના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે–ભાવેન્દ્રિય અને બલપ્રાણ

૨૩૭ (ખ) પ્ર. ભાવેન્દ્રિયના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. પાચ છે સ્પર્શન (શરીર), રસના (જીભ), ઘ્રાણ (નાક), ચક્ષુ (આખ) અને શ્રોત્ર (કાન)

૨૩૮ **પ્ર. બલપ્રાણના કેટલા ભેદ છે?**

ઉ. ત્રણ છે. મનોબલ, વચનબલ, અને કાયબલ

૨૩૯ **પ્ર. વૈભાવિક ગુણ કોને કહે છે?**

ઉ. જે શક્તિના નિમિત્તથી બીજા દ્રવ્યનો સબધ થતા આત્મામા વિભાવ પરિણતિ થાય, તે શકિતને વૈભાવિક ગુણ કહે છે

પ્રતિજીવી ગુણ.

૨૪૦ **પ્ર. અવ્યાબાધ પ્રતિજીવી ગુણ કોને કહે છે?**

ઉ. સાતા અને અસાતારૂપ આકુળતાના અભાવને અવ્યાબાધ પ્રતિજીવી ગુણ કહે છે

૨૪૧ **પ્ર. અવગાહ પ્રતિજીવી ગુણ કોને કહે છે?**

ઉ. પરતન્ત્રતાના અભાવને અવગાહ પ્રતિજીવી-ગુણ કહે છે

૨૪૨ **પ્ર. અગુરુલઘુત્વ પ્રતિજીવી ગુણ કોને કહે છે?**

ઉ. ઉચ્ચતા અને નીચતાના અભાવને અગુરુ-

લઘુત્વ પ્રતિજીવીગુણ કહે છે

૨૪૩ **પ્ર. સૂક્ષ્મત્વ પ્રતિજીવીગુણ કોને કહે છે ?**

ઉ. ઇન્દ્રિયોના વિષયરૂપ સ્થૂલતાના અભાવને સૂક્ષ્મત્વ પ્રતિજીવીગુણ કહે છે

ઇતિ દ્વિતીયોऽધ્યાયઃ સમાપ્તઃ ॥ ૨ ॥

તૃતીયોऽધ્યાયઃ ।

૨૪૪ **પ્ર. જીવના કેટલા ભેદ છે ?**

ઉ. બે છે—સંસારી અને મુક્ત

૨૪૫ **પ્ર. સંસારી જીવ કોને કહે છે ?**

ઉ કર્મસહિત જીવને સંસારી જીવ કહે છે

૨૪૬ **પ્ર. મુક્ત જીવ કોને કહે છે ?**

ઉ. કર્મરહિત જીવને મુક્ત જીવ કહે છે

૨૪૭ **પ્ર. કર્મ કોને કહે છે ?**

ઉ. જીવના રાગદ્વેષાદિક પરિણામોના નિમિત્તથી કાર્માણવર્ગણારૂપ જે પુદ્ગલસ્કંધ જીવની સાથે બંધને પ્રાપ્ત થાય છે, તેને કર્મ કહે છે

૨૪૮ પ્ર. બંધના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. ચાર છે -પ્રકૃતિબંધ, પ્રદેશબંધ, સ્થિતિબંધ, અને અનુભાગબંધ

૨૪૯ પ્ર. એ ચારે પ્રકારના બંધોનું કારણ શું છે ?

ઉ. પ્રકૃતિબંધ અને પ્રદેશબંધ યોગ (મન, વચન, કાય)થી થાય છે, સ્થિતિબંધ અને અનુભાગબંધ કષાય (ક્રોધ, માન, માયા, લોભ)થી થાય છે

૨૫૦ પ્ર. પ્રકૃતિબંધ કોને કહે છે ?

ઉ. મોહાદિ જનક તથા જ્ઞાનાદિ ઘાતક તત્ તત્ સ્વભાવવાળા કાર્માણ પુદ્‌ગલ સ્કંધોનો આત્મા સાથે સબંધ થવો તેને પ્રકૃતિબંધ કહે છે

૨૫૧ પ્ર. પ્રકૃતિબંધના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. આઠ છે જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, વેદનીય, મોહનીય, આયુ, નામ, ગોત્ર અને અન્તરાય

૨૫૨ પ્ર. જ્ઞાનવરણ કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મ આત્માના જ્ઞાનગુણને ઘાતે (ઘાત કરે) તેને જ્ઞાનાવરણકર્મ કહે છે

૨૫૩ પ્ર. જ્ઞાનાવરણ કર્મના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. પાચ છે મતિજ્ઞાનાવરણ, શ્રુતજ્ઞાનાવરણ, અવધિજ્ઞાનાવરણ, મન પર્યયજ્ઞાનાવરણ, અને કેવલજ્ઞાનાવરણ

૨૫૪ **પ્ર. દર્શનાવરણ કર્મ કોને કહે છે?**

ઉ. જે આત્માના દર્શન ગુણનો ઘાત કરે તેને દર્શનાવરણ કર્મ કહે છે

૨૫૫ **પ્ર. દર્શનાવરણ કર્મના કેટલા ભેદ છે?**

ઉ. નવ છે ચક્ષુર્દર્શનાવરણ, અચક્ષુર્દર્શનાવરણ, અવધિદર્શનાવરણ, કેવલદર્શનાવરણ, નિદ્રા, નિદ્રાનિદ્રા, પ્રચલા, પ્રચલાપ્રચલા, અને સ્ત્યાનગૃદ્ધિ

૨૫૬ **પ્ર. વેદનીય કર્મ કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ફળથી જીવને આકુલતા થાય અર્થાત્ જે અવ્યાબાધ ગુણનો ઘાત કરે તેને વેદનીય કર્મ કહે છે

૨૫૭ **પ્ર. વેદનીય કર્મના કેટલા ભેદ છે?**

ઉ. બે છે—સાતાવેદનીય અને અસાતાવેદનીય

૨૫૮ **પ્ર. મોહનીય કર્મ કોને કહે છે?**

ઉ. જે આત્માના સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર ગુ-
ણોનો ઘાત કરે તેને મોહનીય કર્મ કહે છે

૨૫૯ પ્ર. મોહનીય કર્મના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે-દર્શનમોહનીય અને ચારિત્રમોહનીય

૨૬૦ પ્ર. દર્શનમોહનીય કર્મ કોને કહે છે?

ઉ. આત્માના સમ્યક્ત્વ ગુણને જે ઘાતે, તેને
દર્શનમોહનીય કર્મ કહે છે

૨૬૧ પ્ર. દર્શનમોહનીય કર્મના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ત્રણ છે—મિથ્યાત્વ, સમ્યક્‌મિથ્યાત્વ અને
સમ્યક્‌પ્રકૃતિ

૨૬૨ પ્ર. મિથ્યાત્વ કોને કહે છે?

ઉ જે કર્મના ઉદયથી જીવને અતત્ત્વશ્રદ્ધાન
થાય, તેને મિથ્યાત્વ કહે છે.

૨૬૩ પ્ર. સમ્યક્‌મિથ્યાત્વ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી એવા પરિણામ મળ્યા
હોય કે જેને ન તો સમ્યક્ત્વરૂપ કહી શકાય અને
ન તો મિથ્યાત્વરૂપ, તેને સમ્યક્‌મિથ્યાત્વ કહે છે

૨૬૪ પ્ર. સમ્યક્‌પ્રકૃતિ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી સમ્યક્ત્વ ગુણના મૂળનો ઘાત તો ન થાય, પરન્તુ ચલ, મલાદિક દોષ ઉપજે, તેને સમ્યક્પ્રકૃતિ કહે છે

૨૬૫ પ્ર ચારિત્રમોહનીય કોને કહે છે?

ઉ. જે આત્માના ચારિત્રગુણનો ઘાત કરે, તેને ચારિત્રમોહનીય કર્મ કહે છે

૨૬૬ પ્ર. ચારિત્રમોહનીય કર્મના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે—કષાય અને નોકષાય (કિંચિત્કષાય).

૨૬૭ પ્ર કષાયના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. સોળ છે—અનન્તાનુબંધી ક્રોધ, અનન્તાનુબંધી માન, અનન્તાનુબંધી માયા, અનન્તાનુબંધી લોભ, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ માન, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ માયા, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ લોભ, પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, પ્રત્યાખ્યાનાવરણ માન, પ્રત્યાખ્યાનાવરણ માયા, પ્રત્યાખ્યાનાવરણ લોભ, સંજ્વલન ક્રોધ, સંજ્વલન માન, સંજ્વલન માયા, સંજ્વલન લોભ

૨૬૮ પ્ર. નોકષાયના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. નવ છે હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, ભય, જુગુપ્સા, સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ, અને નપુંસકવેદ

૨૬૯ પ્ર. અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ કોને કહે છે?

ઉ. જે આત્માના સ્વરૂપાચરણચારિત્રનો ઘાત કરે, તેને અનન્તાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ કહે છે

૨૭૦ પ્ર. અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ કોને કહે છે?

ઉ. જે આત્માના દેશચારિત્રને ઘાતે તેને અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ કહે છે

૨૭૧ પ્ર. પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ કોને કહે છે?

ઉ. જે આત્માના સકલચારિત્રને ઘાતે, (દેશ ચારિત્ર તો થવા દે) તેને પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ કહે છે

૨૭૨ પ્ર. સંજ્વલન ક્રોધ, માન, માયા, લોભ અને નોકષાય કોને કહે છે?

ઉ. જે આત્માના યથાખ્યાતચારિત્રનો ઘાત કરે, તેને સંજ્વલન અને નોકષાય કહે છે.

૨૭૩ **પ્ર. આયુકર્મ કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મ આત્માને નારક, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવના શરીરમા રોકી રાખે તેને આયુકર્મ કહે છે અર્થાત્ આયુકર્મ આત્માના અવગાહગુણને ઘાતે છે

૨૭૪ **પ્ર. આયુકર્મના કેટલા ભેદ છે?**

ઉ. ચાર ભેદ છે નરકાયુ, તિર્યંચાયુ, મનુષ્યાયુ અને દેવાયુ

૨૭૫ **પ્ર. નામકર્મ કોને કહે છે?**

ઉ જે કર્મ જીવને ગતિ વગેરે જુદા જુદા રૂપે પરિણમાવે અથવા શરીરાદિક બનાવે, ભાવાર્થ—નામકર્મ આત્માના સૂક્ષ્મત્વગુણને ઘાતે છે.

૨૭૬ **પ્ર. નામકર્મના કેટલા ભેદ છે?**

ઉ. ત્રાણુ (૯૩)—ચારગતિ (નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવ), પાચજાતિ—(એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય, પચેન્દ્રિય), પાચ શરીર (ઔદારિક, વૈક્રિયિક, આહારક, તૈજસ અને કાર્માણ), ત્રણ આગોપાંગ

(ઔદારિક, વૈક્રિયિક, આહારક), એક નિર્માણ કર્મ, પાચ બધન કર્મ (ઔદારિકબધન, વૈક્રિયિકબધન, આહારકબધન, તૈજસબધન અને કાર્માણબધન), પાંચ સઘાત (ઔદારિક, વૈક્રિયિક, આહારક, તૈજસ કાર્માણ), ૭ સસ્થાન (સમચતુરસ્ત્ર સસ્થાન, ન્યગ્રોધપરિમડલ સસ્થાન, સ્વાતિ સસ્થાન, કુબ્જક સસ્થાન, વામન સસ્થાન, હુડક સંસ્થાન), ૭ સહનન (વજ્રર્ષભના-રાચ સહનન, વજ્રનારાચ સહનન, નારાચ સહનન, અર્દ્ધનારાચ સહનન, કીલક સહનન અને અસપ્રા-પ્તાસૃપાટિકા સહનન), પાચ વર્ણ કર્મ (કાળો, લીલો, રાતો, પીળો, ધોળો, શ્વેત), બે ગધ કર્મ (સુગન્ધ દુ-ર્ગન્ધ), પાચ રસ કર્મ (ખાટો, મીઠો, કડવો, તૂરો, તીખો), આઠ સ્પર્શ (કઠોર, કોમલ, હલકો, ભારે, ઠડો, ગરમ, ચિકણો, લૂખો) ચાર આનુપૂર્વ્ય–(નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય દેવગત્યાનુપૂર્વ્ય) અગુરુલઘુત્વ કર્મ એક, ઉપઘાત કર્મ એક, પરઘાત કર્મ એક, આ-તાપકર્મ એક, ઉદ્યોતકર્મ એક, બે વિહાયોગતિ (એક મનોજ્ઞગતિ, બીજી અમનોજ્ઞગતિ), ઉચ્છ્વાસ

એક, ત્રસ એક, સ્થાવર એક, બાદર એક, સૂક્ષ્મ એક, પર્યાપ્ત એક, અપર્યાપ્ત એક, પ્રત્યેક નામ કર્મ એક, એક સાધારણ નામ કર્મ, સ્થિર નામ કર્મ એક, અસ્થિર નામ કર્મ એક, શુભ નામ કર્મ એક, અશુભ નામ કર્મ એક, સુભગ નામ કર્મ એક, દુર્ભગ નામ કર્મ એક, સુસ્વર નામ કર્મ એક, દુસ્વર નામ કર્મ એક, આદેય નામ કર્મ એક, અનાદેય નામ કર્મ એક, યશ કિર્તિ નામ કર્મ એક, અયશ કિર્તિનામકર્મ એક, તીર્થ કર નામ કર્મ એક

૨૭૭ પ્ર. ગતિ નામકર્મ કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મ જીવનો આકાર નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવના સમાન બનાવે

૨૭૮ પ્ર. જાતિ કોને કહે છે ?

ઉ. અવ્યભિચારી સદશતાથી એકરૂપ કરવાવાળા વિશેષને જાતિ કહે છે અર્થાત્ તે સદશધર્મવાળા પદાર્થોને જ ગ્રહણ કરે છે

૨૭૯ પ્ર. જાતિ નામકર્મ કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય કહેવાય.

૨૮૦ **પ્ર. શરીર નામકર્મ કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી આત્માના ઔદારિકાદિ શરીર બને

૨૮૧ **પ્ર. નિર્માણ નામકર્મ કોને કહે છે?**

ઉ જે કર્મના ઉદયથી અંગોપાંગની ઠીક ઠીક રચના થાય, તેને નિર્માણકર્મ કહે છે

૨૮૨ **પ્ર. બંધન નામકર્મ કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી ઔદારિકાદિ શરીરોના પરમાણુ પરસ્પર સંબંધને પ્રાપ્ત થાય, તેને બંધન નામ કર્મ કહે છે

૨૮૩ **પ્ર. સંઘાત નામકર્મ કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી ઔદારિકાદિ શરીરોના પરમાણુ છિદ્રરહિત એકતાને પ્રાપ્ત થાય

૨૮૪ **પ્ર. સંસ્થાન નામકર્મ કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી શરીરની આકૃતિ

(સિકલ) બને, તેને સસ્થાન નામકર્મ કહે છે.

૨૮૫ **પ્ર. સમચતુરસ્ર સંસ્થાન કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી શરીરની આકૃતિ, ઊપર નીચે તથા મધ્યમા સરખે ભાગે બને

૨૮૬ **પ્ર. ન્યગ્રોધપરિમંડલ કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી જીવના શરીર વડના વૃક્ષની માફક હોય, અર્થાત્ જેના નાભિથી નીચેના અગ નાના અને ઉપરના અગ મોટા હોય

૨૮૭ **પ્ર. સ્વાતિ સંસ્થાન કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી નીચેનો ભાગ સ્થૂલ અ-થવા મોટો હોય અને ઉપરનો ભાગ પાતલો (નાનો) હોય.

૨૮૮ **પ્ર. કુબ્જક સંસ્થાન કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી કૂબડુ શરીર હોય

૨૮૯ **પ્ર. વામન સંસ્થાન કોને કહે છે?**

ઉ. જેકર્મના ઉદયથી શરીર ઘણુ જ ઠીગણુ હોય

૨૯૦ **પ્ર. હુંડક સંસ્થાન કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી શરીરના અંગ, ઉપાંગ કોઈ ખાસ બેડોળ આકારના ન હોય.

૨૯૧ પ્ર. સંહનન નામકર્મ કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી હાડના બંધનમાં વિશેષતા થાય, તેને સંહનન નામ કર્મ કહે છે

૨૯૨ પ્ર. વજ્રર્ષભનારાચ સંહનન કોને કહે છે ?

ઉ જે કર્મના ઉદયથી વજ્રના હાડ, વજ્રના વેષ્ટન અને વજ્રની જ ખીલીઓ હોય.

૨૯૩ પ્ર. વજ્રનારાચસંહનન કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી વજ્રના હાડ અને વજ્રની ખીલીઓ હોય, પરન્તુ નારાચ (બેડન) વજ્રનુ ન હોય

૨૯૪ પ્ર. નારાચ સંહનન કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી વેષ્ટન અને ખીલીઓ સહિત હાડ હોય

૨૯૫ પ્ર. અર્દ્ધનારાચ સંહનન કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી હાડોની સંધિ અર્ધ-કીલિત હોય

૨૯૬ પ્ર. કીલક સંહનન કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી હાડની સંધિ પરસ્પર કીલિત હોય.

૨૯૭ પ્ર. અસંપ્રાપ્તાસૃપાટિક સંહનન કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી જુદા જુદા હાડ નસોથી બંધાયેલા હોય, પણ પરસ્પર કીલિત ન હોય

૨૯૮ પ્ર. વર્ણ નામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી શરીરમા રંગ હોય

૨૯૯ પ્ર. ગંધ નામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ જે કર્મના ઉદયથી શરીરમાં ગંધ હોય.

૩૦૦ પ્ર. રસ નામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી શરીરમા રસ હોય

૩૦૧ પ્ર. સ્પર્શનામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી શરીરમા સ્પર્શ હોય

૩૦૨ પ્ર. આનુપૂર્વીનામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી આત્માના પ્રદેશ મર-

ણના પછી અને જન્મની પહેલા રસ્તામા અર્થાત્
વિગ્રહગતિમા મરણના પહેલાના શરીરના આકારે રહે

૩૦૩ **પ્ર. અગુરુલઘુ નામકર્મ કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી શરીર, લોઢાના ગોળાની માફક ભારે અને આકડાના ફુલની માફક હલકુ ન હોય.

૩૦૪ **પ્ર. ઉપઘાત નામકર્મ કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી પોતાનો ઘાત જ કરનાર અગ હોય તેને ઉપઘાત નામ કર્મ કહે છે

૩૦૫ **પ્ર. પરઘાત નામકર્મ કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી બીજાનો ઘાત કરવા-વાળા અગ ઉપાગ હોય જેમકે–તીક્ષ્ણ શીગડા વીગેરે

૩૦૬ **પ્ર. આતાપ નામકર્મ કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી આતાપરૂપ શરીર હોય જેમકે–સૂર્યનુ પ્રતિબિમ્બ

૩૦૭ **પ્ર. ઉદ્યોત નામકર્મ કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી ઉદ્યોતરૂપ શરીર થાય

૩૦૮ **પ્ર. વિહાયોગતિ નામકર્મ કોને કહે છે ?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી આકાશમા ગમન થાય, તેના શુભ અને અશુભ એમ બે ભેદ છે.

૩૦૯ **પ્ર. ઉચ્છ્વાસ નામકર્મ કોને કહે છે ?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી શ્વાસોચ્છ્વાસ લેવાય.

૩૧૦ **પ્ર. ત્રસ નામકર્મ કોને કહે છે ?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી દ્વીન્દ્રિયાદિ જીવોમાં જન્મ થાય.

૩૧૧ **પ્ર. સ્થાવર નામકર્મ કોને કહે છે ?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી પૃથિવીકાય, અપ્કાય, તેજસકાય, વાયુકાય અને વનસ્પતિકાયમા જન્મ થાય.

૩૧૨ **પ્ર. પર્યાપ્તિકર્મ કોને કહે છે ?**

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી પોત પોતાના યોગ્ય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થાય

૩૧૩ **પ્ર. પર્યાપ્તિ કોને કહે છે ?**

ઉ. આહારવર્ગણા, ભાષાવર્ગણા અને મનો-

વર્ગણાના પરમાણુઓને, શરીર ઇન્દ્રિયાદિરૂપ પરિણ-માવવાની શક્તિની પૂર્ણતાને પર્યાપ્તિ કહે છે

૩૧૪ પ્ર. પર્યાપ્તિના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. છ–આહારપર્યાપ્તિ, શરીરપર્યાપ્તિ, ઇન્દ્રિ-યપર્યાપ્તિ, શ્વાસોચ્છ્વાસપર્યાપ્તિ, ભાષાપર્યાપ્તિ અને મન પર્યાપ્તિ

આહારપર્યાપ્તિ–આહારવર્ગણાના પરમાણુઓને ખલ અને રસભાગરૂપ પરિણમાવવાના કારણભૂત જીવની શક્તિની પૂર્ણતાને આહારપર્યાપ્તિ કહે છે

શરીરપર્યાપ્તિ–જે પરમાણુઓને ખલ રૂપ પરિણ-માવ્યા હતા, તેમના હાડ વગેરે કઠિન અવયવ રૂપ, અને જેને રસ રૂપ પરિણમાવ્યા હતા, તેમના રુધિ-રાદિક દ્રવરૂપ પરિણમાવવાના કારણભૂત જીવની શક્તિની પૂર્ણતાને શરીરપર્યાપ્તિ કહે છે.

ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ–આહારવર્ગણાના પરમાણુઓને ઇ-ન્દ્રિયના આકાર પરિણમાવવાને તથા ઇન્દ્રિય દ્વારા

વિષય ગ્રહણ કરવાના કારણભૂત જીવની શક્તિની પૂર્ણતાને ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ કહે છે

શ્વાસોશ્વાસપર્યાપ્તિ–આહારવર્ગણાના પરમાણુઓને શ્વાસોશ્વાસરૂપ પરિણમાવવાના કારણભૂત જીવની શક્તિની પૂર્ણતાને શ્વાસોશ્વાસપર્યાપ્તિ કહે છે

ભાષાપર્યાપ્તિ–ભાષાવર્ગણાના પરમાણુઓને વચનરૂપ પરિણમાવવાના કારણભૂત જીવની શક્તિની પૂર્ણતાને ભાષા પર્યાપ્તિ કહે છે

મન.પર્યાપ્તિ–મનોવર્ગણાના પરમાણુઓને હૃદય સ્થાનમા આઠ પાખડીના કમલાકાર મનરૂપ પરિણમાવવાને તથા તેમની દ્વારા યથાવત્ (જોઇએ તેવી રીતે) વિચાર કરવાના કારણભૂત જીવની શક્તિની પૂર્ણતાને મન પર્યાપ્તિ કહે છે

એકેન્દ્રિય જીવોને ભાષાપર્યાપ્તિ અને મન પર્યાપ્તિ સિવાય બાકીની ચાર પર્યાપ્તિ હોય છે

દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય, અને અસૈની પચેન્દ્રિય જીવોને મન પર્યાપ્તિ સિવાય બાકીની પાચ પર્યાપ્તિ હોય છે.

અને સૈની પંચેન્દ્રિય જીવોને છએ પર્યાપ્તિ હોય છે એ સર્વ પર્યાપ્તિયોને પૂર્ણ થવાનો કાળ અન્તર્મુહૂર્ત્ત છે તથા એક એક પર્યાપ્તિનો કાળ પણ અન્તર્મુહૂર્ત્ત છે અને સર્વ પર્યાપ્તિનો કાળ મળીને પણ અન્તર્મુહૂર્ત્ત છે અને પહેલીથી બીજી સુધીનો તથા બીજીથી ત્રીજીસુધીનો એવી રીતે છઠ્ઠી પર્યાપ્તિ સુધીનો કાળ ક્રમથી મોટા મોટા અન્તર્મુહૂર્ત્ત છે

પોતપોતાને યોગ્ય પર્યાપ્તિયોનો પ્રારંભ તો એકદમ થાય છે, પરન્તુ પૂર્ણતા ક્રમથી થાય છે જ્યા સુધી કોઈ પણ જીવની શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ તો ન હોય, પણ નિયમથી પૂર્ણ હોવાવાળી હોય, ત્યાં સુધી તે જીવને **નિર્વૃત્ત્યપર્યાપ્તક** કહે છે

અને જેની શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ થઈ ગઈ હોય તેને **પર્યાપ્તક** કહે છે અને જેની એક પણ પર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન હોય તથા શ્વાસના અઢારમા ભાગમા જ મરણ થવાવાળુ હોય, તેને **લબ્ધ્યપર્યાપ્તક** કહે છે.

૩૧૫ પ્ર. અપર્યાપ્તિ નામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી લબ્ધ પર્યાપ્તક અ-વસ્થા થાય, તેને અપર્યાપ્તિ નામકર્મ કહે છે.

૩૧૬ પ્ર. પ્રત્યેક નામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી એક શરીરના એક સ્વામી હોય, તેને પ્રત્યેક નામકર્મ કહે છે

૩૧૭ પ્ર. સાધારણ નામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી એક શરીરના અનેક જીવ માલિક (સ્વામી) હોય તેને સાધારણ નામ કર્મ કહે છે.

૩૧૮ પ્ર. સ્થિર નામકર્મ અને અસ્થિર નામ-કર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી શરીરની ધાતુ અને ઉપધાતુ પોતપોતાને ઠેકાણે રહે, તેને સ્થિર નામ-કર્મ કહે છે. અને જે કર્મના ઉદયથી શરીરની ધાતુ અને ઉપધાતુ પોત પોતાને ઠેકાણે ન રહે, તેને અસ્થિર નામકર્મ કહે છે.

૩૧૯ પ્ર. શુભ નામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી શરીરના અવયવ સુ-દર થાય, તેને શુભ નામકર્મ કહે છે

૩૨૦ પ્ર. અશુભ નામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી શરીરના અવયવ સુ-દર ન થાય, તેને અશુભ નામકર્મ કહે છે.

૩૨૧ પ્ર. સુભગ નામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી બીજા જીવો પોતાના ઉપર પ્રીતિ કરે, તેને સુભગ નામકર્મ કહે છે

૩૨૨ પ્ર. દુર્ભગ નામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી બીજા જીવો પોતાની સાથે દુશ્મનાઈ (વૈર) કરે, તેને દુર્ભગ નામકર્મ કહે છે.

૩૨૩ પ્ર. સુસ્વર નામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી સુદર મધુર સ્વર હોય તેને સુસ્વર નામકર્મ કહે છે

૩૨૪ પ્ર. દુઃસ્વર નામકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી મધુર સ્વર ન હોય તેને દુસ્વર નામ કર્મ કહે છે.

૩૨૫ પ્ર. આદેય નામકર્મ કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી કાન્તિસહિત શરીર ઉપજે, તેને આદેય નામકર્મ કહે છે

૩૨૬ પ્ર. અનાદેય નામકર્મ કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી કાન્તિસહિત શરીર ન હોય.

૩૨૭ પ્ર. યશ:કીર્તિ નામકર્મ કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી સસારમાં જીવની પ્રશસા થાય તેને યશકીર્તિ નામકર્મ કહે છે

૩૨૮ પ્ર. અયશ:કીર્તિ નામકર્મ કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી સસારમા જીવની પ્રશસા ન થાય તેને અયશકીર્તિ નામકર્મ કહે છે

૩૨૯ પ્ર. તીર્થંકર નામકર્મ કોને કહે છે ?

ઉ. અર્હન્ત પદના કારણભૂત કર્મને તીર્થકર નામકર્મ કહે છે

૩૩૦ પ્ર. ગોત્રકર્મ કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી સતાનના ક્રમથી-પોતાની પેઢીના ઉત્તરોત્તર ક્રમથી—ચાલતા આવેલા જીવના

આચરણરૂપ ઉચ્ચ નીચ ગોત્રમા જન્મ થાય, તેને ગોત્રકર્મ કહે છે

૩૩૧ પ્ર. ગોત્ર કર્મના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે -ઉચ્ચગોત્ર અને નીચગોત્ર

૩૩૨ પ્ર. ઉચ્ચ ગોત્રકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મના ઉદયથી ઉચ્ચ કુળમા જન્મ થાય,

૩૩૩ પ્ર. નીચ ગોત્ર કર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મનાં ઉદયથી નીચ કુળમા જન્મ થાય.

૩૩૪ પ્ર. અન્તરાય કર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મ દાનાદિક કરવામા વિઘ્ન નાખે

૩૩૫ પ્ર અન્તરાય કર્મના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. પાચ દાનાન્તરાય, લાભાન્તરાય, ભોગાન્તરાય, ઉપભોગાન્તરાય અને વીર્યાન્તરાય; દરેકનો અર્થ એ કે દરેકમા વિઘ્ન નાખે

૩૩૬ પ્ર. પુણ્ય કર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે જીવને ઇષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરાવે

૩૩૭ પ્ર. પાપ કર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે જીવને અનિષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરાવે.

૩૩૮ પ્ર. ઘાતિયા કર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે, જીવના જ્ઞાનાદિક અનુજીવી ગુણોનો ઘાત કરે, તેને ઘાતિયા કર્મ કહે છે.

૩૩૯ પ્ર. અઘાતિયા કર્મ કોને કહે છે?

ઉ જે, જીવના જ્ઞાનાદિક અનુજીવી ગુણોનો ઘાત ન કરે, તેને અઘાતિયા કર્મ કહે છે.

૩૪૦ પ્ર. સર્વઘાતિ કર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે જીવના અનુજીવી ગુણોનો સર્વ પ્રકારે ઘાત કરે, તેને સર્વઘાતિ કર્મ કહે છે.

૩૪૧ પ્ર. દેશઘાતિકર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે જીવના અનુજીવી ગુણોનો એકદેશ ઘાત કરે, તેને દેશઘાતિ કર્મ કહે છે

૩૪૨ પ્ર. જીવવિપાકી કર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જેનું ફલ જીવમા હોય.

૩૪૩ પ્ર. પુદ્ગલવિપાકી કર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મનું ફલ પુદ્ગલમાં (શરીરમા) થાય

૩૪૪ પ્ર. ભવવિપાકી કર્મ કોને કહે છે?

ઉ. જેના ફળથી જીવ સંસારમા રોકાય

૩૪૫ પ્ર. ક્ષેત્રવિપાકી કર્મ કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મના ફલથી વિગ્રહ ગતિમા જીવનો આકાર પહેલાના જેવો બનેલો રહે

૩૪૬ પ્ર. વિગ્રહ ગતિ કોને કહે છે ?

ઉ. એક શરીરને છોડીને બીજુ શરીર ગ્રહણ કરવાને માટે જીવનુ જવુ તેને વિગ્રહગતિ કહે છે

૩૪૭ પ્ર. ઘાતિયા કર્મ કેટલા અને કયા કયા છે ?

ઉ. સુડતાલીશ [૪૭] છે –જ્ઞાનાવરણ ૫, દર્શનાવરણ ૯, મોહનીય ૨૮, અને અન્તરાય ૫–એ પ્રમાણે ૪૭ છે

૩૪૮ પ્ર. અઘાતિયા કર્મ કેટલા અને કયા કયા છે?

ઉ. એકસો એક [૧૦૧] છે –વેદનીય ૨, આયુ ૪, નામકર્મ ૯૩ અને ગોત્ર ૨–એ પ્રમાણે ૧૦૧ છે

૩૪૯ પ્ર. સર્વઘાતિયા પ્રકૃતિ કેટલી અને કઈ કઈ છે ?

ઉ. એકવીશ [૨૧] છે –જ્ઞાનાવરણની ૧ [કેવ-

લજ્ઞાનાવરણ], દર્શનાવરણની ૬ [કેવલ દર્શનાવરણ ૧ અને નિદ્રા ૫] –નિદ્રાનિદ્રા, પ્રચલા, પ્રચલાપ્રચલા, અને સ્ત્યાનગૃદ્ધિ], મોહનીયની ૧૪ [અનંતાનુબંધી ૪, અ-પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ૪, પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ૪, મિથ્યાત્વ ૧ અને સમ્યગ્મિથ્યાત્વ ૧] એ પ્રમાણે ૨૧ પ્રકૃતિ છે.

૩૫૦ **પ્ર. દેશઘાતિ પ્રકૃતિ કેટલી અને કઈ કઈ છે?**

ઉ. છવ્વીશ [૨૬] છે.–જ્ઞાનાવરણની ૪ [મતિજ્ઞાનાવરણ, શ્રુતજ્ઞાનાવરણ, અવધિજ્ઞાનાવરણ અને મન પર્યય જ્ઞાનાવરણ], દર્શનાવરણની ૩, [ચક્ષુર્દર્શનાવરણ, અચક્ષુર્દર્શનાવરણ, અવધિદર્શનાવરણ],મોહનીયની ૧૪ (સંજ્વલન ૪, નોકષાય ૯ અને સમ્યક્ત્વ ૧), અન્તરાયની ૫–એ પ્રમાણે છવ્વીશ છે

૩૫૧ **પ્ર. ક્ષેત્રવિપાકી પ્રકૃતિ કેટલી અને કઈ કઈ છે?**

ઉ. ચાર છે –નરકગત્યાનુપૂર્વી, તિર્યંગ્ગત્યાનુપૂર્વી, મનુષ્યગત્યાનુપૂર્વી અને દેવગત્યાનુપૂર્વી–એ ચાર છે.

૩૫૨ પ્ર. ભવવિપાકી પ્રકૃતિ કેટલી અને કઈ કઈ છે ?

ઉ. ચાર છે—નરકાયુ, તિર્યંચાયુ, મનુષ્યાયુ અને દેવાયુ

૩૫૩ પ્ર. જીવવિપાકી પ્રકૃતિ કેટલી અને કઈ કઈ છે ?

ઉ. ઇઠ્યોત્તેર [૭૮] છે—ઘાતિયાની ૪૭, ગોત્રની ૨, વેદનીયની ૨ અને નામકર્મની ૨૭ [તીર્થંકર પ્રકૃતિ, ઉચ્છ્વાસ, બાદર, સૂક્ષ્મ, પર્યાપ્તિ, અપર્યાપ્તિ, સુસ્વર, દુઃસ્વર, આદેય, અનાદેય, યશકીર્તિ, અયશકીર્તિ, ત્રસ, સ્થાવર, પ્રશસ્તવિહાયોગતિ, અપ્રશસ્ત-વિહાયોગતિ, સુભગ, દુર્ભગ, ગતિ ૪, જાતિ ૫]—એ સર્વ મળીને ૭૮ પ્રકૃતિ છે

૩૫૪ પ્ર પુદ્‌ગલવિપાકી પ્રકૃતિ કેટલી અને કઈ કઈ છે ?

ઉ. બાસઠ છે—સર્વપ્રકૃતિ ૧૪૮ માથી ક્ષેત્રવિ-પાકી ૪, ભવવિપાકી ૪, જીવવિપાકી ૭૮ એવી રીતે

સર્વ મળીને ૮૬ પ્રકૃતિ બાદ કરવાથી બાકી રહી ૬૨ પ્રકૃતિ તે પુદ્દલ વિપાકી છે]

૩૫૫ પ્ર. પાપપ્રકૃતિ કેટલી અને કઈ કઈ છે ?

ઉ. સો [૧૦૦] છે-ઘાતિયા પ્રકૃતિ ૪૭, અસાતાવેદનીય ૧, નીચગોત્ર ૧, નરકાયુ ૧, અને નામકર્મની ૫૦ [નરકગતિ ૧, નરકગત્યાનુપૂર્વી ૧, તિર્યગ્ગતિ ૧, તિર્યગ્ગત્યાનુપૂર્વી ૧, જાતિમાથી આદિની ચાર, સસ્થાનના અન્તની ૫, સહનન અન્તની ૫, સ્પર્શાદિક ૨૦, ઉપઘાત ૧, અપ્રશસ્ત વિહાયોગતિ ૧, સ્થાવર ૧, સૂક્ષ્મ ૧, અપર્યાપ્તિ ૧, અનાદેય ૧, અયશ-કીર્તિ ૧, અશુભ ૧, દુર્ભગ ૧, દુસ્વર ૧, અસ્થિર ૧, સાધારણ ૧]—એ સર્વ મળીને ૧૦૦ પાપ પ્રકૃતિ છે

૩૫૬ પ્ર. પુણ્યપ્રકૃતિ કેટલી અને કઈ કઈ છે ?

ઉ. અડસઠ [૬૮] છે-કર્મની સમસ્ત પ્રકૃતિ ૧૪૮ છે, જેમાથી ૧૦૦ પાપ પ્રકૃતિ બાદ કરવાથી બાકી રહેલ ૪૮ પ્રકૃતિ અને નામકર્મની સ્પર્શાદિ ૨૦ પ્રકૃતિ પુણ્ય અને પાપ એ બન્નેમાં ગણાય છે,

કેમકે તે વીશે [૨૦] પ્રકૃતિ સ્પર્શાદિ કોઇને ઇષ્ટ અને કોઇને અનિષ્ટ હોય છે, તે માટે ૪૮ મા સ્પર્શાદિ ૨૦ પ્રકૃતિ મેળવવાથી ૬૮ પુણ્ય પ્રકૃતિ થાય છે.

૩૫૭ પ્ર. સ્થિતિબંધ કોને કહે છે ?

ઉ. કર્મોમા આત્માની સાથે રહેવાની મર્યાદાનુ પડવુ તેને

૩૫૮ પ્ર. આઠે કર્મોની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કેટલી કેટલી છે ?

ઉ. જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, વેદનીય, અન્તરાય એ ચારે કર્મોની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ત્રીસ ત્રીસ કોડા કોડી સાગરની છે, મોહનીયકર્મની સિત્તેર કોડાકોડી સાગરની છે નામકર્મ અને ગોત્રકર્મની વીશ વીશ [૨૦] કોડાકોડી સાગરની છે અને આયુ કર્મની તેત્રીસ [૩૩] સાગરની છે

૩૫૯ પ્ર. આઠે કર્મોની જઘન્ય સ્થિતિ કેટલી કેટલી છે ?

ઉ. વેદનીય કર્મની બાર [૧૨] મુહૂર્ત્ત, નામ

તથા ગોત્રકર્મની આઠ આઠ [૮] મુહૂર્ત્તની અને બાકીના સમસ્ત કર્મોની અન્તર્મુહૂર્ત્તની જઘન્ય સ્થિતિ છે

૩૬૦ પ્ર કોડાકોડી કોને કહે છે?

ઉ. એક કરોડને એક કરોડે ગુણવાથી જે સખ્યા થાય તેને એક કોડાકોડી કહે છે

૩૬૧ પ્ર. સાગર કોને કહે છે?

ઉ. દશ કોડાકોડી અદ્ધાપલ્યોનો એક સાગર થાય છે

૩૬૨ પ્ર. અદ્ધાપલ્ય કોને કહે છે?

ઉ. બે હજાર કોશ ઊંડો અને બે હજાર કોશ પહોળો એવા ગોળ ખાડામા, જેનો કાતરથી બીજો ભાગ ન થઈ શકે એવા ઘેટાના વાળોને ભરવા પછી જેટલા વાળ તેમા સમાય, તેમાંથી એક એક વાળને સો, સો, વર્ષે બહાર કાઢવો, જેટલા વર્ષોમા તે સર્વ વાળ નીકળી જાય, તેટલા વર્ષોના જેટલા સમય થાય, તેને વ્યવહારપલ્ય કહે છે વ્યવહારપલ્યથી અસખ્યાત ગુણો ઉદ્ધારપલ્ય થાય છે અને ઉદ્ધારપલ્યથી અસખ્યાત ગુણો અદ્ધાપલ્ય થાય છે

૩૬૩ પ્ર. મુહૂર્ત્ત કોને કહે છે?

ઉ. અડતાલીસ [૪૮] મિનિટનો એક મુહૂર્ત્ત થાય છે

૩૬૪ પ્ર. અન્તર્મુહૂર્ત્ત કોને કહે છે?

ઉ આવલીથી ઉપર અને મુહૂર્ત્તથી નીચેના કાળને અન્તર્મુહૂર્ત્ત કહે છે

૩૬૫ પ્ર. આવલી કોને કહે છે?

ઉ. એક શ્વાસમા અસખ્યાત આવલી થાય છે અસખ્યાત સમયની[૧] એક આવલી થાય છે અને તેવી (૪૪૪૬।।) ચાર હજાર ચારસો સાડીછે-તાલીશથી પણ વધારે આવલી થાય, ત્યારે એક શ્વાસોચ્છ્વાસ થાય છે.

૩૬૬ પ્ર. શ્વાસોચ્છ્વાસ-કાળ કોને કહે છે?

ઉ. નીરોગી પુરુષની નાડીના એકવાર ચાલવાને

---

૧ બત્રીશ પાનનો થોકડો મૂકેલો હોય તેમા એક ઝીણી સોય જોરથી ઘોચીએ તો તે એક પાન વીંધી બીજુ પાન વીંધે તેટલામા અસંખ્યાત સમય થઈ જાય છે.

શ્વાસોચ્છ્વાસ કાળ કહે છે.

૩૬૭ **પ્ર. એક મુહૂર્ત્તમાં કેટલા શ્વાસોચ્છ્વાસ થાય છે?**

ઉ. એક મુહૂર્ત્તમા[1] ત્રણ હજાર સાતસો તોતેર (૩૭૭૩) શ્વાસોચ્છ્વાસ થાય છે.

૩૬૮ **પ્ર. અનુભાગબંધ કોને કહે છે?**

ઉ. ફલ દેવાની શક્તિની હીનાધિકતાને અનુભાગબંધ કહે છે

૩૬૯ **પ્ર. પ્રદેશબંધ કોને કહે છે?**

ઉ. બંધ થવાવાળા કર્મોની સંખ્યાના નિર્ણયને પ્રદેશબંધ કહે છે

૩૭૦ **પ્ર. ઉદય કોને કહે છે?**

ઉ. સ્થિતિને પૂરી કરીને કર્મોના ફલ આપ-

---

૧ એક કરોડ સડસઠ લાખ સીતોતેર હજાર બસે ને સોળ [૧૬૭૭૭૨૧૬] આવલી થાય ત્યારે એક મુહૂર્ત્ત થાય છે અને તેવા ત્રીસ મુહૂર્ત્ત થાય, ત્યારે એક રાત દિવસ થાય છે

વાને ઉદય કહે છે

૩૭૧ પ્ર. ઉદીરણા કોને કહે છે?

ઉ સ્થિતિ પૂરી કર્યા વિના જ કર્મના ફલ આ-વવાને ઉદીરણા કહે છે

૩૭૨ પ્ર. ઉપશમ કોને કહે છે?

ઉ. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવના નિમિત્તથી કર્મની શક્તિની અનુદ્ભૂતિને ઉપશમ કહે છે

૩૭૩ પ્ર. ઉપશમના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે –અન્ત કરણરૂપ ઉપશમ અને સ-દવસ્થારૂપ ઉપશમ

૩૭૪ પ્ર. અન્ત:કરણરૂપ ઉપશમ કોને કહે છે?

ઉ. આગામીકાળમા ઉદય આવવા યોગ્ય કર્મના પરમાણુઓને આગળ પાછળ ઉદય આવવા યોગ્ય કરવા તેને અન્ત કરણરૂપ ઉપશમ કહે છે

૩૭૫ પ્ર. સદવસ્થારૂપ ઉપશમ કોને કહે છે?

ઉ. વર્તમાન સમયને છોડીને આગામી કાળમા ઉદય આવવાવાલા કર્મોનુ સત્તામા રહેવુ તેને સદવ સ્થારૂપ ઉપશમ કહે છે

૩૭૬ **પ્ર. ક્ષય કોને કહે છે ?**

ઉ. કર્મની આત્યન્તિક નિવૃત્તિને ક્ષય કહે છે

૩૭૭ **પ્ર. ક્ષયોપશમ કોને કહે છે ?**

ઉ. વર્તમાન નિષેકમા સર્વઘાતી સ્પર્દ્ધકોનો ઉદયાભાવી ક્ષય તથા દેશઘાતી સ્પર્દ્ધકોનો ઉદય અને આગામીકાળમા ઉદય આવવાવાળા નિષેકોનો સદવસ્થા-રૂપ ઉપશમ એવી કર્મની અવસ્થાને ક્ષયોપશમ કહે છે

૩૭૮ **પ્ર. નિષેક કોને કહે છે ?**

ઉ. એક સમયમા કર્મના જેટલા પરમાણુઓ ઉદયમા આવે, તે સર્વના સમૂહને નિષેક કહે છે.

૩૭૯ **પ્ર. સ્પર્દ્ધક કોને કહે છે ?**

ઉ વર્ગણાઓના સમૂહને સ્પર્દ્ધક કહે છે.

૩૮૦ **પ્ર. વર્ગણા કોને કહે છે ?**

ઉ. વર્ગોના સમૂહને વર્ગણા કહે છે

૩૮૧ **પ્ર. વર્ગ કોને કહે છે ?**

ઉ. સમાન અવિભાગપ્રતિચ્છેદોના ધારક પ્રત્યેક કર્મ પરમાણુને વર્ગ કહે છે.

૩૮૨ પ્ર. અવિભાગપ્રતિચ્છેદ કોને કહે છે ?

ઉ શક્તિના અવિભાગી અંશને અવિભાગ-પ્રતિચ્છેદ કહે છે અથવા જેનો બીજો ભાગ થઈ શકે નહિ તેવા અંશને અવિભાગપ્રતિચ્છેદ કહે છે

૩૮૩ પ્ર. આ પ્રકરણમાં "શક્તિ" શબ્દથી કઈ શક્તિ ઇષ્ટ છે ?

ઉ. અહિયા શક્તિ શબ્દથી કર્મોની અનુભાગરૂપ અર્થાત્ ફલ આપવાની શક્તિ ઇષ્ટ છે

૩૮૪ પ્ર. ઉદયાભાવી ક્ષય કોને કહે છે ?

ઉ. ફલ આપ્યા વિના આત્માથી કર્મના સંબંધ છૂટવાને ઉદયાભાવી ક્ષય કહે છે

૩૮૫ પ્ર. ઉત્કર્ષણ કોને કહે છે ?

ઉ. કર્મોની સ્થિતિના વધી જવાને ઉત્કર્ષણ કહે છે

૩૮૬ પ્ર અપકર્ષણ કોને કહે છે ?

ઉ. કર્મોની સ્થિતિના ઘટી જવાને અપકર્ષણ કહે છે

૩૮૭ પ્ર. સંક્રમણ કોને કહે છે ?

ઉ કોઈ પણ કર્મના સજાતીય એક ભેદને બીજા ભેદરૂપ થઈ જવાને સક્રમણ કહે છે

૩૮૮ પ્ર. સમયપ્રબદ્ધ કોને કહે છે?

ઉ. એક સમયમા જેટલા કર્મપરમાણુ અને નોકર્મ પરમાણુ બધાય, તે સર્વને સમયપ્રબદ્ધ કહે છે

૩૮૯ પ્ર. ગુણહાનિ કોને કહે છે?

ઉ. ગુણાકારરૂપ હીન હીન (ઓછુ ઓછુ) દ્રવ્ય જેમા જણાય, તેને ગુણહાનિ કહે છે જેમકે– કોઈ જીવે એક સમયમા ૬૩૦૦ પરમાણુઓના સમુહરૂપ સમયપ્રબદ્ધનો બધ કર્યો અને તેમા ૪૮ સમયની સ્થિતિ પડી, તેમા ગુણહાનિયોના સમુહરૂપ નાના ગુણહાનિ ૬, તેમાથી પ્રથમ ગુણહાનિના પરમાણુ ૩૨૦૦, બીજી ગુણહાનિના પરમાણુ ૧૬૦૦, ત્રીજી ગુણહાનિના પરમાણુ ૮૦૦, ચોથી ગુણહાનિના પરમાણુ ૪૦૦, પાચમી ગુણહાનિના પરમાણુ ૨૦૦, અને છઠ્ઠી ગુણહાનિના પરમાણુ ૧૦૦ છે અહિયા ઉતરોત્તર ગુણહાનિયોમા ગુણાકારરૂપ હીન હીન પર-

માણુ (દ્રવ્ય) પ્રાપ્ત થાય છે તેથી તેને ગુણુહાનિ કહે છે

૩૯૦ પ્ર. ગુણુહાનિ આયામ કોને કહે છે ?

ઉ. એક ગુણુહાનિના સમયના સમૂહને ગુણુહાનિ આયામ કહે છે. જેમકે-ઉપરના દૃષ્ટાન્તમા ૪૮ સમયની સ્થિતિમા ૬ ગુણુહાનિ હતી, તો ૪૮ ને ૬ એ ભાગવાથી પ્રત્યેક ગુણુહાનિનુ પરિમાણુ ૮ આવ્યુ, તે જ ગુણુહાનિ આયામ કહેવાય છે

૩૯૧ પ્ર નાના ગુણુહાનિ કોને કહે છે ?

ઉ. ગુણુહાનિયોના સમૂહને નાના ગુણુહાનિ કહે છે જેમકે-ઉપરના દૃષ્ટાન્તમા આઠ આઠ સમયની ૭ ગુણુહાનિ છે, તે જ ૭ સખ્યા નાના ગુણુહાનિનુ પરિણામ જાણુવુ

૩૯૨ પ્ર. અન્યોન્યાભ્યસ્તરાશિ કોને કહે છે ?

ઉ. નાનાગુણુહાનિપ્રમાણુ બમણુ માડીને પરસ્પર ગુણાકાર કરવાથી જે ગુણનફલ [ગુણાકાર] થાય તેને અન્યોન્યાભ્યસ્તરાશિ કહે છે જેમકે-ઉપરના દૃષ્ટાન્તમા બે ૭ વાર માડીને પરસ્પર ગુણવાથી ૬૪ થાય

છે તે જ અન્યોન્યાભ્યસ્તરાશિનુ પરિણામ જાણવુ

૩૯૩ પ્ર. અન્તિમ ગુણહાનિનું પરિમાણ કેવી રીતે કાઢવું ?

ઉ. એક ઓછા અન્યોન્યાભ્યસ્તરાશિનો ભાગ સમયપ્રબદ્ધમા મૂકવાથી અતિમ ગુણહાનિના દ્રવ્યનુ પરિમાણ નીકળે છે. જેમકે—૬૩૦૦મા એક ઓછા ૬૪ નો ભાગ દેવાથી જે ૧૦૦ પ્રાપ્ત થયા, તે જ અન્તિમગુણહાનિનુ દ્રવ્ય છે

૩૯૪ પ્ર. અન્ય ગુણહાનિયોના દ્રવ્યનું પરિમાણ કેવી રીતે કાઢવું જોઇએ ?

ઉ. અન્તિમ ગુણહાનિના દ્રવ્યને પ્રથમ ગુણહાનિ પર્યન્ત બમણા બમણા કરવાથી અન્યગુણહાનિયોના દ્રવ્યનુ પરિમાણ નીકળે છે જેમકે –૨૦૦–૪૦૦–૮૦૦–૧૬૦૦–૩૨૦૦.

૩૯૫ પ્ર. પ્રત્યેક ગુણહાનિમાં પ્રથમાદિ સમયોમાં દ્રવ્યનું પરિમાણ કેવી રીતે હોય છે ?

ઉ. નિષેકહારને ચયથી ગુણવાથી પ્રત્યેક ગુણ-

હાનિના પ્રથમ સમયના દ્રવ્ય નિકળે છે અને પ્રથમ સમયના દ્રવ્યમાથી એક એક ચય બાદ કરવાથી ઉત્તરોત્તર સમયોના દ્રવ્યોનુ પરિમાણ નીકળે છે, જેમકે— નિષેકહાર ૧૬ ને ચય ૩૨ થી ગુણવાથી પ્રથમ ગુણહાનિના પ્રથમ સમયના દ્રવ્ય ૫૧૨ થાય છે અને ૫૧૨ માથી એક એક ચય અથવા બત્રીશ બત્રીશ બાદ કરવાથી બીજા સમયના દ્રવ્યોનુ પરિમાણ ૪૮૦, ત્રીજા સમયના દ્રવ્યોનુ પરિમાણ ૪૪૮, ચોથા સમયના દ્રવ્યોનુ પરિમાણ ૪૧૬, પાચમા સમયના દ્રવ્યોનુ પરિમાણ ૩૮૪, છટ્ઠા સમયના દ્રવ્યોનુ પરિમાણ ૩૫૨, સાતમા સમયના દ્રવ્યોનુ પરિમાણ ૩૨૦ અને આઠમા સમયના દ્રવ્યોનુ પરિમાણ ૨૮૮ નીકળે છે. એવી રીતે દ્વિતીયાદિક ગુણહાનિયોમા પણ પ્રથમાદિ સમયોના દ્રવ્યોનુ પરિમાણ કાઢી લેવુ

૩૯૬ પ્ર. નિષેકહાર કોને કહે છે ?

ઉ. ગુણહાનિઆયામથી બમણા પરિમાણને નિષેકહાર કહે છે જેમકે—ગુણહાનિ આયામ ૮ થી બમણા ૧૬ ને નિષેકહાર કહે છે

૩૯૭ પ્ર. ચય કોને કહે છે ?

ઉ. શ્રેણીવ્યવહાર ગણિતમા સમાન હાનિ અથવા સમાન વૃદ્ધિના પરિમાણને ચય કહે છે

૩૯૮ પ્ર આ પ્રકરણમાં ચયનું પરિમાણ કાઢવાની કઈ રીત છે ?

ઉ. નિષેકહારમા એક અધિક ગુણહાનિ આયામનુ પ્રમાણ જોડીને અર્ધા કરવાથી જે લબ્ધ આવે, તેને ગુણહાનિઆયામથી ગુણ્યા કરવી, એવી રીતે ગુણવાથી જે ગુણનફલ (ગુણાકાર) થાય, તેનો ભાગ વિવક્ષિત ગુણહાનિના દ્રવ્યમા ઉમેરવાથી વિવક્ષિત ગુણહાનિના ચયનુ પરિમાણ નીકલે છે

જેમકે—નિષેકહાર ૧૬ મા એક અધિક ગુણહાનિઆયામ ૯ ઉમેરવાથી ૨૫ થયા પચીશના અર્ધા ૧૨ાા ને ગુણહાનિઆયામ ૮ થી ગુણવાથી ૧૦૦ થાય છે. તે ૧૦૦ નો ભાગ વિવક્ષિત પ્રથમ ગુણહાનિનાદ્રવ્ય ૩૨૦૦ મા ઉમેરવાથી પ્રથમ ગુણહાનિસબધી ચય ૩૨ આવ્યા એવી રીતે દ્વિતીય ગુણહાનિના

ચયનુ પરિમાણ ૧૬, તૃતીયનુ પરિમાણ ૮, ચતુર્થનુ ૪, પચમનુ ૨ અને અન્તિમ ગુણહાનિના ચયનુ પરિમાણ ૧ જાણવુ

૩૯૯ પ્ર. અનુભાગની રચનાનો ક્રમ કયો છે?

ઉ. દ્રવ્યની અપેક્ષાથી જે રચના ઉપર બનાવી છે, તેમા પ્રત્યેક ગુણહાનિના પ્રથમાદિ સમય સબધી દ્રવ્યને વર્ગણા કહે છે અને તે વર્ગણાઓમા જે પરમાણુ છે, તેને વર્ગ કહે છે. પ્રથમ ગુણહાનિની પ્રથમ વર્ગણામા જે ૫૧૨ વર્ગ છે, તેમા અનુભાગ-શક્તિના અવિભાગપ્રતિચ્છેદ સમાન છે. અને તે દ્વિતીયાદિ વર્ગણાઓના વર્ગોના અવિભાગપ્રતિચ્છેદોની અપેક્ષાએ સર્વથી ન્યૂન અર્થાત્ જઘન્ય છે દ્વિતીયાદિ વર્ગણાના વર્ગોમા એક એક અવિભાગપ્રતિ-ચ્છેદની અધિકતાના ક્રમથી જે વર્ગણાપર્યન્ત એક એક અવિભાગપ્રતિચ્છેદ વધે ત્યા સુધીની વર્ગણા-ઓના સમૂહનુ નામ એક સ્પર્દ્ધક છે અને જે વર્ગણાના વર્ગોમા યુગપત (એક સાથે) અનેક અવિભાગ-

પ્રતિચ્છેદોની વૃદ્ધિ થઇને પ્રથમ વર્ગણાના વર્ગોના અવિભાગપ્રતિચ્છેદોની સખ્યાથી બમણી સખ્યા થઈ જાય, ત્યાથી બીજા સ્પર્દ્ધકનો પ્રારભ સમજવો એવી જ રીતે જે જે વર્ગણાઓના વર્ગોમા પ્રથમ વર્ગણાના વર્ગોના અવિભાગપ્રતિચ્છેદોની સખ્યાથી ત્રણગુણા ચારગુણા આદિ અવિભાગપ્રતિચ્છેદ હોય, ત્યાથી ત્રીજા, ચોથા આદિ સ્પર્દ્ધકોનો પ્રારભ સમજવા એવી રીતે એક ગુણહાનિમા અનેક સ્પર્દ્ધક થાય છે

૪૦૦ પ્ર. આસ્રવ કોને કહે છે?

ઉ. બધના કારણને આસ્રવ કહે છે અથવા કર્મોનાં આવવાના દ્વારને આસ્રવ કહે છે જેમકે તળાવમા પાણી આવવાને દ્વાર મૂકેલુ હોય છે તે દ્વારા તળાવમા પાણી આવે છે, તેવી રીતે આત્માના પ્રદેશોમા મનવચનકાયરૂપ દ્વારથી કર્મો આવે છે, તેને આસ્રવ કહે છે.

૪૦૧ પ્ર. આસ્રવના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ચાર ભેદ છે-દ્રવ્યબંધનુ નિમિત્ત કારણ, દ્રવ્યબંધનુ ઉપાદાન કારણ, ભાવબંધનુ નિમિત્ત કારણ અને ભાવબંધનુ ઉપાદાન કારણ

૪૦૨ પ્ર. કારણ કોને કહે છે?

ઉ. કાર્યની ઉત્પાદક સામગ્રીને કારણ કહે છે

૪૦૩ પ્ર. કારણના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે ભેદ છે-એક સમર્થ કારણ અને બીજુ અસમર્થ કારણ

૪૦૪ પ્ર. સમર્થ કારણ કોને કહે છે?

ઉ. પ્રતિબંધનો અભાવ થવાથી સહકારી સમસ્ત સામગ્રીઓના સદ્ભાવને સમર્થ કારણ કહે છે સમર્થ કારણના થવાથી અનતર સમયમા કાર્યની ઉત્પત્તિ નિયમથી થાય છે

૪૦૫ પ્ર. અસમર્થ કારણ કોને કહે છે?

ઉ. ભિન્ન ભિન્ન પ્રત્યેક સામગ્રીને અસમર્થ કારણ કહે છે અસમર્થ કારણ કાર્યનો નિયામક નથી

૪૦૬ પ્ર. સહકારી સામગ્રીના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે ભેદ છે—એક નિમિત્ત કારણ, બીજુ ઉપાદાન કારણ

૪૦૭ પ્ર. નિમિત્તકારણ કોને કહે છે?

ઉ. જે પદાર્થ સ્વય કાર્યરૂપ ન પરિણમે, પરતુ કાર્યની ઉત્પત્તિમા સહાયક થાય, તેને નિમિત્ત કારણ કહે છે જેમકે—ઘડાની ઉત્પત્તિમા કુભાર, દડ, ચક્ર આદિ સહાયક છે

૪૦૮ પ્ર. ઉપાદાન કારણ કોને કહે છે?

ઉ. જે પદાર્થ સ્વય કાર્યરૂપ પરિણમે, તેને ઉપાદાનકારણ કહે છે. જેમકે—ઘડાની ઉત્પત્તિમા માટી અનાદિ કાલથી દ્રવ્યમા જે પર્યાયોનો પ્રવાહ ચાલી રહ્યો છે, તેમા અનન્તર પૂર્વક્ષણવર્તી પર્યાય ઉપાદાન કારણ છે અને અનન્તર ઉત્તરક્ષણવર્તી પર્યાય કાર્ય છે

૪૦૯ પ્ર. દ્રવ્યબન્ધ કોને કહે છે?

ઉ. કાર્માણસ્કધરૂપ પુદ્ગલદ્રવ્યમા આત્માની સાથે સબધ થવાની શક્તિને દ્રવ્યબન્ધ કહે છે

૪૧૦ પ્ર. ભાવબંધ કોને કહે છે ?

ઉ. આત્માના યોગકષાયરૂપ ભાવોને ભાવબંધ કહે છે

૪૧૧ પ્ર. દ્રવ્યબંધનું નિમિત્તકારણ શુ છે ?

ઉ. આત્માના યોગકષાયરૂપ પરિણામ દ્રવ્યબંધનુ નિમિત્તકારણ છે

૪૧૨ પ્ર દ્રવ્યબંધનું ઉપાદાનકારણ શું છે ?

ઉ. બંધ થવાના પૂર્વ ક્ષણમા બધ થવાના સન્મુખ કાર્માણ સ્કન્ધને દ્રવ્યબધનુ ઉપાદાન કારણ કહે છે

૪૧૩ પ્ર. ભાવબંધનું નિમિત્તકારણ શું છે ?

ઉ. ઉદય અને ઉદીરણા અવસ્થાને પ્રાપ્ત પૂર્વબદ્ધ કર્મ ભાવબધનુ નિમિત્ત કારણ છે

૪૧૪ પ્ર. ભાવબંધનું ઉપાદાનકારણ શું છે ?

ઉ. ભાવબધના વિવક્ષિત સમયથી અનતર પૂર્વ ક્ષણવર્તી યોગ કષાયરૂપ આત્માના પર્યાય વિશેષને ભાવબધનુ ઉપાદાન કારણ કહે છે

૪૧૫ પ્ર. ભાવાસ્રવ કોને કહે છે?

ઉ. દ્રવ્યબંધના નિમિત્ત કારણ અથવા ભાવબંધના ઉપાદાન કારણને ભાવાસ્રવ કહે છે

૪૧૬ પ્ર. દ્રવ્યાસ્રવ કોને કહે છે?

ઉ. દ્રવ્યબંધના ઉપાદાન કારણ અથવા ભાવબંધના નિમિત્ત કારણને દ્રવ્યાસ્રવ કહે છે

૪૧૭ પ્ર. પ્રકૃતિબંધ અને અનુભાગબંધમાં શો ભેદ છે?

ઉ. પ્રત્યેક પ્રકૃતિના ભિન્ન ભિન્ન ઉપાદાન શક્તિયુક્ત અનેક ભેદરૂપ કાર્માણ સ્કંધનો આત્માથી નબંધ થવાને પ્રકૃતિબંધ કહે છે, અને તે જ સ્કંધોમા ફલદાન શક્તિના તારતમ્યને (ન્યૂનાધિકતાને) અનુભાગબંધ કહે છે

૪૧૮ પ્ર. સમસ્ત પ્રકૃતિયોના બંધનું કારણ સામાન્યતાથી યોગ છે અથવા તેમાં કાંઈ વિશેષતા છે?

ઉ. જેવી રીતે ભિન્ન ભિન્ન ઉપાદાન શક્તિયુક્ત

નાના પ્રકારના ભોજનોને મનુષ્ય હસ્તદ્વારા ઇચ્છાવિશેષપૂર્વક ગ્રહણ કરે છે અને વિશેષ ઇચ્છાના અભાવમા ઉદર પૂર્ણ કરવાને માટે સામાન્ય ભોજનનુ ગ્રહણ કરે છે, તેવી જ રીતે આ જીવ વિશેષ કષાયના અભાવમા યોગ માત્રથી કેવળ સાતાવેદનીયરૂપ કર્મને ગ્રહણ કરે છે, પરન્તુ તે યોગ જો કોઈ કષાય વિશેષથી અનુરંજિત હોય તો અન્યાન્ય પ્રકૃતિયોનો પણ બંધ કરે છે

૪૧૯ પ્ર. પ્રકૃતિબંધના કારણત્વની અપેક્ષાથી આસ્રવના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. પાચ ભેદ છે.–મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, કષાય અને યોગ

૪૨૦ **પ્ર. મિથ્યાત્વ કોને કહે છે?**

ઉ. મિથ્યાત્વ પ્રકૃતિના ઉદયથી અદેવમાં (કુદેવમા) દેવબુદ્ધિ, અતત્ત્વમા તત્ત્વબુદ્ધિ, અધર્મ (કુધર્મ) મા ધર્મબુદ્ધિ ઇત્યાદિ વિપરિતાભિનિવેશરૂપ જીવના પરિણામને મિથ્યાત્વ કહે છે

૪૨૧ પ્ર. મિથ્યાત્વના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. પાંચ ભેદ છે—એકાન્તિક મિથ્યાત્વ, વિપરીત મિથ્યાત્વ, સાશયિક મિથ્યાત્વ, આજ્ઞાનિક મિથ્યાત્વ અને વૈનયિક મિથ્યાત્વ

૪૨૨ પ્ર. એકાન્તિક મિથ્યાત્વ કોને કહે છે?

ઉ. પદાર્થ વિષે અનેક ધર્મ છે તેમા એવો અભિપ્રાય કરે કે વસ્તુ ધર્મી માત્ર છે અથવા ધર્મ માત્ર પણ છે તથા કોઈ એક ધર્મને ગ્રહણ કરી કહે કે આ એક ધર્મ માત્ર જ છે, અસ્તિત્વ જ છે, નાસ્તિત્વ જ છે, એક વસ્તુ માત્ર જ છે, એક પુરુષ માત્ર જ આ સર્વ રચના છે તથા અનેક પણ છે, નિત્ય પણ છે, અનિત્ય પણ છે ધર્મ, ધર્મીમા એ એમ જ છે અન્યથા નથી, ઇત્યાદિ અત્યત અભિસન્નિવેશ (અભિપ્રાય)ને એકાન્તિક મિથ્યાત્વ કહે છે; જેમકે—બૌદ્ધમતાવલમ્બી પદાર્થને સર્વથા ક્ષણિક માને છે.

૪૨૩ પ્ર. વિપરીત મિથ્યાત્વ કોને કહે છે?

ઉ. આત્માનુ સ્વરૂપ જે પ્રકારે છે તેથી ઊધુ

માને તેને એટલે કે તેથી ઊંધી રુચિને વિપરીત મિથ્યા-
ત્વ કહે છે, જેમકે શરીરને આત્મા માને, સગ્રંથને
નિર્ગ્રંથ માને, કેવળીના સ્વરૂપને વિપરીતપણે માને

૪૨૪ પ્ર. સાંશયિક મિથ્યાત્વ કોને કહે છે?

ઉ. ધર્મ અહિંસાલક્ષણ છે કે નહિ, સમ્યગ્દર્શન–
જ્ઞાન–ચારિત્ર એ મોક્ષમાર્ગના સાધનભૂત છે કે નહિ
ઇત્યાદિ મતિદ્વૈવિધ્યને સાશયિક મિથ્યાત્વ કહે છે

૪૨૫ પ્ર. આજ્ઞાનિક મિથ્યાત્વ કોને કહે છે?

ઉ. જ્યા હિતાહિત વિવેકનો કાઇપણ સદ્‌ભાવ
ન હોય, હિતાહિતના વિવેકની પરીક્ષા રહિત શ્રદ્ધાન
કરવુ તેને આજ્ઞાનિકમિથ્યાત્વ કહે છે જેમકે –પશુ-
વધને ધર્મ સમજવો

૪૨૬ પ્ર. વૈનયિક મિથ્યાત્વ કોને કહે છે?

ઉ. સમસ્ત દેવ, અને સમસ્ત મતોમા સમ-
દર્શીપણુ માનવુ તેને વૈનયિક મિથ્યાત્વ કહે છે

૪૨૭ પ્ર. અવિરતિ કોને કહે છે?

ઉ. હિંસાદિક પાપોમા તથા પાચ ઇન્દ્રિય અને

મનના વિષયોમા પ્રવૃત્તિ થવાને અવિરતિ કહે છે

૪૨૮ પ્ર. અવિરતિના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. ત્રણ ભેદ છે –અનન્તાનુબધિકષાયોદયજનિત, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણકષાયોદયજનિત અને પ્રત્યાખ્યાનાવરણકષાયોદયજનિત

૪૨૯ પ્ર. પ્રમાદ કોને કહે છે ?

ઉ. સજ્વલન અને નોકષાયના તીવ્ર ઉદયથી નિરતિચાર ચારિત્ર પાળવામા અનુત્સાહને તથા સ્વરૂપની અસાવધાનતાને પ્રમાદ કહે છે

૪૩૦ પ્ર. પ્રમાદના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. ૫૬૨ ભેદ છે –વિકથા ૪ (સ્ત્રીકથા, રાષ્ટ્રકથા, ભોજનકથા, રાજકથા), કષાય ૪ [સજ્વલનના તીવ્ર ઉદયજનિત ક્રોધ, માન, માયા, લોભ], ઇન્દ્રિયોના વિષય ૫, નિદ્રા એક અને સ્નેહ એક–એમ ૫૬૨ પ્રમાદ છે

૪૩૧ પ્ર. કષાય કોને કહે છે ?

ઉ. સજ્વલન અને નોકષાયના મદ ઉદયથી

પ્રાદુર્ભૂત આત્માના પરિણામવિશેષને કષાય કહે છે

૨૩૪ પ્ર યોગ કોને કહે છે ?

ઉ. મનોવર્ગણા અથવા કાયવર્ગણા (આહાર-વર્ગણા તથા કાર્માણવર્ગણા) અને વચનવર્ગણાના અવલંબનથી કર્મ, નોકર્મને ગ્રહણ કરવાની શક્તિ-વિશેષને યોગ કહે છે

૪૩૩ પ્ર. યોગના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. ૫દર ભેદ છે – મનોયોગ ૪ (સત્ય મ-નોયોગ, અસત્ય મનોયોગ, ઉભય મનોયોગ અને અનુભય મનોયોગ), કાયયોગ ૭ (ઔદારિક, ઔદા-રિકમિશ્ર, વૈક્રિયક, વૈક્રિયકમિશ્ર, આહારક, આહારક-મિશ્ર અને કાર્માણ), વચનયોગ ૪ (સત્યવચનયોગ, અસત્યવચનયોગ, ઉભયવચનયોગ, અનુભય વચનયોગ)

૪૩૪ પ્ર. મિથ્યાત્વની પ્રધાનતાથી કઈ કઈ પ્ર-કૃતિયોનો બંધ થાય છે ?

ઉ. મિથ્યાત્વની પ્રધાનતાથી ૧૬ પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે -મિથ્યાત્વ, હુંડકસંસ્થાન, નપુંસકવેદ,

નરકગતિ, નરકગત્યાનુપૂર્વી, નરકાયુ, અસંપ્રાપ્તાસૃપાટિકાસંહનન, જાતિ ૪ (એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય), સ્થાવર, આતાપ, સૂક્ષ્મ, અપર્યાપ્ત અને સાધારણ

૪૩૫ પ્ર. અનંતાનુબંધિકષાયોદયજનિત અવિરતિથી કઈ કઈ પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે?

ઉ. અનંતાનુબંધિકષાયોદયજનિત અવિરતિથી ૨૫ પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે—અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, સ્ત્યાનગૃદ્ધિ, નિદ્રાનિદ્રા, પ્રચલાપ્રચલા, દુર્ભગ, દુસ્વર, અનાદેય, અપ્રશસ્ત વિહાયોગતિ, સ્ત્રીવેદ, નીચગોત્ર, તિર્યંગ્ગતિ, તિર્યંગ્ગત્યાનુપૂર્વી, તિર્યગાયુ, ઉદ્યોત, સંસ્થાન ૪ (ન્યગ્રોધ, સ્વાતિ, કુબ્જક, વામન), સંહનન ૪ (વજ્રનારાચ, નારાચ, અર્દ્ધનારાચ, અને કીલિત).

૪૩૬ પ્ર. અપ્રત્યાખ્યાનાવરણકષાયોદયજનિત અવિરતિથી કઈ કઈ પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે?

ઉ. દશ પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે -અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, મનુષ્યગતિ, મનુષ્યગત્યાનુપૂર્વી, મનુષ્યાયુ, ઔદારિકશરીર, ઔદારિકાંગોપાંગ અને વજ્રઋષભનારાચ સંહનન

૪૩૭ પ્ર. પ્રત્યાખ્યાનાવરણકષાયોદયજનિત અવિરતિથી કઈ કઈ પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે?

ઉ. ચાર પ્રકૃતિયોનો—અર્થાત્-પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભનો

૪૩૮ પ્ર પ્રમાદથી કેટલી પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે?

ઉ. ૭ પ્રકૃતિયોનો—અર્થાત્—અસ્થિર, અશુભ, અસાતાવેદનીય, અયશકીર્તિ, અરતિ અને શોકનો

૪૩૯ પ્ર. કષાયના ઉદયથી કેટલી પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે?

ઉ. અઠ્ઠાવન પ્રકૃતિયોનો—અર્થાત્—દેવાયુ ૧, નિદ્રા ૧, પ્રચલા ૧, તીર્થંકર ૧, નિર્માણ ૧, પ્રશસ્ત વિહાયોગતિ ૧, પંચેન્દ્રિયજાતિ ૧, તૈજસશરીર ૧,

કાર્માણશરીર ૧, આહારકશરીર ૧, આહારકા-ગોપાગ ૧, સમચતુસ્ર સંસ્થાન ૧, વૈક્રિયકશરીર ૧, વૈક્રિયકાગોપાંગ ૧, દેવગતિ ૧, દેવગત્યાનુપૂર્વી ૧, રૂપ ૧, રસ ૧, ગંધ ૧, સ્પર્શ ૧, અગુરુલઘુ ૧, ઉપઘાત ૧, પરઘાત ૧, ઉચ્શ્વાસ ૧, ત્રસ ૧, બાદર ૧, પર્યાપ્ત ૧, પ્રત્યેક ૧, સ્થિર ૧, શુભ ૧, સુભગ ૧, સુસ્વર ૧, આદેય ૧, હાસ્ય ૧, રતિ ૧, જુગુપ્સા ૧, ભય ૧, પુરુષવેદ ૧, સંજ્વલન ક્રોધ ૧–માન ૧–માયા ૧–લોભ ૧, મતિજ્ઞાનાવરણ ૧, શ્રુતજ્ઞાનાવરણ ૧, અવધિજ્ઞાનાવરણ ૧, મનપર્યયજ્ઞાનાવરણ ૧, કેવલજ્ઞાનાવરણ ૧ ચક્ષુર્દર્શનાવરણ ૧, અચક્ષુર્દર્શનાવરણ ૧, અવધિદર્શનાવરણ ૧, કેવલદર્શનાવરણ ૧, દાનાન્તરાય ૧, ભોગાન્તરાય ૧, ઉપભોગાન્તરાય ૧, વીર્યાન્તરાય ૧, લાભાન્તરાય ૧, યશસ્કીર્તિ ૧, અને ઉચ્ચગોત્ર ૧—એ અઠ્ઠાવન પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે

૪૪૦ પ્ર. યોગના નિમિત્તથી કઈ પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે?

ઉ એક સાતા વેદનીયનો બંધ થાય છે

૪૪૧ પ્ર. કર્મપ્રકૃતિ સર્વે ૧૪૮ છે અને કારણ માત્ર ૧૨૦ નાં લખ્યાં, તો પછી ૨૮ પ્રકૃતિયોનું શું થયું ?

ઉ. સ્પર્શાદિ ૨૦ ની જગ્યાએ ૪ નું ગ્રહણ કરેલું છે, એ કારણથી ૧૬ તો એ ઘટી અને પાંચે શરીરના પાંચે બંધન તથા પાંચે સંઘાતનું ગ્રહણ કરેલું નથી, તે કારણથી તે દશ ઘટી અને સમ્યગ્મિથ્યાત્વ તથા સમ્યક્પ્રકૃતિમિથ્યાત્વ એ બે પ્રકૃતિયોનો બંધ થતો નથી, કેમકે સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ પૂર્વબદ્ધ મિથ્યાત્વ પ્રકૃતિના ત્રણ ખંડ કરે છે, ત્યારે આ બે પ્રકૃતિયોનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે એ કારણથી એ બે પ્રકૃતિઓ ઘટી ગઈ.

૪૪૨ પ્ર. દ્રવ્યાસ્રવના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. બે છે–એક સામ્પરાયિક અને બીજો ઈર્યાપથ

૪૪૩ પ્ર. સામ્પરાયિક આસ્રવ કોને કહે છે ?

ઉ. જે કર્મ પરમાણુ જીવના કષાયભાવોના

નિમિત્તથી આત્મામાં કઇક વખત માટે સ્થિતિને પ્રાપ્ત થાય, તેના આસ્રવને સામ્પરાયિક આસ્રવ કહે છે.

૪૪૪ પ્ર. ઈર્યાપથઆસ્રવ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મ પરમાણુઓનો બંધ, ઉદય અને નિર્જરા એક જ સમયમા થાય, તેના આસ્રવને ઈર્યાપથઆસ્રવ કહે છે

૪૪૫ પ્ર. એ બન્ને પ્રકારના આસ્રવોના સ્વામી કોણ કોણ છે?

ઉ. સામ્પરાયિકઆસ્રવનો સ્વામી કષાયસહિત અને ઈર્યાપથઆસ્રવનો સ્વામી કષાયરહિત આત્મા થાય છે

૪૪૬ પ્ર. પુણ્યાસ્રવ અને પાપાસ્રવનું કારણ શું છે?

ઉ. શુભ યોગથી પુણ્યાસ્રવ અને અશુભ યોગથી પાપાસ્રવ થાય છે

૪૪૭ પ્ર. શુભયોગ અને અશુભયોગ કોને કહે છે?

ઉ. શુભ પરિણામથી ઉત્પન્ન થયેલ યોગને શુભયોગ કહે છે અને અશુભ પરિણામથી ઉત્પન્ન થયેલ યોગને અશુભયોગ કહે છે

૪૪૮ પ્ર. જે વખતે જીવને શુભયોગ થાય છે, તે વખતે પાપપ્રકૃતિયોનો આસ્રવ થાય છે કે નહિ ?

ઉ. થાય છે

૪૪૯ પ્ર જો જીવને પાપપ્રકૃતિયોનો આસ્રવ થાય છે, તો શુભયોગ પાપાસ્રવનું પણ કારણ ઠર્યું ?

ઉ. શુભયોગ પાપાસ્રવનુ કારણ ઠરતુ નથી, કારણકે જે વખતે જીવમા શુભ યોગ થાય છે તે વખતે પુણ્યપ્રકૃતિયોમા સ્થિતિ અનુભાગ અધિક પડે છે, અને પાપ પ્રકૃતિયોમા ઓછા પડે છે તેવી જ રીતે જ્યારે અશુભયોગ થાય છે ત્યારે પાપપ્રકૃતિયોમા સ્થિતિ અનુભાગ અધિક પડે છે અને પુણ્ય પ્રકૃતિયોમા ઓછા દશાધ્યાય તત્ત્વાર્થસૂત્રના છઠ્ઠા અધ્યાયમા

જ્ઞાનાવરણાદિ પ્રકૃતિયોના આસ્રવના કારણ જે તત્પ્ર-દોષનિહ્નવાદિક કહેલા છે, તેનો અભિપ્રાય એ છે કે તે તે ભાવોથી તે તે પ્રકૃતિયોમા સ્થિતિ, અનુભાગ અધિક અધિક પડે છે બીજુ જે જ્ઞાનાવરણાદિક પાપપ્રકૃતિયોના આસ્રવ દશમા ગુણસ્થાનસુધી સિદ્ધાન્તશાસ્ત્રમા કહ્યા છે તેમા વિરોધ આવશે અથવા ત્યા શુભયોગના અભાવનો પ્રસગ આવશે, કારણકે શુભયોગ દશમા ગુણસ્થાનથી પહેલા પહેલા જ થાય છે

ઇતિ તૃતીયોઽધ્યાય સમાપ્ત ।

અથ ચતુર્થોઽધ્યાયઃ

૪૫૦ પ્ર. જીવના અસાધારણ ભાવ કેટલા છે?

ઉ. પાચ છે—ઔપશમિક, ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક, ઔદયિક અને પારિણામિક

૪૫૧ પ્ર. ઔપશમિકભાવ કોને કહે છે?

ઉ. કોઈ પણ કર્મોના ઉપશમથી થાય તેને ઔ-પશમિકભાવ કહે છે

૪૫૨ **પ્ર. ક્ષાયિકભાવ કોને કહે છે?**

ઉ. કર્મોનો સર્વથા નાશ થવાથી આત્માનો અત્યન્ત શુદ્ધભાવ થઈ જાય છે તેને ક્ષાયિકભાવ કહે છે

૪૫૩ **ક્ષાયોપશમિકભાવ કોને કહે છે?**

ઉ. જે કર્મોના ક્ષયોપશમથી થાય તેને ક્ષાયો-પશમિક ભાવ કહે છે સર્વઘાતી કર્મોનો ઉદયભાવી ક્ષય અથવા ઉપશમ થવાને તથા દેશઘાતી કર્મોનો ઉદય થવાથી આત્માને જે ભાવ થાય છે, તેને ક્ષાયો-પશમિક અથવા મિશ્રભાવ કહે છે

૪૫૪ **પ્ર. ઔદાયિકભાવ કોને કહે છે?**

ઉ. કર્મોનો ઉદય આવવાથી અર્થાત્ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર કાલ, ભાવરૂપ નિમિત્તથી કર્મ જ્યારે પોતાનુ ફળ આપે છે તેને ઉદય કહે છે કર્મોના ઉદયથી જે આ-ત્માનો ભાવ થાય છે તેને ઔદયિકભાવ કહે છે

૪૫૫ પ્ર. પારિણામિકભાવ કોને કહે છે?

ઉ. જે કર્મોના ઉપશમ, ક્ષય, ક્ષયોપશમ, અથવા ઉદયની અપેક્ષા રાખ્યા વિના જીવનો સ્વભાવ માત્ર હોય તેને પારિણામિકભાવ કહે છે

૪૫૬ પ્ર. ઔપશમિકભાવના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે ભેદ છે સમ્યક્ત્વભાવ અને ચારિત્રભાવ

૪૫૭ પ્ર. ક્ષાયિક ભાવના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. નવ ભેદ છે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ, ક્ષાયિક ચારિત્ર, ક્ષાયિકદર્શન, ક્ષાયિકજ્ઞાન, ક્ષાયિકદાન, ક્ષાયિકલાભ, ક્ષાયિકભોગ, ક્ષાયિકઉપભોગ અને ક્ષાયિકવીર્ય

૪૫૮ પ્ર. ક્ષાયોપશમિકભાવના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ૧૮ છે—સમ્યક્ત્વ, ચારિત્ર, ચક્ષુર્દર્શન, અચક્ષુર્દર્શન, અવધિદર્શન, દેશસંયમ, મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યયજ્ઞાન, કુમતિજ્ઞાન, કુશ્રુતજ્ઞાન, કુઅવધિજ્ઞાન, દાન, લાભ, ભોગ, ઉપભોગ અને વીર્ય.

૪૫૯ પ્ર. ઔદયિકભાવ કેટલા છે?

ઉ. ૨૧ છે–ગતિ ૪, કષાય ૪, લિંગ ૩, મિથ્યાદર્શન ૧, અજ્ઞાન ૧, અસંયમ ૧, અસિદ્ધત્વ ૧, લેશ્યા ૬ (પીત, પદ્મ, શુક્લ, કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત)

૪૬૦ પ્ર. પારિણામિકભાવ કેટલા છે ?

ઉ. ત્રણ છે–જીવત્વ, ભવ્યત્વ, અભવ્યત્વ

૪૬૧ પ્ર. લેશ્યા કોને કહે છે ?

ઉ. કષાયના ઉદયથી અનુરંજિત યોગોની પ્રવૃત્તિને ભાવલેશ્યા કહે છે અને શરીરના પીત, પદ્માદિ વર્ણોને દ્રવ્યલેશ્યા કહે છે

૪૬૨ પ્ર ઉપયોગ કોને કહે છે ?

ઉ જીવના લક્ષણરૂપ ચૈતન્યાનુવિધાયી પરિણામને ઉપયોગ કહે છે

૪૬૩ પ્ર. ઉપયોગના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. બે ભેદ છે–દર્શનોપયોગ અને જ્ઞાનોપયોગ

૪૬૪ પ્ર. દર્શનોપયોગના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. ચાર છે–ચક્ષુર્દર્શન, અચક્ષુર્દર્શન, અવધિદર્શન અને કેવળદર્શન

૪૬૫ પ્ર. જ્ઞાનોપયોગના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. આઠ છે—મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનપર્યયજ્ઞાન, કેવળજ્ઞાન, કુમતિજ્ઞાન, કુશ્રુતજ્ઞાન, અને કુઅવધિજ્ઞાન

૪૬૬ પ્ર. સંજ્ઞા કોને કહે છે?

ઉ. અભિલાષાને (વાન્છાને) સજ્ઞા કહે છે

૪૬૭ પ્ર. સંજ્ઞાના કેટલા ભેદ છે?

ઉ ચાર છે—આહાર, ભય, મૈથુન અને પરિગ્રહ

૪૬૮ પ્ર. માર્ગણા કોને કહે છે?

ઉ. જે જે ધર્મવિશેષોથી જીવોનુ અન્વેષણ (શોધ) કરાય, તે તે ધર્મવિશેષોને માર્ગણા કહે છે

૪૬૯ પ્ર. માર્ગણાના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ૧૪ છે—ગતિ, ઇન્દ્રિય, કાય, યોગ, વેદ, કષાય, જ્ઞાન, સયમ, દર્શન, લેશ્યા, ભવ્યત્વ, સમ્યક્ત્વ, સજ્ઞિત્વ, આહાર

૪૭૦ પ્ર. ગતિ કોને કહે છે?

ઉ. ગતિનામા નામકર્મના ઉદયથી જીવના પ-ર્યાયવિશેષને ગતિ કહે છે

૪૭૧ પ્ર. ગતિના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ચાર છે—નરકગતિ, તિર્યંચગતિ, મનુષ્યગતિ, દેવગતિ

૪૭૨ પ્ર. ઇન્દ્રિય કોને કહે છે?

ઉ. આત્માના લિઙ્ગને (ચિહ્નને) ઇન્દ્રિય કહે છે.

૪૭૩ પ્ર. ઇન્દ્રિયના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે ભેદ છે—દ્રવ્યેન્દ્રિય અને ભાવેન્દ્રિય.

૪૭૪ પ્ર. દ્રવ્યેન્દ્રિય કોને કહે છે?

ઉ. નિર્વૃત્તિ અને ઉપકરણને દ્રવ્યેન્દ્રિય કહે છે.

૪૭૫ પ્ર. નિર્વૃત્તિ કોને કહે છે?

ઉ પ્રદેશોની રચનાવિશેષને નિર્વૃત્તિ કહે છે

૪૭૬ પ્ર નિર્વૃત્તિના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે—બાહ્યનિર્વૃત્તિ અને આભ્યન્તરનિર્વૃત્તિ

૪૭૭ પ્ર. બાહ્યનિર્વૃત્તિ કોને કહે છે?

ઉ. ઇન્દ્રિયોના આકારરૂપ પુદ્ગલની રચનાવિશેષને બાહ્યનિર્વૃત્તિ કહે છે

૪૭૮ પ્ર. આભ્યન્તર નિર્વૃત્તિ કોને કહે છે?

ઉ. આત્માના વિશુદ્ધ પ્રદેશોના ઇન્દ્રિયાકાર રચનાવિશેષને આભ્યન્તર નિર્વૃત્તિ કહે છે

૪૭૯ પ્ર ઉપકરણ કોને કહે છે?

ઉ. જે નિર્વૃત્તિનો ઉપકાર (રક્ષા) કરે, તેને ઉપકરણ કહે છે

૪૮૦ પ્ર. ઉપકરણના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે—આભ્યન્તર અને બાહ્ય

૪૮૧ પ્ર. આભ્યન્તર ઉપકરણ કોને કહે છે?

ઉ. નેત્ર-ઇન્દ્રિયમા કૃષ્ણ, શુક્લ મડલની માફક સર્વે ઇન્દ્રિયોમા જે નિર્વૃત્તિનો ઉપકાર કરે, તેને આભ્યન્તર ઉપકરણ કહે છે

૪૮૨ પ્ર. બાહ્ય ઉપકરણ કોને કહે છે?

ઉ. નેત્ર-ઇન્દ્રિયમા પલક વગેરેની માફક જે નિર્વૃત્તિનો ઉપકાર કરે, તેને બાહ્યોપકરણ કહે છે

૪૮૩ પ્ર. ભાવેન્દ્રિય કોને કહે છે?

ઉ. લબ્ધિ અને ઉપયોગને ભાવેન્દ્રિય કહે છે.

૪૮૪ પ્ર. લબ્ધિ કોને કહે છે?

ઉ. જ્ઞાનાવરણ કર્મના ક્ષયોપશમને લબ્ધિ કહે છે

૪૮૫ પ્ર. ઉપયોગ કોને કહે છે?

ઉ. ક્ષયોપશમ હેતુવાળા ચેતનાના પરિણામ-વિશેષને ઉપયોગ કહે છે

૪૮૬ પ્ર. દ્રવ્યેન્દ્રિયના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. પાચ છે–સ્પર્શન, રસના, ઘ્રાણ, ચક્ષુ અને શ્રોત્ર

૪૮૭ પ્ર. સ્પર્શન ઇન્દ્રિય કોને કહે છે?

ઉ. જે દ્વારા આઠ પ્રકારના સ્પર્શો (શીત, ઉષ્ણ, રુક્ષ, ચિક્કણ, કઠોર, કોમલ, હલકા, ભારે) નુ જ્ઞાન થાય તેને સ્પર્શનેન્દ્રિય કહે છે

૪૮૮ પ્ર. રસના ઇન્દ્રિય કોને કહે છે?

ઉ. જે દ્વારા પાચ પ્રકારના–(તીખો, કડવો, કષાયલો, ખાટો, અને મીઠો) રસોના સ્વાદનુ જ્ઞાન થાય તેને રસનેન્દ્રિય કહે છે

૪૮૯ પ્ર. ઘ્રાણેન્દ્રિય કોને કહે છે?

ઉ. જે દ્વારા બે પ્રકારની ગધ (સુગન્ધ અને

દુર્ગન્ધ) નુ જ્ઞાન થાય તેને ઘ્રાણેન્દ્રિય કહે છે

૪૯૦ પ્ર. ચક્ષુરિન્દ્રિય કોને કહે છે ?

ઉ. જે દ્વારા પાચ પ્રકારના વર્ણોનુ (ધોળા પીળા, લીલા, લાલ અને કાળા રગનુ) જ્ઞાન થાય, તેને ચક્ષુરિન્દ્રિય કહે છે

૪૯૧ પ્ર શ્રોત્ર ઇન્દ્રિય કોને કહે છે ?

ઉ. જે દ્વારા સાત પ્રકારના સ્વરોનુ જ્ઞાન થાય તેને શ્રોત્રેન્દ્રિય કહે છે

૪૯૨ પ્ર. કયા કયા જીવોને કઈ કઈ ઇન્દ્રિયો હોય છે ?

ઉ પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ અને વનસ્પતિ એ જીવોને એક સ્પર્શ ઇન્દ્રિય જ હોય છે કરમીઆ વગેરે જીવોને સ્પર્શન અને રસના એ બે ઇન્દ્રિયો હોય છે કીડી વગેરે જીવોને સ્પર્શન, રસના અને ઘ્રાણ (નાક) એ ત્રણ ઇન્દ્રિયો હોય છે માખી, ભમરા વગેરે જીવોને સ્પર્શન, રસના, નાક અને આંખો એ ચાર ઇન્દ્રિયો હોય છે ઘોડા, આદિ ચાર-

પગા જનાવર-પશુ, મનુષ્ય, દેવ, અને નારકી જીવાને સ્પર્શન, જીભ, નાક, આખો અને કાન એ પાચે ઇન્દ્રિયો હોય છે

૪૯૩ પ્ર. કાય કોને કહે છે ?

ઉ. ત્રસ, સ્થાવર નામકર્મના ઉદયથી આત્માના પ્રદેશ પ્રચય (સમૂહ) ને કાય કહે છે

૪૯૪ પ્ર. ત્રસ કોને કહે છે ?

ઉ. ત્રસનામા નામકર્મના ઉદયથી દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય અને પચેન્દ્રિયોમા જન્મ લેવા-વાળા જીવાને ત્રસ કહે છે

૪૯૫ પ્ર. સ્થાવર કોને કહે છે ?

ઉ. સ્થાવરનામા નામકર્મના ઉદયથી પૃથિવી, અપ, તેજ, વાયુ અને વનસ્પતિમા જન્મ લેવાવાળા જીવોને સ્થાવર કહે છે

૪૯૬ પ્ર. બાદર કોને કહે છે ?

ઉ. પૃથિવી આદિથી જે રોકાઈ જાય અથવા બીજાને રોકે તેને બાદર કહે છે

૪૯૭ પ્ર. સૂક્ષ્મ કોને કહે છે?

ઉ. જે પોતે પૃથિવી આદિકથી રોકાય નહિ અને બીજા પદાર્થોને રોકે નહિ તેને સૂક્ષ્મ કહે છે

૪૯૮ પ્ર. વનસ્પતિના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે–પ્રત્યેક અને સાધારણ

૪૯૯ પ્ર. પ્રત્યેક વનસ્પતિ કોને કહે છે?

ઉ. એક શરીરનો જે એક જ સ્વામી હોય તેને પ્રત્યેક વનસ્પતિ કહે છે

૫૦૦ પ્ર. સાધારણ વનસ્પતિ કોને કહે છે?

ઉ. જે જીવોના આહાર, શ્વાસોચ્છ્વાસ, આયુ અને કાય એ સાધારણ (સમાન અથવા એક) હોય તેને સાધારણ વનસ્પતિ કહે છે જેમકે–કંદમૂલાદિક

૫૦૧ પ્ર. પ્રત્યેક વનસ્પતિના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે છે–સપ્રતિષ્ઠિત પ્રત્યેક અને અપ્રતિષ્ઠિત પ્રત્યેક

૫૦૨ પ્ર. સપ્રતિષ્ઠિતપ્રત્યેક કોને કહે છે?

ઉ. જે પ્રત્યેક વનસ્પતિના આશ્રય અનેક

સાધારણવનસ્પતિ શરીર હોય તેને સપ્રતિષ્ઠિત-પ્રત્યેક વનસ્પતિ કહે છે

૫૦૩ પ્ર. અપ્રતિષ્ઠિત પ્રત્યેક કોને કહે છે?

ઉ. જે પ્રત્યેકવનસ્પતિને આશ્રય કોઈપણ સાધારણવનસ્પતિ ન હોય તેને અપ્રતિષ્ઠિત પ્રત્યેક કહે છે

૫૦૪ પ્ર સાધારણ વનસ્પતિ સપ્રતિષ્ઠિત પ્રત્યેક વનસ્પતિમાં જ હોય છે કે કોઈ બીજીમાં હોય છે?

ઉ. પૃથિવી, અપ, તેજ, વાયુ, કેવળી ભગવાન, આહારક શરીર, દેવ, નારકી એ આઠે સિવાય સર્વ સંસારી જીવોના શરીર સાધારણ અર્થાત્ નિગોદને આશ્રય છે

૫૦૫ પ્ર. સાધારણ વનસ્પતિના (નિગોદના) કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે ભેદ છે –નિત્યનિગોદ અને ઇતરનિગોદ

૫૦૬ પ્ર નિત્યનિગોદ કોને કહે છે?

ઉ. જેણે કોઈ વખત પણ નિગોદ સિવાય બીજો પર્યાય પ્રાપ્ત કર્યો નથી અને કદી નિગોદ સિવાય બીજો પર્યાય પ્રાપ્ત કરશે પણ નહિ તેને નિત્યનિગોદ કહે છે

૫૦૭ પ્ર. ઇતરનિગોદ કોને કહે છે ?

ઉ. જે નિગોદથી નીકળીને બીજા પર્યાય પ્રાપ્ત કરી ફરીને નિગોદમા ઉત્પન્ન થાય તેને ઇતરનિગોદ કહે છે

૫૦૮ પ્ર. બાદર અને સૂક્ષ્મ કયા કયા જીવ છે ?

ઉ. પૃથિવી, અપ, તેજ, વાયુ, નિત્યનિગોદ, ઇતરનિગોદ–એ ૭ બાદર અને સૂક્ષ્મ બન્ને પ્રકારના હોય છે બાકીના સર્વ જીવ બાદર જ હોય છે, સૂક્ષ્મ હોતા નથી

૫૦૯ પ્ર. યોગ કોને કહે છે ?

ઉ. પુદ્ગલવિપાકી શરીર અને અંગોપાંગનામા નામકર્મના ઉદયથી મનોવર્ગણા, તથા વચનવર્ગણા તથા કાયવર્ગણાના અવલંબનથી, કર્મ નોકર્મને ગ્રહણ કરવાની જીવની શક્તિવિશેષને ભાવયોગ કહે છે તે જ

ભાવયોગના નિમિત્તથી આત્મપ્રદેશના પરિસ્પંદનને (ચચલ હોવાને) દ્રવ્યયોગ કહે છે

૫૧૦ પ્ર. યોગના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ૫૬૭ છે–મનોયોગ ૪, વચનયોગ ૪ અને કાયયોગ ૭

૫૧૧ પ્ર. વેદ કોને કહે છે?

ઉ. નોકષાયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલ જીવને મૈથુન કરવાની અભિલાષાને ભાવવેદ કહે છે, અને નામ કર્મના ઉદયથી આવિર્ભૂત જીવના ચિહ્નવિશેષને દ્રવ્યવેદ કહે છે,

૫૧૨ પ્ર. વેદના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ત્રણ છે -સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ નપુસકવેદ.

૫૧૩ પ્ર. કષાય કોને કહે છે?

ઉ. જે આત્માના સમ્યક્ત્વ, દેશચારિત્ર, સકલચારિત્ર અને યથાખ્યાતચારિત્રરૂપ પરિણામોને ઘાતે તેને કષાય કહે છે

૫૧૪ પ્ર. કષાયના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. સોળ ભેદ છે—અનન્તાનુબંધી ૪, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ૪, પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ૪ અને સંજ્વલન ૪

૫૧૫ પ્ર જ્ઞાનમાર્ગણાના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. મતિ, શ્રુત, અવધિ, મનપર્યય, કેવલ, તથા કુમતિ, કુશ્રુત અને કુઅવધિ

૫૧૬ પ્ર. સંયમ કોને કહે છે?

ઉ. અહિંસાદિક પાંચ વ્રત ધારણ કરવાને, ઈર્યાપથ આદિ પાંચ સમિતિઓના પાળવાને, ક્રોધાદિ કષાયોનો નિગ્રહ કરવાને, મનોયોગાદિક ત્રણે યોગોને રોકવાને તથા સ્પર્શન આદિ પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયોનો વિજય કરવાને સંયમ કહે છે

૫૧૭ પ્ર. સંયમ માર્ગણાના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. સાત ભેદ છે—સામાયિક, છેદોપસ્થાપના, પરિહાર વિશુદ્ધિ, સૂક્ષ્મ સમ્પરાય, યથાખ્યાત, સંયમાસંયમ અને અસંયમ.

૫૧૮ પ્ર. દર્શનમાર્ગણાના કેટલા ભેદ છે.

ઉ. ચાર ભેદ છે—ચક્ષુર્દર્શન, અચક્ષુર્દર્શન, અવધિદર્શન, અને કેવળદર્શન

૫૧૯ પ્ર. લેશ્યામાર્ગણાના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ૭ ભેદ છે—કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત, પીત, પદ્મ અને શુકલ

૫૨૦ પ્ર. ભવ્યમાર્ગણાના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે ભેદ છે—ભવ્ય અને અભવ્ય

૫૨૧ પ્ર. સમ્યક્ત્વ કોને કહે છે?

ઉ. તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનને સમ્યક્ત્વ કહે છે

૫૨૨ પ્ર. સમ્યક્ત્વમાર્ગણાના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ૭ ભેદ છે—ઉપશમ સમ્યક્ત્વ, ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ, ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ, સમ્યગ્મિથ્યાત્વ, સાસ્વાદન, અને મિથ્યાત્વ

૫૨૩ પ્ર. સંજ્ઞી કોને કહે છે?

ઉ. જેમા સજ્ઞા હોય તેને સંજ્ઞી કહે છે

૫૨૪ પ્ર. સંજ્ઞા કોને કહે છે?

ઉ દ્રવ્યમન દ્વારા શિક્ષાદિ ગ્રહણ કરવાને સજ્ઞા કહે છે

૫૨૫ પ્ર. સંજ્ઞીમાર્ગણાના કેટલા ભેદ છે?

ઉ બે ભેદ છે—એક સજ્ઞી અને બીજો અસજ્ઞી

૫૨૬ પ્ર. આહાર કોને કહે છે?

ઉ. ઔદારિક આદિ શરીર અને પર્યાપ્તિયોગ્ય પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરવાને આહાર કહે છે

૫૨૭ પ્ર. આહારમાર્ગણાના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે ભેદ છે—આહારક અને અનાહારક

૫૨૮ પ્ર. અનાહારક જીવ કઈ કઈ અવસ્થામાં થાય છે?

ઉ. વિગ્રહ ગતિ, અને કોઈ કોઈ સમુદ્ઘાતમા અને અયોગકેવળી અવસ્થામા જીવ અનાહારક થાય છે

૫૨૯ પ્ર. વિગ્રહ ગતિ કોને કહે છે?

ઉ. એક શરીરને છોડી બીજા શરીરપ્રતિ ગમન કરવાને વિગ્રહ ગતિ કહે છે

૫૩૦ પ્ર વિગ્રહ ગતિમાં કયો યોગ હોય છે?

ઉ. કાર્માણયોગ હોય છે

૫૩૧ પ્ર. વિગ્રહગતિના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ચાર છે –ઋજુગતિ, પાણિમુક્તાગતિ, લાગલિકાગતિ અને ગોમૂત્રિકા ગતિ

૫૩૨ પ્ર. એ વિગ્રહ ગતિયોમાં કેટલો કેટલો કાળ લાગે છે?

ઉ. ઋજુગતિમા એક સમય, પાણીમુક્તા અર્થાત્ એક વાક વાળી ગતિમા બે સમય, લાગલીકા ગતિમા ત્રણ સમય, અને ગોમૂત્રિકા ગતિમા ચાર સમય લાગે છે

૫૩૩ પ્ર. એ ગતિયોમાં અનાહારક અવસ્થા કેટલા સમય સુધી રહે છે?

ઉ. ઋજુગતિવાળો જીવ અનાહારક હોતો નથી પાણિમુક્તાગતિમા એક સમય, લાગલિકામા બે સમય અને ગોમૂત્રિકામા ત્રણ સમય જીવ અનાહારક રહે છે

૫૩૪ પ્ર. મોક્ષ જવાવાળા જીવને કઈ ગતિ થાય છે?

ઉ. ઋજુગતિ થાય છે અને તે જીવ અના-હારક જ થાય છે

૫૩૫ પ્ર. જન્મ કેટલા પ્રકારના હોય છે?

ઉ. ત્રણ પ્રકારના—ઉપપાદજન્મ, ગર્ભજન્મ અને સમ્મૂર્ચ્છનજન્મ

૫૩૬ પ્ર. ઉપપાદજન્મ કોને કહે છે?

ઉ જે જીવ દેવોની ઉપપાદ શય્યા તથા નારકિયોના યોનિસ્થાનમા પહોચતા જ અંતર્મુહૂર્તમા યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ જાય, તે જન્મને ઉપપાદ-જન્મ કહે છે.

૫૩૭ પ્ર. ગર્ભજન્મ કોને કહે છે?

ઉ. માતા પિતાના રજોવીર્યથી જેનું શરીર બને, તે જન્મને ગર્ભજન્મ કહે છે

૫૩૮ પ્ર. સમ્મૂર્ચ્છનજન્મ કોને કહે છે?

ઉ. માતાપિતાની અપેક્ષા વિના અહિં તહિંના પરમાણુઓનેજ શરીરરૂપ પરિણમાવે, તેના જન્મને સમ્મૂર્ચ્છનજન્મ કહે છે

૫૩૯ પ્ર. કયા કયા જીવને કયો કયો જન્મ થાય છે ?

ઉ. દેવ, નારકી જીવોને ઉપપાદ જન્મ જ થાય છે જરાયુજ, અંડજ, અને પોત (જે યોનિમાથી નીકળતાની સાથે જ ભાગવા, દોડવા લાગી જાય છે અને જેના ઉપર ઓર વગેરેની કોથળી હોતી નથી તે) જીવોને ગર્ભજન્મ જ થાય છે. અને બાકીના જીવોને સમ્મૂર્ચ્છન જન્મ જ થાય છે

૫૪૦ પ્ર. કયા કયા જીવોને કયા કયા લિંગ હોય છે ?

ઉ. નારકીજીવો અને સમ્મૂર્ચ્છન જીવોને નપુ-સક લિગ હોય છે અને દેવોને પુલિંગ અને સ્ત્રીલિંગ હોય છે અને બાકીના જીવોને ત્રણ લિંગ હોય છે

૫૪૧ પ્ર. જીવસમાસ કોને કહે છે ?

ઉ. જીવોને રહેવાના ઠેકાણાને જીવસમાસ કહે છે

૫૪૨ પ્ર. જીવસમાસના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. ૯૮ છે–તિર્યંચના ૮૫, મનુષ્યના ૯,

નારકીઓના બે અને દેવોના બે

૫૪૩ પ્ર. તિર્યંચના ૮૫ ભેદ કયા કયા છે?

ઉ. સમ્મૂર્ચ્છનના ૬૯ અને ગર્ભજના ૧૬

૫૪૪ પ્ર. સમ્મૂર્ચ્છનના ૬૯ ભેદ કયા કયા છે?

ઉ. એકેન્દ્રિયના ૪૨, વિકલત્રયના ૯ અને પંચેન્દ્રિયના ૧૮

૫૪૫ પ્ર. એકેન્દ્રિયના ૪૨ ભેદ કયા કયા છે?

ઉ. પૃથિવી, અપ, તેજ, વાયુ, નિત્યનિગોદ, ઇતરનિગોદ, એ છના બાદર અને સૂક્ષ્મની અપેક્ષાથી ૧૨ તથા સપ્રતિષ્ઠિતપ્રત્યેક અને અપ્રતિષ્ઠિતપ્રત્યેકને ઉમેરવાથી ૧૪ થાય છે તે ચૌદના પ્રર્યાપ્તક, નિર્વૃ-ત્યપર્યાપ્તક અને લબ્ધ્યપર્યાપ્તક એ ત્રણેની અપેક્ષાએ ૪૨ જીવસમાસ થાય છે.

૫૪૬ પ્ર વિકલત્રયના ૯ ભેદ કયા કયા છે?

ઉ. દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિયના પર્યા-પ્તક, નિર્વૃત્યપર્યાપ્તક અને લબ્ધ્યપર્યાપ્તકની અપેક્ષાએ નવ ભેદ થયા

૫૪૭ પ્ર સમ્મૂર્ચ્છન પંચેન્દ્રિયના ૧૮ ભેદ કયા કયા છે ?

ઉ. જલચર, સ્થલચર, નભચર, એ ત્રણેના સૈની અસૈનીની અપેક્ષાએ ૬ ભેદ થયા અને તે છના પર્યાપ્તક, નિર્વૃત્યપર્યાપ્તક, લબ્ધ્યપર્યાપ્તકની અપેક્ષાએ ૧૮ જીવસમાસ થાય છે

૫૪૮ પ્ર. ગર્ભજ પંચેન્દ્રિયના ૧૬ ભેદ કયા કયા છે ?

ઉ. કર્મભૂમિના ૧૨ અને ભોગભૂમિના ૪

૪૫૯ પ્ર. કર્મભૂમિના બાર ભેદ કયા કયા છે ?

ઉ. જલચર, સ્થલચર, નભચર એ ત્રણેના સૈની, અસૈનીના ભેદથી ૭ ભેદ થયા. અને તેના પર્યાપ્ત-નિર્વૃત્યપર્યાપ્તકની અપેક્ષાએ બાર ભેદ થયા

૫૫૦ પ્ર. ભોગભૂમિના ચાર ભેદ કયા કયા છે ?

ઉ. સ્થલચર, અને નભચર એના પર્યાપ્તક અને નિર્વૃત્યપર્યાપ્તકની અપેક્ષાએ ચાર ભેદ થયા ભોગભૂમિમા અસૈનીતિર્યંચ થતા નથી.

૫૫૧ પ્ર. મનુષ્યોના નવ ભેદ કયા કયા છે?

ઉ આર્યખંડ, મ્લેચ્છખંડ, ભોગભૂમિ અને કુભોગભૂમિ એ ચારે ગર્ભજોના પર્યાપ્તક, નિર્વૃત્યપર્યાપ્તકની અપેક્ષાએ આઠ થયા તેમા સમ્મૂર્ચ્છન મનુષ્યનો લબ્ધ્યપર્યાપ્તક ભેદ ઉમેરવાથી નવ ભેદ થાય છે

૫૫૨ પ્ર. નારકીઓના બે ભેદ કયા કયા છે?

ઉ. પર્યાપ્તક, અને નિર્વૃત્યપર્યાપ્તક

૫૫૩ પ્ર. દેવોના બે ભેદ કયા કયા છે?

ઉ પર્યાપ્તક અને નિર્વૃત્યપર્યાપ્તક

૫૫૪ પ્ર. દેવોને વિશેષ ભેદ કયા કયા છે?

ઉ. ચાર છે–ભવનવાસી, વ્યન્તર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક

૫૫૫ પ્ર. ભવનવાસી દેવના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. દશ છે –અસુરકુમાર, નાગકુમાર, વિદ્યુત્કુમાર, સુવર્ણકુમાર, અગ્નિકુમાર, વાતકુમાર, સ્તનિતકુમાર, ઉદધિકુમાર, દીપકુમાર, અને દિક્કુમાર

૫૫૬ પ્ર. વ્યન્તર દેવોના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. આઠ ભેદ છે –કિન્નર, કિંપુરષ, મહોરગ, ગન્ધર્વ, યક્ષ, રાક્ષસ, ભૂત અને પિશાચ

૫૫૭ પ્ર. જ્યોતિષ્ક દેવોના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. પાચ ભેદ છે –સૂર્ય, ચન્દ્રમા, ગ્રહ, નક્ષત્ર અને તારા

૫૫૮ પ્ર. વૈમાનિક દેવોના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ. બે છે –કલ્પોપપન્ન અને કલ્પાતીત

૫૫૯ પ્ર. કલ્પોપપન્ન કોને કહે છે ?

ઉ જેમા ઇન્દ્રાદિકોની કલ્પના હોય તેને કલ્પોપપન્ન કહે છે

૫૬૦ પ્ર. કલ્પાતીત કોને કહે છે ?

ઉ. જેમા ઇન્દ્રાદિકોની કલ્પના ન હોય તેને કલ્પાતીત કહે છે

૫૬૧ પ્ર. કલ્પોપપન્ન દેવોના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ સોળ–૧ સૌધર્મ, ૨ ઐશાન, ૩ સાનત્કુમાર, ૪ માહેન્દ્ર, ૫ બ્રહ્મ, ૬ બ્રહ્મોત્તર, ૭ લાતવ, ૮ કાપિષ્ટ, ૯ શુક્ર, ૧૦ મહાશુક્ર, ૧૧ સતાર, ૧૨ સહ-

સ્રાર, ૧૩ આનત, ૧૪ પ્રાણુત, ૧૫ આરણ, અને ૧૬ અચ્યુત.

૫૬૨ પ્ર. કલ્પાતીત દેવોના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. ૨૩ છે—નવ ગ્રૈવેયક, નવ અનુદિશ, પાચ પચોત્તર (વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત અને સર્વાર્થસિદ્ધિ)

૫૬૩ પ્ર. નારકીઓના વિશેષ ભેદ કેટલા છે?

ઉ. પૃથિવિયોની અપેક્ષાએ સાત ભેદ છે

૫૬૪ પ્ર. સાત પૃથિવિયોનાં નામ કયા કયા છે?

ઉ. રત્નપ્રભા (ધર્મા), શર્કરાપ્રભા (વશા), વાલુકાપ્રભા [મેવા], પંકપ્રભા, (અજના), ધૂમપ્રભા [અરિષ્ટા], તમ પ્રભા [મઘની], મહાતમ પ્રભા [માધવી]

૫૬૫ પ્ર. સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય જીવોને રહેવાનું સ્થાન કયાં છે?

ઉ. સર્વલોક

૫૬૬ પ્ર. બાદર એકેન્દ્રિય જીવો કયાં રહે છે?

ઉ. બાદર એકેન્દ્રિય જીવ કોઈપણ આધારનુ

નિમિત્ત પ્રાપ્ત કરીને નિવાસ કરે છે

૫૬૭ પ્ર ત્રસ જીવ ક્યાં રહે છે ?

ઉ. ત્રસ જીવ ત્રસનાલીમા જ રહે છે

૫૬૮ પ્ર વિકલત્રય જીવ ક્યાં રહે છે ?

ઉ. વિકલત્રય જીવ કર્મભૂમિ અને અન્તના અર્ધ દ્વીપ તથા અંતના સ્વયભૂરમણ સમુદ્રમા જ રહે છે

૫૬૯ પ્ર. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ ક્યાં ક્યાં રહે છે ?

ઉ. તિર્યક્ લોકમા રહે છે, પરન્તુ જલચર તિર્યંચ લવણ સમુદ્ર, કાલોદધિ સમુદ્ર અને સ્વયભૂરમણ સમુદ્રના સિવાય અન્ય સમુદ્રોમા નથી

૫૭૦ પ્ર. નારકી જીવો ક્યાં રહે છે ?

ઉ નારકી જીવો અધોલોકની સાત પૃથિવિયોમ [નરકોમા] રહે છે

૫૭૧ પ્ર ભવનવાસી અને વ્યન્તર દેવો ક્યાં રહે છે ?

ઉ પહેલી પૃથિવીના ખરભાગ[1] અને પંકભા-

---

૧ પહેલી રત્નપ્રભા પૃથિવીના ત્રણ ભાગ છે તેમાથી ઉપરના ખરભાગમા ચિત્રા, વજ્રા વૈડૂર્યાઆદિ

ગયા? તથા તિર્યક્લોકમા રહે છે

૫૭૨ પ્ર જ્યોતિષ્ક દેવ ક્યાં રહે છે ?

ઉ. પૃથિવીથી સાતસો નેવુ યોજનની ઊચાઈથી નવસો યોજનની ઊચાઈસુધી એટલે એકસોદશ યોજન આકાશમા એક રજ્જૂમાત્ર તિર્યક લોકમા જ્યોતિષ્ક દેવ નિવાસ કરે છે

૫૭૩ પ્ર. વૈમાનિક દેવ ક્યાં રહે છે ?

એક એક હજાર યોજનની ૧૬ પૃથિવીઓ છે, તેમાથી ઉપરની એક અને નીચેની એક એમ બે પૃથિવીઓ છોડીને વચલી ૧૪ પૃથિવીઓમા કિન્નર, કિંપુરુષ, મહોરગ, ગધર્વ યક્ષ, ભૂત અને પિશાચ એ સત પ્રકારના વ્યન્તરોનો તથા નાગકુમાર, વિદ્યુત્કુમાર, સુવર્ણકુમાર, અગ્નિકુમાર, સ્તનિતકુમાર, ઉદધિકુમાર, દ્વીપકુમાર અને દિક્કુમાર એ નવ પ્રકારના ભવનવાસી દેવોનો નિવાસ છે અને ખરભાગની નીચે –

(૨) ૮૪૦૦૦ મોટો પંકભાગ છે, તેમા અસુરકુમાર અને રાક્ષસ દેવોનો નિવાસ છે

ઉ. ઊર્ધ્વલોકમા

૫૭૪ **પ્ર. મનુષ્ય ક્યાં રહે છે ?**

ઉ. નરલોકમા

૫૭૫ **પ્ર. લોકના કેટલા ભેદ છે ?**

ઉ. ત્રણ છે –ઊર્ધ્વલોક, મધ્યલોક અને અધોલોક

૫૭૬ **પ્ર. અધોલોક કોને કહે છે ?**

ઉ. મેરુપર્વતની નીચે સાત રજ્જુ અધોલોક છે

૫૭૭ **પ્ર. ઊર્ધ્વલોક કોને કહે છે ?**

ઉ. મેરુના ઉપર લોકના અતપર્યન્ત ઊર્ધ્વ-લોક છે

૫૭૮ **પ્ર. મધ્યલોક કોને કહે છે ?**

ઉ. એક લાખ ચાલીશ યોજન મેરુની ઊચાઈની બરાબર મધ્ય લોક છે

૫૭૯ **પ્ર. મધ્યલોકનું વિશેષ સ્વરૂપ શું છે ?**

ઉ. મધ્યલોકના અત્યન્ત મધ્યમા એક લાખ [1]યોજન લાંબો પહોળો ગોળ (થાળીની માફક)

---

૧ અહિ એક યોજન બે હજાર કોશનો જાણવો

જમ્બુદ્વીપ છે જમ્બુદ્વીપના મધ્યમા એક લાખ યોજન ઊચો સુમેરુ પર્વત છે, જેનુ એક હજાર યોજન જમીનની અદર મૂળ છે ૯૯ હજાર યોજન પૃથિવીના ઊપર છે અને ચાલીશ યોજનની ઊચી ચૂલિકા (ચોટી) છે જમ્બુદ્વીપના મધ્યમા પૂર્વ પશ્ચિમ તરફ લાંબા છ[૨] કુલાચલ પર્વત પડેલા છે, જેનાથી જમ્બુદ્વીપના સાત ખડ થઈ ગયા છે. તે સાતે ખડોના નામ આવી રીતે છે–ભરત, હૈમવત, હરિવર્ષ, વિદેહ, રમ્યક, હૈરણ્યવત, અને ઐરાવત વિદેહક્ષેત્રમા મેરુથી ઉત્તર દિશામા ઉત્તરકુરુ અને દક્ષિણ દિશામા દેવકુરુ છે જમ્બુદ્વીપની ચારે બાજુએ ખાઈની માફક લપેટાયેલો બે લાખ યોજનનો પહોળો લવણ સમુદ્ર છે લવણ સમુદ્રને ચારે તરફથી લપેટાયેલો ચાર લાખ યોજન પહોળો ધાતકીખડ દ્વીપ છે

આ ધાતકીખડ દ્વીપમા બે મેરુ પર્વત છે અને

---

(૨) હિમવાન, મહાહિમવાન, નિષધ, નીલ, રુકમી, અને શીખરી,–એ ૭ કુલાચલ છે

ક્ષેત્ર, કુલાચલાદિની સંપૂર્ણ રચના જમ્બૂદ્વીપથી બમણી છે ધાતકીખંડને ચારે તરફ લપેટાયેલો આઠ લાખ યોજનનો પહોળો કાલોદધિ સમુદ્ર છે અને કાલોદધિ સમુદ્રને લપેટાયેલો સોળ લાખ યોજન પહોળો પુષ્કરદ્વીપ છે પુષ્કરદ્વીપની મધ્યમાં કંકણના આકારે ગોળ અને પૃથિવીપર વિસ્તાર એક હજાર બાવીસ યોજન, મધ્યમાં સાતસો તેવીસ યોજન, ઉપર ચારસો ચોવીસ યોજન અને ઊંચો સત્તરસો એકવીશ યોજન અને જમીનની અંદર ચારસો ત્રીશ યોજન ને એક કોશ જેની જડ છે (મૃગ ૭) એવો માનુષોત્તર નામનો પર્વત પડેલો છે, જેનાથી પુષ્કરદ્વીપના બે ખંડ થઈ ગયા છે પુષ્કરદ્વીપના પહેલા અર્ધા ભાગમાં જમ્બૂદ્વીપથી બમણી બમણી અર્થાત્ ધાતકીખંડદ્વીપની બરાબર બધી રચના છે જમ્બૂદ્વીપ ધાતકીખંડદ્વીપ અને પુષ્કરાર્ધ-દ્વીપ તથા લવણસમુદ્ર અને કાળોદધિ સમુદ્ર એટલા ક્ષેત્રને નરલોક કહે છે પુષ્કરદ્વીપથી આગળ પરસ્પર એક બીજાને લપેટાયલા બમણાબમણા વીસ્તારવાળા મધ્ય લોકના અન્ત સુધી દ્વીપ અને સમુદ્ર છે

પાચ મેરુ સબધી પાચ ભરતક્ષેત્ર, પાચ ઐરા-વતક્ષેત્ર, દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુને છોડીને પાચ વિદેહક્ષેત્ર એવી રીતે સર્વ મળીને ૧૫ કર્મભૂમિ છે. પાચ હૈમવત અને પાચ હૈરણ્યવત એ દશ ક્ષેત્રોમા જઘન્ય ભોગભૂમિ છે પાચ હરિ અને પાચ રમ્યક એ દશ ક્ષેત્રોમા મધ્યમ ભોગભૂમિ છે અને પાચ દેવકુરુ તથા પાચ ઉત્તરકુરુ એ દશ ક્ષેત્રોમા ઉત્તમ ભોગભૂમિ છે જ્યા અસિ, મસિ, કૃષિ, સેવા, શિલ્પ અને વાણિજ્ય એ ૬ કર્મોની પ્રવૃત્તિ છે, તેને કર્મભૂમિ કહે છે

જ્યા એ ૬ કર્મોની પ્રવૃત્તિ હોતી નથી, તેને ભોગભૂમિ કહે છે મનુષ્યક્ષેત્રથી બહારના સમસ્ત દ્વીપોમા જઘન્ય ભોગભૂમિ જેવી રચના છે, પરન્તુ અન્તિમ સ્વયભૂરમણ દ્વીપના ઉત્તરાર્દ્ધમા તથા સમસ્ત સ્વયભૂરમણ સમુદ્રમા અને ચારે ખુણાની પૃથિવીઓમા કર્મભૂમિ જેવી રચના છે લવણ સમુદ્ર અને કાલોદધિ સમુદ્રમા ૯૬ અન્તર્દ્વીપ છે, જેમા કુભોગભૂમિની રચના છે. ત્યા મનુષ્ય જ રહે છે, તેમા

મનુષ્યોની આકૃતિયો નાના પ્રકારની કુત્સિત છે

ઇતિ ચતુર્થોઽધ્યાય સમાપ્ત ।

અથ પંચમોઽધ્યાયઃ પ્રારભ્યતે

૫૮૦ પ્ર. સંસારમાં સમસ્ત પ્રાણી સુખને ચાહે છે અને સુખનો જ ઉપાય કરે છે, પરન્તુ સુખને પ્રાપ્ત કેમ થતા નથી ?

ઉ સસારી જીવ (ખગ) અસલી સુખનુ સ્વરૂપ અને તેનો ઉપાય જાણતા નથી અને તેનુ સાધન પણ કરતા નથી, તેથી ખરા સુખને પ્રાપ્ત થતા નથી

૫૮૧ પ્ર. અસલી સુખનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. આલ્હાદસ્વરૂપ જીવના અનુજીવી ગુણને અસલી સુખ કહે છે એજ જીવનો ખાસ સ્વભાવ છે, પરન્તુ સસારી જીવોએ ભ્રમવશ સાતાવેદનીય કર્મના ઉદયજનિત તે ખગ સુખના વૈભાવિક પરિણતિરૂપ સાતાપરિણામને જ સુખ માની ગખ્યુ છે

૫૮૨ **પ્ર. સંસારી જીવને અસલી સુખ કેમ મ-ળતું નથી ?**

ઉ. કર્મોએ તે સુખને દાબી રાખ્યુ છે, એ કારણથી અસલી સુખ સસારી જીવને મળતુ નથી

૫૮૩ **પ્ર. સંસારી જીવને અસલી સુખ ક્યારે મળે છે ?**

ઉ. સસારી જીવને ખરુ સુખ મોક્ષ થવાથી મળે છે

૫૮૪ **પ્ર. મોક્ષનું સ્વરૂપ શું છે ?**

ઉ. આત્માથી સમસ્ત કર્મોના વિપ્રમોક્ષને (અત્યન્ત વિયોગને) મોક્ષ કહે છે

૫૮૫ **પ્ર. તે મોક્ષની પ્રાપ્તિનો ઉપાય કયો છે ?**

ઉ. મોક્ષની પ્રાપ્તિનો ઉપાય સવર અને નિર્જરા છે

૫૮૬ **પ્ર. સંવર કોને કહે છે ?**

ઉ. આસ્રવના નિરોધને સવર કહે છે અર્થાત્ અનાગત (નવીન) કર્મોનો આત્માની સાથે સબધ

ન થવાને સવર કહે છે

૫૮૭ પ્ર. નિર્જરા કોને કહે છે?

ઉ. આત્માનો પૂર્વથી બાંધેલા કર્મોથી સબધ છૂટવાને નિર્જરા કહે છે

૫૮૮ પ્ર. સંવર અને નિર્જરા થવાનો ઉપાય શું છે?

ઉ. સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર એ ત્રણે પૂર્ણ ગુણોની ઐકયતા જ સવર અને નિર્જરા થવાનો ઉપાય છે

૫૮૯ પ્ર. એ ત્રણે પૂર્ણ ગુણોની ઐકયતા એક સાથે થાય છે કે અનુક્રમથી થાય છે?

ઉ. અનુક્રમથી થાય છે

૫૯૦ પ્ર. એ ત્રણે પૂર્ણ ગુણોની ઐકયતા થવાનો ક્રમ કેવી રીતે છે?

ઉ. જેમ જેમ ગુણસ્થાન વધે છે, તેમ જ એ ગુણો પણ વધતા વધતા અતમા પૂર્ણ થાય છે

૫૯૧ પ્ર. ગુણસ્થાન કોને કહે છે?

ઉ. મોહ અને યોગના નિમિત્તથી સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, અને સમ્યક્ચારિત્રરૂપ આત્માના ગુણોની તારતમ્યરૂપ અવસ્થાવિશેષને ગુણસ્થાન કહે છે

૫૯૨ પ્ર. ગુણસ્થાનના કેટલા ભેદ છે?

ઉ ચૌદ ભેદ છે—૧ મિથ્યાત્વ, ૨ સાસાદન, ૩ મિશ્ર, ૪ અવિરતસમ્યગ્દષ્ટિ, ૫ દેશવિરત, ૬ પ્રમત્તવિરત, ૭ અપ્રમત્તવિરત, ૮ અપૂર્વકરણ, ૯ અનિવૃત્તિકરણ, ૧૦ સૂક્ષ્મસામ્પરાય, ૧૧ ઉપશાન્તમોહ, ૧૨ ક્ષીણમોહ, ૧૩ સયોગકેવલી, ૧૪ અયોગકેવલી એ ચૌદ ગુણસ્થાન છે

૫૯૩ પ્ર. ગુણસ્થાનોનાં આ નામ પડવાનું કારણ શું છે?

ઉ. ગુણસ્થાનોના આ નામ પડવાનુ કારણ મોહનીયકર્મ અને યોગ છે

૫૯૪ પ્ર. કયા કયા ગુણસ્થાનનું કયું નિમિત્ત છે?

ઉ. આદિના ચાર ગુણસ્થાન તો દર્શનમોહનીય કર્મના નિમિત્તથી છે પાચમા ગુણસ્થાનથી માડીને

બારમા ગુણસ્થાન પર્યન્ત આઠ ગુણસ્થાન ચારિત્ર-મોહનીયકર્મના નિમિત્તથી છે અને તેરમુ અને ચૌદમુ ગુણસ્થાન યોગોના નિમિત્તથી છે ભાવાર્થ—પહેલુ મિથ્યાત્વગુણસ્થાન દર્શનમોહનીયકર્મના ઉદયથી થાય છે તેમા આત્માના પરિણામ મિથ્યાત્વરૂપ થાય છે

ચોથુ ગુણસ્થાન દર્શનમોહનીયકર્મના ઉપશમ, ક્ષય અથવા ક્ષયોપશમના નિમિત્તથી થાય છે આ ગુણસ્થાનમા આત્માના સમ્યગ્દર્શન ગુણનો પ્રાદુર્ભાવ થઈ જાય છે

ત્રીજુ સમ્યગ્મિથ્યાત્વ (મિશ્ર) ગુણસ્થાન દર્શન-મોહનીયકર્મના ઉદયથી સમ્યગ્મિથ્યાત્વરૂપ થાય છે આ ગુણસ્થાનમા આત્માના પરિણામ સમ્યગ્મિથ્યાત્વ અથવા ઉભયરૂપ થાય છે

પહેલા ગુણસ્થાનમા ઔદયિકભાવ, ચોથા ગુણસ્થાનમા ઔપશમિક, ક્ષાયિક અથવા ક્ષાયોપશમિક-ભાવ અને ત્રીજા ગુણસ્થાનમા ઔદાયિકભાવ થાય છે. પરન્તુ બીજુ ગુણસ્થાન દર્શનમોહનીય કર્મની ઉદય,

ઉપશમ, ક્ષય અને ક્ષયોપશમ એ ચાર અવસ્થાઓ-
માથી કોઈ પણ અવસ્થાની અપેક્ષા રાખતુ નથી,
તેથી અહિયા દર્શનમોહનીયકર્મની અપેક્ષાથી પારિ-
ણામિક ભાવ છે, કિન્તુ અનન્તાનુબધીરૂપ ચારિત્ર-
મોહનીયકર્મનો ઉદય હોવાથી આ ગુણસ્થાનમા
ચારિત્રમોહનીયકર્મની અપેક્ષાથી ઔદાયિકભાવ પણ
કહી શકાય છે આ ગુણસ્થાનમા અનન્તાનુબધીના
ઉદયથી સમ્યકત્વનો ઘાત થઈ ગયો છે, તેથી અહિયા
સમ્યક્ત્વ નથી અને મિથ્યાત્વનો પણ ઉદય આવ્યો
નથી તેથી મિથ્યાત્વ અને સમ્યક્ત્વની અપેક્ષાથી
અનુદયરૂપ છે

પાચમા ગુણસ્થાનથી દશમા ગુણસ્થાન સુધી
(દેશવિરત, પ્રમત્તવિરત, અપ્રમત્તવિરત, અપૂર્વકરણ,
અનિવૃત્તિકરણ, સૂક્ષ્મસાપરાય એ) ૭ ગુણસ્થાન
ચારિત્રમોહનીય કર્મના ક્ષયોપશમથી થાય છે તેથી
આ ગુણસ્થાનોમા ક્ષાયોપશમિક ભાવ થાય છે આ
ગુણસ્થાનોમા સમ્યક્ચારિત્ર ગુણની અનુક્રમે વૃદ્ધિ
થતી જાય છે

અગિયારમુ ઉપશાતમોહ ગુણસ્થાન ચારિત્રમો-હનીય કર્મના ઉપશનથી થાય છે, તેથી અગિયારમા ગુણ થાનમા ઔપશમિક ભાવ થાય છે જો કે અહિંયા ચારિત્રમોહનીય કર્મનો પૂર્ણતયા ઉપશમ થઈ ગયો છે, તોપણ યોગનો સદ્ભાવ હોવાથી પૂર્ણ ચારિત્ર નથી કેમકે સમ્યક્ચારિત્રના લક્ષણમા યોગ અને કષાયના અભાવથી સમ્યક્ચારિત્ર થાય છે, એવુ લખ્યુ છે

બારમુ ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાન ચારિત્ર મોહનીય કર્મના ક્ષયથી થાય છે તેથી અહિયા ક્ષાયિક ભાવ થાય છે આ ગુણસ્થાનમા પણ અગિયારમા ગુણસ્થાનની માફક સમ્યક્ચારિત્રની પૂર્ણતા નથી સમ્યગ્જ્ઞાન ગુણ જો કે ચોથા ગુણસ્થાનમા જ પ્રગટ થઈ ચુકયો હતો ભાવાર્થ- જો કે આત્માનો જ્ઞાનગુણ અનાદિકાળથી પ્રવાહરૂપ ચાલી આવી રહ્યો છે, તોપણ દર્શનમોહનીય કર્મનો ઉદય થવાથી તે જ્ઞાન મિથ્યારૂપ હતુ પરન્તુ ચોથા ગુણસ્થાનમા જ્યારે દર્શનમોહનીયકર્મના

ઉત્પનો અભાવ થઈ ગયો, ત્યારે તેજ આત્માનો જ્ઞાનગુણ સમ્યગ્જ્ઞાન કહેવાવા લાગ્યો અને પચમાદિ ગુણસ્થાનોમા તપશ્ચરણાદિના નિમિત્તથી અવધિ, મન પર્યય જ્ઞાન પણ કોઈ કોઈ જીવને પગટ થઈ જાય છે તથાપિ કેવલજ્ઞાનના થયા વિના સમ્યગ્જ્ઞાનની પૂર્ણતા થઈ શકતી નથી તેથી આ બારમા ગુણસ્થાન-સુધી જો કે સમ્યગ્દર્શનની પૂર્ણતા થઈ ગઈ છે (કેમકે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વના વગર ક્ષપકશ્રેણી ચઢાતી નથી અને ક્ષપકશ્રેણીના વગર બારમા ગુણસ્થાને જાય નહિ) તોપણ સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર ગુણ અત્યાર સુધી અપૂર્ણ છે, તેથી અત્યારસુધી મોક્ષ થતો નથી

તેરમુ સયોગ કેવલી ગુણસ્થાન યોગોના સદ્ભા-વની અપેક્ષાથી થાય છે, તેથી તેનુ નામ સયોગ અને કેવળજ્ઞાનના નિમિત્તથી સયોગ કેવળી છે. આ ગુણસ્થાનમા સમ્યગ્જ્ઞાનની પૂર્ણતા થઈ જાય છે, પરન્તુ ચારિત્ર ગુણની પૂર્ણતા ન હોવાથી, મોક્ષ થતો નથી

ચૌદમુ અયોગકેવળી ગુણસ્થાન યોગોના અભાવની અપેક્ષાએ છે તેથી તેનુ નામ અયોગકેવળી છે આ ગુણસ્થાનમા સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર એ ત્રણે ગુણોની પૂર્ણતા થઈ જાય છે, તેથી મોક્ષ પણ હવે દૂર રહ્યો નથી અર્થાત્ અ, ઇ, ઉ, ઋ, લૃ એ પાચ હ્રસ્વ સ્વરોનો ઉચ્ચાર કરવામા જેટલો વખત લાગે છે તેટલા જ વખતમા મોક્ષ થઈ જાય છે

૫૯૫ પ્ર. મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનનું સ્વરૂપ શું છે?

ઉ. મિથ્યાત્વ પ્રકૃતિના ઉદયથી અતત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનરૂપ આત્માના પરિણામ વિશેષને મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન કહે છે આ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનમા રહેવાવાળો જીવ વિપરીત શ્રદ્ધાન કરે છે અને સાચા ધર્મ તરફ તેની રુચિ (પ્રીતિ) હોતી નથી જેમકે પિત્તજ્વરવાળા રોગીને દૂધ વગેરે રસ કડવા લાગે છે, તેવી જ રીતે, તેને પણ સત્ય ધર્મ સારો લાગતો નથી

૫૯૬ પ્ર. મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનમાં કઈ કઈ પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે?

ઉ. કર્મની ૧૪૮ પ્રકૃતિયોમાથી સ્પર્શાદિ ૨૦ પ્રકૃતિયોનો અભેદ વિવક્ષાથી સ્પર્શાદિક ચારમા અને બંધન ૫, અને સંઘાત ૫ ની અભેદ વિવક્ષાથી પાંચે શરીરોમા અન્તર્ભાવ થાય છે, તેથી ભેદ વિવક્ષાથી સર્વ ૧૪૮ અને અભેદ વિવક્ષાથી ૧૨૨ પ્રકૃતિયો છે. સમ્યગ્મિથ્યાત્વ અને સમ્યક્પ્રકૃતિ એ બે પ્રકૃતિયોનો બંધ થતો નથી કેમકે એ બન્ને પ્રકૃતિયોની સત્તા સમ્યક્ત્વ પરિણામોથી મિથ્યાત્વ પ્રકૃતિના ત્રણ ખંડ કરવાથી થાય છે, તેથી અનાદિ મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવની બન્ધયોગ પ્રકૃતિ ૧૨૦ અને સત્ત્વયોગપ્રકૃતિ ૧૪૬ છે મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનમા તીર્થંકરપ્રકૃતિ, આહારક શરીર અને આહારક આગોપાગ એ ત્રણ પ્રકૃતિયોનો બંધ થતો નથી, કેમકે એ ત્રણ પ્રકૃતિયોનો બંધ સમ્યગ્દૃષ્ટિયોનેજ થાય છે, તેથી આ ગુણસ્થાનમા ૧૨૦ માથી ત્રણ ઘટાડવાથી ૧૧૭ પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે

૫૯૭ પ્ર. મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે?

ઉ. મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનમા, સમ્યક્પ્રકૃતિ, સમ્યગ્મિથ્યાત્વ પ્રકૃતિ, આહારક શરીર, આહારક અગોપાગ અને તીર્થંકર પ્રકૃતિ એ પાચ પ્રકૃતિયોનો આ ગુણસ્થાનમા ઉદય થતો નથી, તેથી ૧૨૨ પ્રકૃતિયોમાથી પાચ ઘટાડવાથી ૧૧૭ પ્રકૃતિયોનો ઉદય પહેલા મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનમા થાય છે

૫૯૮ પ્ર. મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનમાં સત્તા (સત્વ) કેટલી પ્રકૃતિયોની રહે છે?

ઉ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનમા ૧૪૮ પ્રકૃતિયોની સત્તા રહે છે

૫૯૯ પ્ર. સાસાદનગુણસ્થાન કોને કહે છે?

ઉ. પ્રથમોપશમ સમ્યક્ત્વના કાળમા જ્યારે વધારેમા વધારે ૬ આવલી અને ઓછામા ઓછો ૧ સમય બાકી રહે, તે સમયમા કોઈ એક અનન્તાનુબધી કષાયના ઉદયથી જેનુ સમ્યક્ત્વ નાશ થઈ ગયુ છે, એવો જીવ સાસાદનગુણસ્થાનવાળો થાય છે

૬૦૦ પ્ર પ્રથમોપશમ સમ્યક્ત્વ કોને કહે છે?

ઉ. સમ્યક્ત્વના ત્રણ ભેદ છે–દર્શનમોહનીયની ત્રણ પ્રકૃતિ અને અનન્તાનુબંધીની ૪ પ્રકૃતિ એવી રીતે સાત પ્રકૃતિયોનો ઉપશમ થવાથી જે ઉત્પન્ન થાય, તેને ઉપશમ સમ્યક્ત્વ કહે છે અને એ સાતે પ્રકૃતિયોનો ક્ષય થવાથી જે ઉત્પન્ન થાય, તેને ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વ કહે છે અને ૭ પ્રકૃતિયોના અનુદય અને સમ્યક્પ્રકૃતિ નામના મિથ્યાત્વના ઉદયથી જે ઉત્પન્ન થાય, તેને ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ કહે છે

ઉપશમ સમ્યક્ત્વના બે ભેદ છે પ્રથમોપશમસમ્યક્ત્વ, અને દ્વીતિયોપશમસમ્યક્ત્વ અનાદિ મિથ્યાદૃષ્ટિની પાચ અને સાદિ મિથ્યાદૃષ્ટિની સાત પ્રકૃતિયોના ઉપશમથી ઉત્પન્ન થાય, તેને પ્રથમોપશમ સમ્યક્ત્વ કહે છે

૬૦૧ પ્ર. દ્વીતીયોપશમ સમ્યક્ત્વ કોને કહે છે?

ઉ. સાતમા ગુણસ્થાનમા ક્ષાયોપશમિક સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવ શ્રેણી ચઢવાની સન્મુખ અવસ્થામા અનન્તાનુબંધી ચતુષ્ટયનુ વિસંયોજન (અપ્રત્યાખ્યાના-

દિરૂપ) કરીને દર્શનમોહનીયની ત્રણ પ્રકૃતિયોનો ઉપશમ કરીને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે છે, તેને દ્વીતીયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહે છે

૧૦૨ પ્ર. આવલી કોને કહે છે ?

ઉ. અસખ્યાત સમયની એક આવલી થાય છે

૧૦૩ પ્ર. સાસાદનગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે ?

ઉ. પહેલા ગુણસ્થાનમા જે ૧૧૭ પ્રકૃતિયોનો બધ થાય છે તેમાથી મિથ્યાત્વગુણસ્થાનમા જેની વ્યુચ્છિત્તિ છે, એવી સોળ પ્રકૃતિયો ઘટાડવાથી ૧૦૧ પ્રકૃતિયોનો બધ સાસાદનગુણસ્થાનમા થાય છે તે સોળ પ્રકૃતિના નામ—મિથ્યાત્વ, હુડકસસ્થાન, નપુસકવેદ, નરકગતિ, નરકગત્યાનુપૂર્વી, નરકાયુ, અસપ્રાપ્તાસૃપાટિકાસહનન, એકેન્દ્રિયજાતિ, વિકલત્રય જાતિ ત્રણ, સ્થાવર, આતાપ, સૂક્ષ્મ, અપર્યાપ્ત અને સાધારણ એ સોળ છે.

૧૦૪ પ્ર. વ્યુચ્છિત્તિ કોને કહે છે ?

ઉ. જે ગુણસ્થાનમા કર્મપ્રકૃતિયોનો બંધ, ઉદય અથવા સત્ત્વ (સત્તા) ની વ્યુચ્છિત્તિ કહી હોય, તે ગુણસ્થાન સુધી જ તે પ્રકૃતિયોનો બધ, ઉદય અથવા સત્તા પ્રાપ્ત થાય છે આગળના કોઈ પણ ગુણસ્થાનમા તે પ્રકૃતિયોનો બધ, ઉદય અથવા સત્ત્વ હોતા નથી તેને વ્યુચ્છિત્તિ કહે છે

૬૦૫ પ્ર. સાસાદનગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિ-તિયોનો ઉદય થાય છે?

ઉ. પહેલા ગુણસ્થાનમા જે ૧૧૭ પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે, તેમાથી મિથ્યાત્વ, આતાપ, સૂક્ષ્મ, અપર્યાપ્ત અને સાધારણ એ પાચ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનની વ્યુચ્છિન્ન પ્રકૃતિયો બાદ કરવાથી ૧૧૨ રહી, પરન્તુ નરકગત્યાનુપૂર્વીનો આ ગુણસ્થાનમાં ઉદય થતો નથી, તેથી આ ગુણસ્થાનમા ૧૧૧ પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે.

૬૦૬ પ્ર. સાસાદનગુણસ્થાનમાં સત્ત્વ (સત્તા) કેટલી પ્રકૃતિયોની રહે છે?

ઉ. સાસાદનગુણસ્થાનમા ૧૪૫ પ્રકૃતિયોની સત્તા રહે છે અહિંયા તીર્થંકર પ્રકૃતિ, આહારક શરીર, અને આહારક અગોપાગ એ ત્રણ પ્રકૃતિયોની સત્તા રહેતી નથી

૧૦૭ પ્ર. ત્રીજું મિશ્રગુણસ્થાન કોને કહે છે ?

ઉ. સમ્યગ્મિથ્યાત્વપ્રકૃતિના ઉદયથી જીવને કેવળ સમ્યક્ત્વ પરિણામ પ્રાપ્ત થતુ નથી અથવા કેવળ મિથ્યાત્વરૂપ પરિણામ પણ પ્રાપ્ત થતુ નથી, પરન્તુ મળેલા દહીગોળના સ્વાદની માફક એક ભિન્ન જાતિનુ મિશ્ર પરિણામ થાય છે, તેને મિશ્રગુણસ્થાન કહે છે

૧૦૮ પ્ર મિશ્ર ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે ?

ઉ. બીજા ગુણસ્થાનમા બધ પ્રકૃતિ ૧૦૧ હતી, તેમાથી વ્યુચ્છિન્નપ્રકૃતિ પચ્ચીસને (અનન્તાનુબધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, સ્ત્યાનગૃદ્ધિ, નિદ્રાનિદ્રા, પ્રચલાપ્રચલા, દુર્ભગ, દુ સ્વર, અનાદેય,

ન્યગ્રોધ સંસ્થાન, સ્વાતિસંસ્થાન, કુબ્જકસંસ્થાન, વામન સંસ્થાન, વજ્રનારાચ સંહનન, નારાચસંહનન, અર્દ્ધનારાચ સંહનન, કીલિત સંહનન, અપ્રશસ્ત-વિહાયોગતિ, સ્ત્રીવેદ, નીચગોત્ર, તિર્યંચગતિ, તિર્યં-ચગત્યાનુપૂર્વી, તિર્યંચાયુ અને ઉદ્યોત)ને બાદ કરવાથી બાકી રહી ૭૬, પરન્તુ આ ગુણસ્થાનમાં કોઈ પણ આયુકર્મનો બંધ થતો નથી, તેથી ૭૬ માંથી મનુષ્યાયુ અને દેવાયુ એ બન્નેને બાદ કરવાથી ૭૪ પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે નરકાયુની તો પહેલા ગુણ-સ્થાનમાં અને તિર્યંચાયુની બીજા ગુણસ્થાનમાં જ વ્યુચ્છિત્તિ થઈ ચૂકી છે

૬૦૯ પ્ર. મિશ્રગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે?

ઉ. બીજા ગુણસ્થાનમાં ૧૧૧ એકસો અગી-આર પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે, તેમાંથી વ્યુચ્છિન્ન પ્રકૃતિ નવ (અનન્તાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, એકેન્દ્રિયાદિક ૪ અને સ્થાવર ૧) ને બાદ

કરવાથી બાકી રહેલી ૧૦૨ માથી નરકગત્યાનુપૂર્વી-વગર (કેમકે તે બીજા ગુણસ્થાનમા બાદ કરેલી છે) બાકીની ત્રણ અનુપૂર્વી ઘટાડવાથી (કેમકે ત્રીજા ગુણસ્થાનમા મરણ નહિ હોવાથી કોઈપણ અનુ-પૂર્વીનો ઉદય નથી) બાકી રહેલી ૯૯ પ્રકૃતિ અને એક સમ્યગ્મિથ્યાત્વ પ્રકૃતિનો ઉદય આહીયા આવી મળ્યો, તે કારણથી આ ગુણસ્થાનમા ૧૦૦ પ્રકૃતિ-યોનો ઉદય થાય છે

૬૧૦ પ્ર. મિશ્રગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોની સત્તા રહે છે ?

ઉ. ત્રીજા મિશ્ર ગુણસ્થાનમા તીર્થંકર પ્રકૃતિને છોડીને ૧૪૭ પ્રકૃતિયોની સત્તા રહે છે

૬૧૧ પ્ર. ચોથા અવિરતસમ્યગ્દૃષ્ટિ ગુણસ્થાનનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. દર્શનમોહનીયની ત્રણ અને અનન્તાનુબ-ધીની ચાર પ્રકૃતિ એ સાત પ્રકૃતિયોના ઉપશમ, અથવા ક્ષય અથવા ક્ષયોપશમથી અને અપ્રત્યાખ્યા-

નાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભના ઉદયથી વ્રત રહિત સમ્યક્ત્વધારી ચોથા ગુણસ્થાનવર્તી થાય છે.

૬૧૨ પ્ર. આ ચોથા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે?

ઉ. ત્રીજા ગુણસ્થાનમા ૭૪ પ્રકૃતિયોનો બધ થાય છે, જેમા મનુષ્યાયુ, દેવાયુ અને તીર્થંકર પ્રકૃતિ એ ત્રણ સહિત ૭૭ પ્રકૃતિયોનો બધ આ ચોથામા થાય છે

૬૧૩ પ્ર. ચોથા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે?

ઉ. ત્રીજા ગુણસ્થાનમા ૧૦૦ પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે, તેમાથી વ્યુચ્છિન્ન પ્રકૃતિ સમ્યગ્મિથ્યાત્વ બાદ કરવાથી ૯૯ રહી, તેમા ચાર અનુપૂર્વી અને એક સમ્યક્પ્રતિમિથ્યાત્વ એ પાચ પ્રકૃતિયો ઉમેરવાથી ૧૦૪ પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે

૬૧૪ પ્ર. ચોથા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોની સત્તા રહે છે?

ઉ. સર્વની, અર્થાત્ ૧૪૮ પ્રકૃતિયોની, પરન્તુ

ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિને ૧૪૧ પ્રકૃતિયોની જ સત્તા છે

૬૧૫ પ્ર. પાંચમા દેશવિરત ગુણસ્થાનનું સ્વ-રૂપ શું છે?

ઉ પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા લોભના ઉદયથી જો કે સયમભાવ થતો નથી, તોપણ અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભના ઉપશમથી શ્રાવકવ્રતરૂપ દેશચારિત્ર થાય છે, તેને જ દેશવિરત નામે પાચમુ ગુણસ્થાન કહે છે પાચમુ આદિ ઉપરના સર્વ ગુણસ્થાનોમા સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્દર્શનનુ અવિનાભાવી સમ્યગ્જ્ઞાન અવશ્ય થાય છે, એના વિના પાચમા છઠ્ઠા વગેરે ગુણસ્થાનો થતાં નથી

૬૧૬ પ્ર. પાંચમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે?

ઉ. ચોથા ગુણસ્થાનમા જે ૭૭ પ્રકૃતિયોનો બધ કહ્યો છે, તેમાથી વ્યુચ્છિન્ન ૧૦ (અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, મનુષ્યગતિ, મનુષ્યગત્યાનુપૂર્વી, મનુષ્યાયુ ઔદારિક શરીર,

ઔદારિક અંગોપાંગ, વજ્રઋષભનારાચ સંહનન)ને બાદ કરવાથી બાકી રહેલી ૬૭ પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે

૬૧૭ પ્ર. પાંચમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે?

ઉ. ચોથા ગુણસ્થાનમા જે ૧૦૪ પ્રકૃતિયોનો ઉદય કહ્યો છે, તેમાથી વ્યુચ્છિન્ન પ્રકૃતિ ૧૭ [અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, દેવગતિ, દેવગત્યાનુપૂર્વી, દેવાયુ, નરકગતિ, નરકગત્યાનુપૂર્વી, નરકાયુ, વૈક્રિયિકશરીર, વૈક્રિયિકઅંગોપાંગ, મનુષ્યગત્યાનુપૂર્વી, તિર્યંગ્ગત્યાનુપૂર્વી, દુર્ભગ, અનાદેય, અપયશસ્કીર્તિ]ને બાદ કરવાથી બાકી રહેલી ૮૭ પ્રકૃતિયોનો ઉદય છે.

૬૧૮ પ્ર. પાંચમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોની સત્તા રહે છે?

ઉ. ચોથા ગુણસ્થાનમા જે ૧૪૮ ની સત્તા રહેવાનુ કહ્યુ છે, તેમાથી વ્યુચ્છિન્ન પ્રકૃતિ એક નરકાયુ વગર ૧૪૭ પ્રકૃતિની સત્તા રહે છે, પરન્તુ

ક્ષાયિક સમ્યગ્દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ ૧૪૦ પ્રકૃતિની જ સત્તા રહે છે

૬૧૯ પ્ર. છઠ્ઠા પ્રમત્તવિરત નામના ગુણસ્થાનનું સ્વરૂપ શું છે?

ઉ. સંજ્વલન અને નોકષાયના તીવ્ર ઉદયથી સંયમભાવ તથા મલજનક પ્રમાદ એ બન્ને ય એક સાથે થાય છે [જો કે સંજ્વલન અને નોકષાયનો ઉદય ચારિત્ર ગુણનો વિરોધી છે, તથાપિ પ્રત્યાખ્યાનાવરણ કષાયનો ઉપશમ થવાથી પ્રાદુર્ભૂત સકલ સંયમને ઘાતવામાં અસમર્થ નથી, તેથી ઉપચારથી સંયમનો ઉત્પાદક કહ્યો છે] તેથી આ ગુણસ્થાનવર્તી મુનિને પ્રમત્ત વિરત અર્થાત્ ચિત્રલાચરણી કહે છે

૬૨૦ પ્ર છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે.

ઉ. પાંચમા ગુણસ્થાનમાં જે ૬૭ પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે, તેમાંથી પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ એ ચાર વ્યુચ્છિન્ન પ્રકૃતિયો બાદ કર-

વાથી બાકી રહેલી ૬૩ પ્રકૃતિયોનો બધ થાય છે

૬૨૧ પ્ર. છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે?

ઉ. પાચમા ગુણસ્થાનમા ૮૭ પ્રકૃતિયોનો ઉદય કહ્યો છે તેમાથી વ્યુચ્છિન્ન પ્રકૃતિ આઠ (પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, તિર્યંગ્ગતિ, તિર્યંગાયુ, ઉદ્યોત, અને નીચગોત્ર)ને ઘટાડવાથી બાકી રહેલી ૭૯ પ્રકૃતિયોમા આહારક શરીર, અને આહારક અગોપાગ એ બે પ્રકૃતિ ઉમેરવાથી ૮૧ પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે

૬૨૨ પ્ર છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોની સત્તા છે?

ઉ. પાચમા ગુણસ્થાનમા ૧૪૭ પ્રકૃતિયોની સત્તા કહી છે, તેમાથી વ્યુચ્છિન્ન પ્રકૃત્તિ એક તિર્યંગાયુને ઘટાડવાથી ૧૪૬ પ્રકૃતિયોની સત્તા રહે છે, પરન્તુ ક્ષાયિકસમ્યગ્દષ્ટિને ૧૩૯ની જ સત્તા છે

૬૨૩ પ્ર સાતમા અપ્રમત્તવિરત નામના ગુણસ્થાનનું સ્વરૂપ શું છે?

ઉ. સજ્વલન અને નોકષાયને। મદ ઉદય થવાથી પ્રમાદરહિત સયમભાવ થાય છે, તે કારણથી આ ગુણસ્થાનવર્ત્તી મુનિને અપ્રમત્તવિરત કહે છે

૬૨૪ પ્ર. અપ્રમત્તવિરતગુણસ્થાનના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે ભેદ છે-સ્વસ્થાન અપ્રમત્તવિરત, અને સાતિશય અપ્રમત્તવિરત.

૬૨૫ પ્ર. સ્વસ્થાનઅપ્રમત્તવિરત કોને કહે છે?

ઉ. જે હજારો વખત છઠ્ઠાથી સાતમામા અને સાતમામાથી છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમા આવે જાય, તેને સ્વસ્થાનઅપ્રમત્ત કહે છે.

૬૨૬ પ્ર. સાતિશય અપ્રમત્તવિરત કોને કહે છે?

ઉ. જે શ્રેણી ચઢવાની સન્મુખ હોય, તેને સાતિશય અપ્રમત્તવિરત કહે છે

૬૨૭ પ્ર શ્રેણી ચઢવાને પાત્ર કોણ છે?

ઉ. ક્ષાયિકસમ્યગ્દષ્ટિ અને દ્વીતીયોપશમ-સમ્યગ્દષ્ટિ જ શ્રેણી ચઢે છે, પ્રથમોપશમ

સમ્યક્ત્વવાળા તથા ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વવાળા શ્રેણી ચઢી શકતા નથી

પ્રથમોપશમસમ્યક્ત્વવાળા જીવ પ્રથમોપશમસમ્યક્ત્વને છોડીને ક્ષાયોપશમિક સમ્યગ્દષ્ટિ થઇને પ્રથમ જ અનન્તાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા અને લોભનુ વિસંયોજન કરીને દર્શનમોહનીયની ત્રણ પ્રકૃતિયોને ઉપશમ કરીને યા તો દ્વીતીયોપશમસમ્યગ્દષ્ટિ થઇ જાય અથવા ત્રણે પ્રકૃતિયોનો ક્ષય કરી ક્ષાયિકસમ્યગ્દષ્ટિ થઇ જાય, ત્યારે શ્રેણી ચઢવાને પાત્ર થાય છે

૬૨૮ પ્ર. શ્રેણી કોને કહે છે?

ઉ. જ્યા ચારિત્રમોહનીયકર્મની બાકી રહેલી ૨૧ પ્રકૃતિયોને ક્રમથી ઉપશમ તથા ક્ષય કરાય, તેને શ્રેણી કહે છે

૬૨૯ પ્ર. શ્રેણીના કેટલા ભેદ છે?

ઉ. બે ભેદ છે ઉપશમશ્રેણી અને ક્ષપકશ્રેણી

૬૩૦ પ્ર. ઉપશમશ્રેણી કોને કહે છે?

ઉ. જેમા ચારિત્રમોહનીય કર્મની ૨૧ પ્રકૃતિયોનો ઉપશમ કરાય, તેને ઉપશમશ્રેણી કહે છે

૬૩૧ પ્ર. ક્ષપકશ્રેણી કોને કહે છે?

ઉ. જેમા ઉપરની ૨૧ પ્રકૃતિયોનો ક્ષય કરાય

૬૩૨ પ્ર એ બન્ને શ્રેણિઓમાં કયા કયા જીવ ચઢે છે?

ઉ ક્ષાયિકસમ્યગ્દષ્ટિ તો બન્નેય શ્રેણીએ ચઢે છે અને દ્વિતીયોપશમસમ્યગ્દષ્ટિ ઉપશમશ્રેણીએ જ ચઢે છે, ક્ષપકશ્રેણી ચઢતો નથી

૬૩૩ પ્ર. ઉપશમ શ્રેણીને કયા કયા ગુણસ્થાન છે?

ઉ. ઉપશમ શ્રેણીને ચાર ગુણસ્થાન છે આઠમુ અપૂર્વકરણ, નવમું અનિવૃત્તિકરણ, દશમુ સૂક્ષ્મસામ્પરાય અને અગીયારમુ ઉપશાન્ત મોહ છે.

૬૩૪ પ્ર. ક્ષપક શ્રેણીને કયા કયા ગુણસ્થાન છે?

ઉ. આઠમુ અપૂર્વકરણ, નવમુ અનિવૃત્તિકરણ, દશમુ સૂક્ષ્મસાપરાય, બારમુ ક્ષીણમોહ એ

ચાર ગુણસ્થાન છે.

૬૩૫ પ્ર. ચારિત્ર મોહનીયની ૨૧ પ્રકૃતિયોના ઉપશમભાવને તથા ક્ષય કરવાને માટે આત્માના કયા પરિણામ નિમિત્ત કારણ છે?

ઉ. અધ:કરણ, અપૂર્વકરણ, અને અનિવૃત્તિકરણ એ ત્રણ નિમિત્ત કારણ છે.

૬૩૬ પ્ર. અધ:કરણ કોને કહે છે?

ઉ. જે કરણમા (પરિણામ સમૂહમા) ઉપરિતનસમયવર્તી તથા અધસ્તનસમયવર્તી જીવોના પરિણામ સદશ તથા વિસદસ હોય, તેને અધ કરણ કહે છે તે અધ કરણ સાતમા ગુણસ્થાનમા થાય છે

૬૩૭ પ્ર. અપૂર્વકરણ કોને કહે છે?

ઉ જે કરણમા ઉત્તરોત્તર અપૂર્વને અપૂર્વ પરિણામ થતા જાય અર્થાત્ ભિન્નસમયવર્તી જીવોના પરિણામ સદા વિસદશ જ હોય અને એક સમયવર્તી જીવોના પરિણામ સદશ પણ હોય અને વિસદશ પણ હોય તેને અપૂર્વકરણ કહે છે અને એજ આઠમુ ગુણસ્થાન છે

૬૩૮ પ્ર. અનિવૃત્તિકરણ કોને કહે છે ?

ઉ જે કરણમા ભિન્નસમયવર્તી જીવોના પરિ-
ણામ વિસદશ જ હોય અને એક સમયવર્તી જીવોના
પરિણામ સદશ જ હોય, તેને અનિવૃત્તિકરણ કહે છે
એજ નવમું ગુણસ્થાન છે એ ત્રણેય કરણોના પરિ-
ણામ પ્રતિસમય અનન્તગુણી વિશુદ્ધતા માટે થાય છે

૬૩૯ પ્ર. અધ:કરણનું દૃષ્ટાન્ત શું છે ?

ઉ. એક દેવદત્ત નામના રાજાને ૩૦૭૨ મનુષ્ય
(જે ૧૬ કચેરીઓમા બેઠેલા) સેવક છે પહેલી કચે-
રીમા ૧૬૨ મનુષ્ય છે બીજીમા ૧૬૬ ત્રીજીમા
૧૭૦, ચોથીમા ૧૭૪, પાચમીમા ૧૭૮, છઠ્ઠીમા
૧૮૨, સાતમીમા ૧૮૬, આઠમીમા ૧૯૦, નવમીમા
૧૯૪, દશમીમા ૧૯૮, અગીયારમીમા ૨૦૨, બાર-
મીમા ૨૦૬, તેરમીમા ૨૧૦, ચૌદમીમા ૨૧૪, પદ-
રમીમા ૨૧૮, અને સોળમીમા ૨૨૨ મનુષ્ય કામ કરેછે

પહેલી કચેરીમા ૧૬૨ મનુષ્યોમાથી પહેલા
મનુષ્યનો પગાર રુ ૧), બીજાનો ર ૨), ત્રીજાનો

રૂ ૩), એવી રીતે એક એક વધતા ૧૬૨ મા મનુ-ષ્યનો પગાર ૧૬૭) છે

બીજી કચેરીમા ૧૬૬ મનુષ્યો કામ કરે છે, તેમાથી પહેલા મનુષ્યનો પગાર રૂ ૪૦) છે અને બીજા, ત્રીજા વગેરેના પગારમા એક એક રુપીઓ ક્રમ-થી વધારતા ૧૬૬ મા મનુષ્યનો પગાર રૂ ૨૦૫) છે

ત્રીજી કચેરીમા ૧૭૦ મનુષ્યો કામ કરે છે, તેમાથી પહેલા મનુષ્યનો પગાર રુ ૮૦) છે અને બીજા ત્રીજા આદિ મનુષ્યોનો એક એક રૂપીઓ પગારમા વ-ધારતા વધારતા ૧૭૦મા મનુષ્યનો પગાર રૂ ૨૪૯) છે

ચોથી કચેરીમા ૧૭૪ મનુષ્યો કામ કરે છે તેમાથી પહેલા મનુષ્યોનો પગાર રૂ ૧૨૧) છે અને બીજા, ત્રીજા આદિ મનુષ્યોનો એક એક રૂપીઓ વધતા ૧૭૪ મા મનુષ્યનો પગાર ૨૯૪ રૂપીઆ થાય છે, એવી રીતે ક્રમથી ૧૬મી કચેરીમા જે ૨૨૨ મનુષ્ય નોકર છે, તેમાથી પહેલાનો પગાર રૂ ૬૯૧) અને ૨૨૨મા મનુષ્યનો પગાર ૯૧૨) છે આ દષ્ટાન્તમા

પહેલી કચેરીમા ૩૯ મનુષ્યોને પગાર, ઉપરની કચે-રીઓના કોઈ પણ મનુષ્યના પગાર સાથે મળતો નથી. તથા છેલ્લા ૫૭ મનુષ્યોને પગાર નીચેની કચેરીઓના કોઇપણ મનુષ્યના પગાર સાથે મળતો નથી બાકીના પગાર ઉપર નીચેની કચેરીઓના પગારોની સાથે યથાસભવ સદૃશ પણ છે એવી રીતે યથાર્થમા પણ ઉપરના સમય સબધી પરિણામો અને નીચેના સમય સબધી પરિણામોમા સદૃશતા યથાસભવ જાણવી તેનુ વિશેષ સ્વરૂપ ગોમટ્ટસારજીના ગુણસ્થા-નાધિકારમા તથા છાપેલા સુશીલા ઉપન્યાસના ૨૪૭ મા પાનાથી ૨૬૩ મા પાના સુધીમા જોવુ.

૧૪૦ પ્ર. સાતમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિ-યોનો બધ થાય છે?

ઉ. છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં જે ૬૩ પ્રકૃતિયોનો બધ કહ્યો છે, તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિ પ્રકૃતિ છના (અસ્થિર, અશુભ, અસાતા, અયશસ્કીર્તિ, અરતિ અને શોક)ના ઘટવાથી બાકી રહેલી ૫૭ પ્રકૃતિમા આહારકશરીર

અને આહારક અંગોપાંગ એ બે પ્રકૃતિયોને મેળ-વાથી ૫૯ પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે.

૬૪૧ પ્ર. સાતમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિ-યોનો ઉદય થાય છે?

ઉ. છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં જે ૮૧ પ્રકૃતિયોનો ઉદય કહ્યો છે, તેમાંથી વ્યુચ્છિત્તિ પ્રકૃતિ પાંચ (આહારક શરીર, આહારક અંગોપાંગ, નિદ્રાનિદ્રા, પ્રચલાપ્રચલા અને સ્ત્યાનગૃદ્ધિ) ના ઘટવાથી બાકી રહેલી ૭૬ પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે

૬૪૨ પ્ર. સાતમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિ-યોની સત્તા રહે છે?

ઉ. છઠ્ઠા ગુણસ્થાનની માફક આ ગુણસ્થાનમા પણ ૧૪૬ પ્રકૃતિયોની સત્તા રહે છે, કિન્તુ ક્ષાયિક-સમ્યગ્દષ્ટિને ૧૩૯ પ્રકૃતિની જ સત્તા રહે છે

૬૪૩ પ્ર. આઠમા અપૂર્વકરણ ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોનો બંધ થાય છે?

ઉ. સાતમા ગુણસ્થાનમા જે ૫૯ પ્રકૃતિયોનો

બધ કહ્યો છે, તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિ પ્રકૃતિ એક દેવાયુના ઘટાડવાથી ૫૮ પ્રકૃતિયોનો બધ થાય છે

૬૪૪ પ્ર આઠમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે?

ઉ. સાતમા ગુણસ્થાનમા જે ૭૬ પ્રકૃતિયોનો ઉદય કહ્યો છે, તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિ પ્રકૃતિ ચાર (સમ્યક્‌પ્રકૃતિ, અર્દ્ધનારાચ, કીલક, અસપ્રાપ્તાસૃપાટિકા સહનન)ના ઘટાડવાથી બાકી રહેલી ૭૨ પ્રકૃતિયોનો ઉદય થાય છે

૬૪૫ પ્ર આઠમા અપૂર્વકરણ ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિયોની સત્તા રહે છે?

ઉ. સાતમા ગુણસ્થાનમા જે ૧૪૬ પ્રકૃતિયોની સત્તા કહી છે, તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃતિ અનન્તાનુબધી, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ એ ચારને ઘટાડવાથી દ્વિતીયોપશમ સમ્યગ્દષ્ટિ ઉપશમ શ્રેણીવાળાને તો ૧૪૨ પ્રકૃતિની સત્તા છે, પરન્તુ ક્ષાયિકસમ્યગ્દષ્ટિ ઉપશમશ્રેણીવાળાને દર્શનમોહનીયની ત્રણ પ્રકૃતિ

રહિત ૧૩૯ ની સત્તા રહે છે અને ક્ષપકશ્રેણીવાળાને સાતમા ગુણસ્થાનની વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃતિ આઠ (અનન્તાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ તથા દર્શનમોહનીયની ત્રણ અને એક દેવાયુ) ને ઘટાડવાથી બાકી રહેલી ૧૩૮ પ્રકૃતિયોની સત્તા રહે છે

૬૪૬ પ્ર નવમા અનિવૃત્તિકરણ ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિઓનો બંધ થાય છે ?

ઉ. આઠમા ગુણસ્થાનમા જે ૫૮ પ્રકૃતિઓનો બધ કહ્યો છે, તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃત્તિ છત્રીશ (નિદ્રા, પ્રચલા, તીર્થંકર, નિર્માણ, પ્રશસ્ત વિહાયોગતિ, પચેન્દ્રિયજાતિ, તૈજસ શરીર, કાર્માણ શરીર, આહારક શરીર, આહારક અગોપાગ, સમચતુરસ્ર સસ્થાન, વૈક્રિયિકશરીર, વૈક્રિયિક અગોપાગ, દેવગતિ, દેવગત્યાનુપૂર્વી, રૂપ, રસ, ગધ, સ્પર્શ, અગુરુલઘુત્વ, ઉપઘાત, પરઘાત, ઉચ્છ્વાસ, ત્રસ, બાદર, પર્યાપ્ત, પ્રત્યેક, સ્થિર, શુભ,સુભગ, સુસ્વર, આદેય, હાસ્ય, રતિ, જુગુપ્સા, ભય) ને ઘટાડવાથી બાકી રહેલી ૨૨

પ્રકૃતિઓનો બંધ થાય છે

૬૪૭ પ્ર નવમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય છે?

ઉ. આઠમા ગુણસ્થાનમા જે ૭૨ પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય છે, તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃતિ ૭ (હાસ્ય, રતિ અરતિ, શોક, ભય, જુગુપ્સા) ને ઘટાડવાથી બાકી રહેલી ૬૬ પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય છે

૬૪૮ પ્ર. નવમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિઓની સત્તા રહે છે?

ઉ. આઠમા ગુણસ્થાનની માફક આ ગુણસ્થાનમા પણ ઉપશમશ્રેણીવાળા દ્વિતીયોપશમસમ્યગ્દૃષ્ટિને ૧૪૨, ક્ષાયિક સમ્યગ્દૃષ્ટિને ૧૩૯ પ્રકૃતિનો અને ક્ષપકશ્રેણીવાલાને ૧૩૮ પ્રકૃતિઓની સત્તા રહે છે

૬૪૯ પ્ર દશમા ગુણસ્થાન સૂક્ષ્મસામ્પરાયનુ સ્વરૂપ શું છે?

ઉ. અત્યન્ત સૂક્ષ્મ અવસ્થાને પ્રાપ્ત લોભ કષાયના ઉદયને અનુભવ કરતા જીવને સૂક્ષ્મસામ્પરાય

નામનુ દશમુ ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે

૧૫૦ પ્ર દશમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિઓનો બંધ થાય છે ?

ઉ. નવમા ગુણસ્થાનમા જે ૨૨ પ્રકૃતિઓનો બધ થાય છે, તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃતિ પાચ (પુરૂષવેદ, સજ્વલન ક્રોધ, માન, માયા, લોભ) ને ઘટાડવાથી બાકી રહેલી ૧૭ પ્રકૃતિઓનો બધ થાય છે

૧૫૧ પ્ર. દશમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય છે ?

ઉ. નવમા ગુણસ્થાનમા જે ૬૬ પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય છે, તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃતિ ૭ (સ્ત્રીવેદ, પુરૂષવેદ, નપુસકવેદ, સજ્વલન ક્રોધ, માન, માયા) ને ઘટાડવાથી બાકી રહેલી ૬૦ પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય છે

૧૫૨ પ્ર. દશમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિઓની સત્તા રહે છે ?

ઉ. ઉપશમશ્રેણીમા તો નવમા ગુણસ્થાનની મા-

કક દ્વિતીયોપશમસમ્યગ્દષ્ટિને ૧૪૨ પ્રકૃતિ અને ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિને ૧૩૮ પ્રકૃતિ અને ક્ષપકશ્રેણીવાલાને નવમા ગુણસ્થાનમા જે ૧૩૮ પ્રકૃતિઓની સત્તા રહે છે, તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃતિ ૩૬ (તિર્યગ્ગતિ ૧, તિર્યગ્ગત્યાનુપૂર્વી ૧, વિકલત્રયની ૩, નિદ્રાનિદ્રા ૧, પ્રચલાપ્રચલા ૧, સ્ત્યાનગૃદ્ધિ ૧, ઉદ્યોત ૧, આતપ ૧, એકેન્દ્રિય ૧, સાધારણ ૧, સૂક્ષ્મ ૧, સ્થાવર ૧, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણની ૪, પ્રત્યાખ્યાનાવરણની ૪, નોકષાયની ૯, સંજ્વલન ક્રોધ ૧, માન ૧, માયા ૧, નરકગતિ ૧, નરકગત્યાનુપૂર્વી ૧) ને ઘટાડવાથી બાકી રહેલી ૧૦૨ પ્રકૃતિઓની સત્તા છે

૬૫૩ પ્ર. અગીઆરમા ઉપશાન્તમોહ ગુણસ્થાનનુ સ્વરૂપ શું છે?

ઉ ચારિત્રમોહનીયની ૨૧ પ્રકૃતિઓનો ઉપશમ થવાથી યથાખ્યાતચારિત્રને ધારણ કરવાવાળા મુનિને અગ્યારમા ઉપશાન્તમોહ નામનુ ગુણસ્થાન થાય છે આ ગુણસ્થાનનો કાળ સમાપ્ત થતા મોહનીયના ઉ-

જેથી જીવ નીચલા ગુણસ્થાનોમા આવી જાય છે

૬૫૪ પ્ર. ૧૧મા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિઓનો બંધ થાય છે?

ઉ. દશમા ગુણસ્થાનમા જે ૧૭ પ્રકૃતિઓનો બધ થતો હતો, તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃતિ ૧૬ એટલે જ્ઞાનાવરણની ૫ દર્શનાવરણની ૪ અન્તરાયની ૫, યશકીર્તિ ૧ ઉચ્ચગોત્ર ૧, એ સર્વને ઘટાડવાથી બાકી રહેલી એક માત્ર સાતાવેદનીયપ્રકૃતિનો બધ થાય છે

૬૫૫ પ્ર અગીઆરમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય છે?

ઉ. દશમા ગુણસ્થાનમા જે ૬૦ પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય છે, તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃત્તિ એક સજ્વલન લોભને ઘટાડવાથી બાકી રહેલી ૫૯ પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય છે

૬૫૬ પ્ર. અગીઆરમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિઓની સત્તા રહે છે?

ઉ નવમા ગુણસ્થાન અને દશમા ગુણસ્થાનની માફક દ્વિતીયોપશમસમ્યગ્દષ્ટિને ૧૪૨ પ્રકૃતિ અને ક્ષાયિકસમ્યગ્દષ્ટિને ૧૩૯ પ્રકૃતિઓની સત્તા રહે છે

૬૫૭ પ્ર. બારમા ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાનનુ સ્વરૂપ શું છે? અને તે કોને પ્રાપ્ત થાય છે?

ઉ. મોહનીય કર્મનો અત્યન્ત ક્ષય થવાથી સ્ફટિક ભાજનગત જળની માફક અત્યન્ત નિર્મલ અવિનાશી યથાખ્યાત ચારિત્રના ધારક મુનિને ક્ષીણમોહ નામનુ બારમુ ગુણસ્થાન થાય છે

૬૫૮ પ્ર બારમા ગુણસ્થાનમાં બંધ કેટલી પ્રકૃતિઓનો થાય છે?

ઉ. એક સાતાવેદનીય માત્રનો બધ થાય છે

૬૫૯ પ્ર. બારમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય છે?

ઉ. અગ્યારમા ગુણસ્થાનમા જે ૫૯ પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય છે, તેમાથી વજ્રનારાચ અને નારાચ

એ બે વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃતિઓને ઘટાડવાથી ૫૭ પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય છે

૬૬૦ પ્ર બારમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિઓની સત્તા રહે છે?

ઉ. દશમા ગુણસ્થાનમા ક્ષપક શ્રેણીવાળાની અપેક્ષાએ ૧૦૨ પ્રકૃતિઓની સત્તા છે તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃતિ સંજ્વલન લોભના ઘટાડવાથી બાકીની રહેલી ૧૦૧ પ્રકૃતિઓની સત્તા રહે છે

૬૬૧ પ્ર. તેરમા સયોગકેવળી નામના ગુણસ્થાનનું સ્વરૂપ શું છે? અને તે કોને પ્રાપ્ત થાય છે?

ઉ ઘાતીઆ કર્મોની ૪૭ (જુઓ પ્રશ્ન ૩૮૭) અને અઘાતીઆ કર્મોની ૧૦ (નરકગતિ તિર્યંગ્ગતિ, નરકગત્યાનુપૂર્વી, તિર્યંગ્ગત્યાનુપૂર્વી, વિકલત્રય ૩, આયુત્રિક ૩, ઉદ્યોત આતપ એકેન્દ્રિય સાધારણ સૂક્ષ્મ અને સ્થાવર) મળીને ૬૩ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય થવાથી લોકાલોકપ્રકાશક કેવળજ્ઞાન તથા મનોયોગ,

વચનયોગ અને કાયયોગના ધારક અરહંત ભટ્ટારકને સયોગકેવળી નામે તેરમુ ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે, તેજ કેવળી ભગવાન પોતાની દિવ્યધ્વનિથી ભવ્ય જીવોને મોક્ષમાર્ગનો ઉપદેશ આપીને સંસારમા મોક્ષ-માર્ગનો પ્રકાશ કરે છે

૬૬૨ પ્ર તેરમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિ-ઓનો ઉદય થાય છે?

ઉ. એક માત્ર સાતાવેદનીયનો બંધ થાય છે

૬૬૩ પ્ર તેરમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિ-ઓનો ઉદય થાય છે?

ઉ. બારમા ગુણસ્થાનમા જે સત્તાવન પ્રકૃતિ-ઓનો ઉદય થાય છે, તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃતિ સોળ (જ્ઞાનાવરણની ૫, અન્તરાયની ૫, દર્શના વરણની ૪, નિદ્રા અને પ્રચલા) ને ઘટાડવાથી બાકી રહેલી ૪૧ પ્રકૃતિઓમા તીર્થંકરની અપેક્ષાથી એક તીર્થંકર પ્રકૃતિ ગણવાથી ૪૨ પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય છે

૬૬૪ પ્ર. તેરમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિઓની સત્તા રહે છે ?

ઉ. બારમા ગુણસ્થાનમા જે ૧૦૧ પ્રકૃતિઓની સત્તા છે તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃતિ સોળ (જ્ઞાનાવરણની ૫, અન્તરાયની ૫, દર્શનાવરણની ૪, નિદ્રા ૧, પ્રચલા ૧) ને ઘટાડવાથી બાકી રહેલી ૮૫ પ્રકૃતિઓની સત્તા રહે છે

૬૬૫ પ્ર. ચૌદમા અયોગી કેવળી નામના ગુણસ્થાનનું સ્વરૂપ શું છે? અને તે કોને પ્રાપ્ત થાય છે ?

ઉ. મન, વચન, કાયના યોગોથીરહિત કેવળજ્ઞાન સહિત અરહન્ત ભટ્ટારક [ભગવાન] ને ચૌદમુ ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે આ ગુણસ્થાનનો કાળ અ ઇ ઉ ઋ લૃ એ પાચ હ્રસ્વ સ્વરોનો ઉચ્ચાર કરવાની બરાબર છે પોતાના ગુણસ્થાનના કાળના દ્વિચરમ સમયમા સત્તાની ૮૫ પ્રકૃતિઓમાંથી ૭૨ પ્રકૃતિઓનો અને ચરમ સમયમા ૧૩ પ્રકૃતિઓનો

નાશ કરીને, અરહંત ભગવાન્ મોક્ષધામે [સિદ્ધ-
શિલાએ] પધારે છે

**૬૬૬ પ્ર. ચૌદમા ગુણસ્થાનમા કેટલી પ્રકૃતિ-
ઓનો બંધ થાય છે ?**

ઉ તેરમા ગુણસ્થાનમા જે એક સાતાવેદની-
યનો બધ થતો હતો, તેની આ ગુણસ્થાનમા વ્યુચ્છિત્તિ
થવાથી કોઈપણ પ્રકૃતિનો બધ થતો નથી

**૬૬૭ પ્ર. ચૌદમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિ-
ઓનો ઉદય થાય છે ?**

ઉ. તેરમા ગુણસ્થાનમા જે ૪૨ પ્રકૃતિઓનો
ઉદય થાય છે, તેમાથી વ્યુચ્છિત્તિપ્રકૃતિ ત્રીશ
[વેદનીય ૧, વજ્રઋષભનારાચ સહનન ૧, નિર્માણ
૧, સ્થિર ૧, અસ્થિર ૧, શુભ ૧, અશુભ ૧,
સુસ્વર ૧, દુસ્વર ૧, પ્રશસ્ત વિહાયોગતિ ૧, અ-
પ્રશસ્ત વિહાયોગતિ ૧, ઔદારિક શરીર ૧, ઔદા
રિક અગોપાગ ૧, તૈજસ શરીર ૧, કાર્માણ શરીર

૧, સમચતુરસ્રસંસ્થાન ૧, ન્યગ્રોધ ૧, સ્વાતિ ૧, કુબ્જક ૧, વામન ૧, હુંડક ૧, સ્પર્શ ૧, રસ ૧, ગંધ ૧, વર્ણ ૧, અગુરુલઘુત્વ ૧, ઉપઘાત ૧, પરઘાત ૧, ઉચ્છ્વાસ ૧, અને પ્રત્યેક] ને ઘટાડવાથી બાકી રહેલી ૧૨ પ્રકૃતિઓ [વેદનીય ૧, મનુષ્યગતિ ૧, મનુષ્યાયુ ૧, પંચેન્દ્રિયજાતિ ૧, સુભગ ૧, ત્રસ ૧, બાદર ૧, પર્યાપ્ત ૧, આદેય ૧, યશકીર્તિ ૧, તીર્થંકર પ્રકૃતિ ૧ અને ઉચ્ચગોત્ર ૧] નો ઉદય થાય છે

૬૬૮ પ્ર. ચૌદમા ગુણસ્થાનમાં કેટલી પ્રકૃતિઓની સત્તા રહે છે ?

ઉ. તેરમા ગુણસ્થાનની માફક આ ગુણસ્થાનમા પણ ૮૫ પ્રકૃતિઓની સત્તા છે, પરન્તુ દ્વિચરમ સમયમા ૭૨ અને અન્તિમ સમયમા ૧૩ પ્રકૃતિઓની સત્તાનો નાશ કરીને, અરહંત ભગવાન્ મોક્ષે પધારે છે.

ઇતિ પંચમોઽધ્યાય સમાપ્ત

ગ્રન્થકર્ત્તાનું અન્તિમ વક્તવ્ય.

દોહા.

વંદૌ શ્રી મહાવીરજિન, વર્દ્ધમાન ગુણખાન,
ભવ્યસરોજસમૂહરવિ, કરન સકલ કલ્યાન ૧

પ્રાંત ગ્વાલિયરમે બસે, ભિંડ નગર શુભ સ્થાન,
શ્રીયુત માધવસિંહ નૃપ, ન્યાય નીતિ ગુણખાન ૨

અર્ગલપુરવાસી બણિક, જાતિ બઘેરા જાન,
લછમન સુત ગોપાળ તહઁ, કીની આય દુકાન ૩

ઇન્દ્રપ્રસ્થવાસી સુજન, મોતીલાલ સુજાન,
ઉદાસીન સંસારસે, ખોજત નિજ કલ્યાન ૪

આયે યા પુર ભિંડમે, ઢૂંઢત તત્ત્વજ્ઞાન,
તિન નિમિત્ત લઘુ ગ્રન્થ યહ, રચ્યૌ સ્વપરહિત જાન. ૫

શ્રીયુત પન્નાલાલજી, અતિ સજ્જન ગુણવાન,
તિન નિજ કાજ વિહાય સબ, કરી સહાય સુજાન ૬

અલ્પબુદ્ધિ મમ વિષય યહ, જિનસિદ્ધાન્ત મહાન,
ભૂલ દેખિકે શોધિયો, કરિયો ક્ષમા સુજાન ૭

જે સજ્જન ઇન ગ્રન્થકો, પઢૈ નિત્ય ધરિ ધ્યાન,
તે શ્રી જિનસિદ્ધાન્તમે, કરે પ્રવેશ સુજાન ૮
વિક્રમ સવત સહસ ઇક, નૌસૈ છ્યાસઠિ જાન,
કૃષ્ણપક્ષ શ્રાવણ પ્રથમ, તિથિ નવમી દિન ભાન ૯
જિનસિદ્ધાન્તપ્રવશિકા, યા દિન પૂરન જાન,
પઢહુ પઢાવહુ ચિર જિયહુ, યાવચ્ચન્દ્રસુભાન ૧૦.

ઇતિ શ્રી જૈન સિદ્ધાન્ત પ્રવેશિકા સમાપ્તા

શુદ્ધિ.

પ્રશ્ન.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૩૬૫–ઉત્તર	અસખ્યાત આવલી	સખ્યાત આવલી
૫૯૬–ઉત્તર	૧૨૦ અને સત્વ-યોગ પ્રકૃતિ ૧૪૬	૧૧૭ અને સત્વ-યોગ પ્રકૃતિ ૧૪૩
૬૫૭–ઉત્તર	ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિ-ને ૧૩૮	ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિ-ને ૧૩૯

વિષયાનુક્રમણિકા.

અ

આ

ઇ

ઘ

ત

દ

ધ

ન

પ

બ

ય

ર

શ

સ

સમ્યગ્જ્ઞાનના વિષય દ્રવ્યાનુયોગનું સ્વરૂપઃ—

जीवाजीवसुतत्त्वे, पुण्यापुण्ये च बन्धमोक्षौ च ।
द्रव्यानुयोगदीपः, श्रुतविद्यालोकमातनुते ॥

અન્વયાર્થઃ—દ્રવ્યાનુયોગરૂપી દીપક જીવ અને અજીવ તત્ત્વને, પુણ્ય અને પાપને તથા બંધ અને મોક્ષને ભાવ શ્રુતજ્ઞાનને અનુકૂળ નિરૂપણ કરે છે.

ભાવાર્થઃ—જે શાસ્ત્ર. જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, બંધ અને મોક્ષને ભાવશ્રુતજ્ઞાન અનુસાર જાણે છે તેને દ્રવ્યાનુયોગ કહે છે, એ પણ સમ્યગ્જ્ઞાનનો અવયવ છે

रत्नकरण्डश्रावकाचार ।